Vervolg op de Afbeeldingen der artseny-gewassen met derzelver Nederduitsche en Latynsche beschryvingen

Adolphus Ypey

Index der latijnse Namen

S

T

V

W

VERVOLG
OP DE
AFBEELDINGEN
DER
ARTSENIJGEWASSEN,
MET DERZELVER
NEDERDUITSCHE EN LATIJNSCHE
BESCHRIJVINGEN

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM,
bij J. C. SEPP EN ZOON,
MDCCCXIII.

*

VOORBERICHT.

Door de Heeren SEPP verzogt zynde, hun de behulpzaame hand te bieden, tot het uitwerken der beſchrijvingen, van een aantal Gewasſen, van een verſchillenden aart, om tot een vervolg te dienen, op het Kruidkundig Werk, door de Heeren OSKAMP, HOUTTUIJN en KRAUSS vervaardigd en bij hun in het licht gegeven; zo heb ik hun vriendlijk aanbod niet van der hand willen wijzen: ſchoon ik mij, als geduurende verſcheidene jaaren weinig aan Kruidkundige onderwerpen gedagt hebbende, naauwlijks durf vleijen, zo wel, als mijne voorgangeren, aan de liefhebbers deezer ſchoone Weetenſchap te zullen kunnen voldoen.

Ik oordeelde de manier, op welke, wijlen mijn hoog geachte Vriend de Heer D. L. OSKAMP, wiens voetſpoor, door de Heeren HOUTTUIJN en KRAUSS, ook meerendeels is gevolgd, zijn werk heeft ingericht, zo uitmuntende, dat ik geene reden vond, daar in verande-

ring

ring te maaken. Jammer is het maar, dat ik dus ook heb moeten vervallen in het ongemak, der verſchillende Clasſificatien, van de Heeren GMELIN en HOUTTUIJN. Schoon de aanmerkingen van den Heer THUNBERG, op de Linnæaanſche Clasſificatie niet van allen grond ontbloot zijn, zo geloof ik echter, dat de Heer GMELIN beter had gedaan, met de algemeen aangenomene manier van LINNÆUS te volgen, dan van deeze, nergens toe dienende nieuwigheid, gebruik te maaken: dewijl dezelve niet dan verwarring baart, bij die geenen, welke zich het Linnæaanſche ſtelzel reeds eigen hadden gemaakt: te meer daar hier mede, aan de eerstbeginnenden ook geen dienst is gedaan; dewijl zij altoos, in het nazien, van hun onbekende Gewasſen, het best met die Clasſen te recht kunnen, die het kleinst getal van geſlagten bevatten. Waar door voor hun een Leerſtelzel, waar in vierentwintig Clasſen voorkomen, geſchikter is, dan een ander, 't geen maar negentien Clasſen bevat. Had voorts de Heer GMELIN al eenige verandering willen maaken, hij had ten minſten best gedaan, om de twintigmannige Gewasſen (*Icoſandria*) afgezonderd te houden, als uitmaakende eene genoegzaam volkomene natuurlijke Clasſe, die eigentlijk niets gemeens heeft met de volgende veelmannige (*Polijandria*) als zijnde eene volkomene konstklasſe, waarin allerhande Planten, nergens in overeenſtemmende, dan in de Clasſicale kenmerken, bij

el-

elkanderen zijn geplaatst. Noch wraakbaarer is de overbrenging der zogenoemde Eenwijvige zamenteeling (*Sijngenesia Monogamia*) uit de negentiende Classe, tot de eerste order der vijfde Classe. Want niet alleen is dezelve, door haare uitgebreidheid, reeds zeer moeijelijk en behoorde dus, zo 't geschieden kon, liever verkleind, dan, buiten noodzaaklijkheid, vergroot te worden: maar ook bezitten die Eenwijvige Planten, het algemeen kenmerk der zamengroeijing (*Sijngenesia*), zeer duidelijk, en kunnen dus niet, zonder de Natuur geweld aan te doen, uit de negentiende Classe van LINNÆUS worden weggerukt. Veel verstandiger handeld de uitmuntende C. L. WILDENOW, in zijne zo uitvoerige *Species Plantarum*, die noch maar, voor een gedeelte, het licht ziet. Want in plaats, van den door LINNÆUS gelegden grondslag te verminken, houdt hij zich alleen op, met het navorschen van nieuwe zoorten en met de vermeerdering en verbetering der zoortonderscheidende Beschrijvingen, waar door hij, het naspooren der Geslagten en Zoorten, veel gemakkelijker heeft gemaakt, dan voorheen plaats had. Wijlen onze geleerde Landgenoot Doctor HOUTTUIN, had ook beter gedaan, met zich bij den eenvoudigen, door LINNÆUS afgebakenden weg, te houden, dan weder te voorschijn te komen, met de ouderwetsche verdeeling in Boomen, Heesters en Planten. Niet alleen heeft hij daar door het Kruidkundig deel zij-

ner Natuurlijke Historie minder bruikbaar en vergelijkbaar gemaakt, met de werken van andere Kruidkundigen, maar hij heeft ook de natuurlijke Geslagten, op eene onregelmaatige wijze, van elkanderen moeten scheuren, dewijl de onderscheidende kenmerken der Gewassen, in deeze verdeeling veel te onbepaald zijn, om 'er een steeds voldoend, en genoegzaam naauwkeurig, gebruik van te maaken.

ADOLPHUS YPEY,

Philos. & Med. Doctor.

LIJST DER GEWASSEN, IN DIT EERSTE DEEL.

ELENCHUS PLANTARUM IN PRIMO VOLUMINE.

EGYP-

Cordia sebestena L.

EGIJPTISCHE SEBESTENBOOM.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de Stuk bl.* 123.

CORDIA *met langwerpig ovaale, ronduitgerande, ruuwe bladen.*

a. *De eenbladige trechterformige bloemkrans, met haaren openstaanden rand, die in vijf stompe Slippen is verdeeld.*

b, b. *De langwerpig-ovale, weinig geaderde, ruuwe en gepunte Bladen, van boven te zien.*

c. *Een der Bladen nedergebogen, van ter zijden te zien, op dat de omgebogen rand in het oog zou vallen.*

d. *De hardschaalige langwerpige Vrucht, door de overblijvende Bloemkelk gekroond en daar mede zamengegroeid.*

e. *De geribde viervakkige Pit, in het midden doorgesneeden.*

BLOEITIJD. *Deeze hooge Boom, versierd met groote, van elkanderen verspreide takken, wordt in grooten overvloed in de Egijptische Tuinen gevonden. Bloeit in den Voorzomer en brengt rijpe Vruchten voort in Slagtmaand.*

CORDIA SEBESTENA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst Nat.*, Ed. GMELINI, *Tom IIdi Part. Imæ. pag.* 392.

CORDIA Foliis oblongo-ovatis, repandis, scabris.

a. Corolla monopetala, infundibuliformis, cum limbo patente, in quinque lacinias obtusas secto.

b, b. Folia oblonge ovata, subvenosa, scabra, acuminata, desuper conspicua.

c. Unum foliorum, deflexum, a latere conspicuum, ut margo repandus appareret.

d. Drupa oblongo-ovata, calice persistente coronata, ipsique accreta.

e. Nux sulcata, quadrilocularis, in medio transsecta.

TEMP. FLOR. Arbor hæc excelsa, gaudens ramis amplis, divaricatis in hortis Aegijptiacis abundanter reperitur. Floret eadem in æstatis principio, fructusque maturos profert mense Novembris.

GEBRUIK. Deeze Vrucht komt in natuur overeen met de Levantsche Sebesten (*Cordia Mixa*). Zij is van den aard der Pruimen en is tot vier lood ingenomen, zagt laxeerend. Ook is deeze Vrucht goed in de hoest, doch is hier te lande buiten gebruik, als zelden versch genoeg te bekomen zijnde; waar in echter zou kunnen worden voorzien, dewijl deeze boom, hoewel natuurlijk aan de heete Gewesten eigen, ook in Europa is overgebragt, en reeds rijpe Vruchten heeft gegeeven. Uit het verdikte zap der Vrucht bereiden de Oosterlingen een heerlijke Vogellijm.

WITTE PLUMERIA.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 2de St. bladz.* 180.

PLUMERIA *met Lancets wijze omgekreukte bladen; de Bloemsteelties van boven knobbelig.*

a. *De bloemen eenbladig, trechterswijze gevormd, met een lange allengskens verwijde pijp; een rand in vijven gedeeld, een weinig gaapende, en met langwerpige-eivormige, schuins geplaatste slippen.*

b. *Het Vruchtbeginzel langwerpig, in tweën gespleeten, genoegzaam zonder stijl, doch met een dubbelen omgekromden stempel.*

c. c. *De einden der bladen, waar van het linksche de omkreuking van hetzelve aantoont. Voorts zijn deeze bladen diepgroen van kleur, zenuwachtig, met zeer zichtbaare dwars geplaatste zenuwen.*

BLOEITIJD. *Deeze boom, die zelden hooger groeit, dan vijftien voeten, wordt overvloedig gevonden, in de eilanden van Jamaica en Martinique. De bloemen, die zich door den geheelen Zomertijd vertoonen, zijn wit met een Geelachtige keel, zeer welruikende, doch door den al te sterken geur, hoofdpijn verwekkende.*

PLUMERIA ALBA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 437.

PLUMERIA foliis lanceolatis revolutis, pedunculis superne tuberosis.

a. Flores monopetali, infundibuliformes, cum tubo longo, sensim ampliato, limbo quinque partito, modice patente, laciniis ovato-oblongis, obliquis.

b. Germen oblongum, bifidum, cum stijlis vix ullis, sed cum stigmate duplici incurvato.

c. c. Extremitates foliorum, quorum finisterius exhibet ipsius figuram revolutam. Cæterum hæc folia sunt profunde viridia, nervosa, cum nervis transversalibus satis conspicuis.

TEMP. FLOR. Arbor hæc, quæ rarius ultra altitudinem XV pedum excrescit, abundanter reperitur in insulis Jamaica & Martinica. Flores, per totam æstatem conspicui, sunt candidi, cum fauce flavescente, eximie odorati, sed nimio aromate cephalalgiam excitantes.

GEBRUIK. Deeze Boom is, wegens zijn melkagtig zap, en zijne verwandschap met de CERBERA, verdagt, van vergiftig te zijn. Zommige verzekeren, dat het afkookzel der wortelen van dit gewas, door de Wilden gebruikt wordt, in eene zoort van Spaansche Pokken, *Epian* genoemd.

PER-

Plumieria alba L.

Tab. III.

Ferula assafoetida L.

PERSIAANSCHE HOLSTOK.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 8ste St. bl.* 123.

HOLSTOK, *met de blaatjes over hoeks en stomp uitgesneeden.*

a. *De algemeene bloemtros, uit veele trosjes zamengesteld en bolrond.*

b. d. *De bijzondere trosjes, op dezelfde manier zamengesteld, voor het open gaan der bloemetjes.*

c. *Het algemeen Inwindzel, gering, uit twee blaadjes zamengesteld, in den bloeitijd afvallende.*

e. e. *De zeer groote langwerpigronde, en van weerkanten platte zaaden, van beide zijden te zien.*

f. *De overhoeks ingesneedene stompe wortelbladen.*

g. *De spilvormige wortel, die dikwijls de lengte heeft van zes voeten.*

BLOEITIJD. *Deeze plant wordt, in grooten overvloed, in Persie gevonden, vooral in de Provincie Chorazan, alwaar zij in't begin van den zomer bloeit. Gemakkelijk wordt dit gewas van alle andere onderscheiden, door haar geweldig stinkend wortelsap, 't welk gedroogd zijnde, is de Duivelsdrek der Apotheeken.*

FERULA ASSA FOETIDA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 478.

FERULA foliis alternatim sinuatis, obtusis.

a. Umbella universalis multiplex, globosa.

b. d. Umbellulæ partiales, eadem ratione constructæ, ante florum aperturam.

c. Involucrum universale, parum notabile, tempore florescentiæ deciduum, diphijllum.

e. e. Semina maxima, ellijptica, utrimque plana, ab utroque latere conspicua.

f Folia radicalia, alternatim sinuata, obtusa.

g. Radix fusiformis sæpe sex pedes longa.

TEMP. FLOR. Planta hæc frequenter reperitur in Persia, in primis in Provincia Chorazan, ubi in æstatis principio floret. Facile ab omnibus aliis plantis distinguitur, per succum radicis fætidissimum, qui exsiccatus constituit Assam foetidam officinarum.

GEBRUIK. De Indiaanen vinden den reuk van de Duivelsdrek zo afschuwelijk niet, als de Europeërs. De eerstgemelde gebruiken dezelve dikwijls als uijen, in hunne spijzen. Doch in Europa wordt deeze stoffe alleen in de Apotheken gebruikt, doorgaans in pillen, tegen Opstijgingen, Kolijkpijnen, Wurmen, Trommelzugt, Waterzugt enz. De Duivelsdrek is inderdaad een zeer vermogend krampstillend, afdrijvend en opwekkend geneesmiddel.

GEMEENE WATERKERVEL.

DE Vde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN. *IIde Deels 8ste St. bl.* 142.

WATERKERVEL, *met de verdeelingen der bladen wijd gemikt.*

a. *De algemeene bloemtros, zamengesteld uit kroontjes, die alle ongeveer even groot zijn.*

b. *Een afzonderlijk kroontje, uit een aantal onregelmaatig geplaatste bloemetjes, zamengesteld.*

c. *Een afzonderlijk bloemetje, van binnen te zien, bestaande uit vijf hartvormige, omgeboogene bloemblaadjes, en voorzien met vijf helmstijltjes benevens hunne helmknopjes.*

d. f. *Afzonderlijke bloemtrosjes, zo als zij zich vertoonen, na het afvallen der bloemetjes, om dus de beide overblijvende stijltjes, boven op de vruchtjes, te doen zien.*

e. *Een bijna rijp zaad, 't welk, behalven de stijltjes, ook noch toont het kroontje, 't welk door het overblijvend kelkje wordt gemaakt.*

g. *De holle steng.*

h. *De hairwortels, die alomme uit de leden des stengs voortspruiten.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, die overal in moerasige waters voortkomt, bloeit in 't midden van den Zomer.*

PHELLANDRIUM AQUATICUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 485.

PHELLANDRIUM foliorum ramificationibus divaricatis.

a. Umbella universalis, composita ex umbelluliis propriis, fere æqualibus.

b. Umbella partialis, e multis flosculis inæqualiter composita.

c. Corollula separata, ab interna parte conspicua, e quinque petalis cordato-inflexis constans, quinque staminibus antheriferis gaudens.

d. f. Umbellæ partiales, post delapsum florum: ubi duo stijli persistentes super fructus apparent.

e. Semen fere maturum, præter stijlos, etiam monstrans coronam, e perianthio persistente.

g. Culmus excavatus.

h. Radiculæ capillares, natæ ex articulis caulis.

TEMP. FLOR. Planta hæc, ubique in aquis paludosis obvia, media æstata floret.

GEBRUIK. Het Zaad deezer Plant is van ouds aangepreezen in zweeren en in veelerleije kwaadzappigheeden, en wordt thans, op aanraaden van den Hofr. HUFELAND, veel in de Teering gebruikt.

GOM-

Phellandrium aquaticum L.

Pastinaca opopanax L.

GOMDRAAGENDE PINSTERNAKEL.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 8ste St. bl.* 200.

PINSTERNAKEL *met gevinde bladen, de blaadjes aan den voorsten grondsteen uitgesneeden. NB. dit ziet op de wortelbladden, welke in deeze plaat niet zijn afgebeeld, van wegen haare grootte.*

a. a. *De algemeene bloemtrossen.*
b. b. *De bijzondere Bloemtrosjes.*
c. *Een enkel bloemetje van vooren te zien.*
d. *Hetzelfde bloemetje van achteren.*
e. *Een der helmstijlties met zijn rondachtig meelknoppje.*
f. *Het algemeen bekleedzel bestaande uit twee blaadjes.*
g. *Het vrucht beginzel met de beide omgekromde stijltjes.*
h. *De onrijpe vruchten, na het afvallen der bloemetjes.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, die voornaamelijk groeit in Sijrien en in het zuiden van Europa, bloeit in den Voorzomer.*

PASTINACA OPPOPONAX.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 490.

PASTINACA foliis pinnatis, foliolis basi anticâ excisis. NB. Hoc pertinet ad folia radicalia, quæ in hac tabula non exhibentur, propter nimiam ipsorum magnitudinem.

a. a. Umbellæ universales.
b. b. Umbellæ partiales.
c. Simplex corollula antice conspicua.
d. Eadem corollula a parte postica.
e. Unum staminum cum anthera subrotunda.
f. Involucrum universale diphijllum.
g. Germen, cum duobus stijlis incurvatis.
h. Fructus immaturi post floscularum delapsum.

TEMP. FLOR. Planta hæc, quæ inprimis in Sijria atque in Europa australiore crescit, floret in principio æstatis.

GEBRUIK. Uit den Wortel van dit gewas, wanneer dezelve wordt doorgesneeden, vloeit een zap, 't welk verdikt zijnde, is de *Oppoponax* der Apotheeken, eene zelfstandigheid gedeeltelijk van een gomachtigen, en gedeeltelijk van een harstachtigen aard. Niet zelden wordt dit verdikte zap in de Geneeskunde gebruikt, met andere middelen van dien aard, tegen allerleije slijmerige en koude verstoppingen: vooral in verlammingen en borstkwalen, uit zodanige oorzaaken ontstaande.

GEMEENE KARWEY.

DE Vde CLSASE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 8ste St. bl.* 271.

De GEMEENE KARWEY *is tot hier toe de eenige bekende zoort van dit geslagt.*

a. a. *De algemeene Bloemkransen, wier eene de plant in bloei vertoont, terwijl de andere de halfrijpe vruchten met de overblijvende stijlen afbeelt.*

b. b. *De bijzondere Bloemtrosjes in volle bloei.*

c. *Een der bloemetjes, vertoonende de twee verheven ronde zaad beginzels, en de omgebogene randjes der bloembladen.*

d. *Een blaadje van het algemeen Inwindzel 't geen dikwijls een bladig is.*

e. *De onrijpe vruchten zelve.*

f. *Het bolvomig, langwerpig rondde zaad, aan de eene zij gestreept en aan de anderen plat.*

g. *De gerimpelde spilformige wortel.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, bloeit in den Voorzomer in overvloed in onze weiden.*

CARUM CARVI.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 491.

CARUM vulgare est unica hujus generis species hactenus cognita.

a. a. Umbellæ universales, quarum una plantam florentem exhibet, altera fructus semimaturos cum stijlis persistentibus.

b. b. Umbellæ partiales inflorescentiæ tempore.

c. Unus flosculorum, exhibens duo germina convexa, stamina quinque et limbos petalorum inflexos.

d. Foliolum involucri universalis soepe monophylli.

e. Fructus inmaturi ipsi.

f. Semen convexum ovato-oblongum, hinc striatum inde planum

g. Radix fusiformis, Rugosa.

TEMP. FLOR. Planta hæc in pascuis nostris abundanter floret in aestatis principio.

GEBRUIK. Het Karweijzaad wordt geteld onder de vier groote verwarmende zaaden. Het is inderdaad zeer heilzaam voor de Maag, en neemt dikwijls, door zijne verwarmende kragt, de buikpijn weg: wordende het ook aangepreezen in koude hoesten en andere slijmerige borstkwalen. Voorts wordt dit zaad gebruikt, om eene geur aan het brood en aan de kaas te geven; gelijk ook zomwijlen in soepen.

GOM-

Carum carvi L.

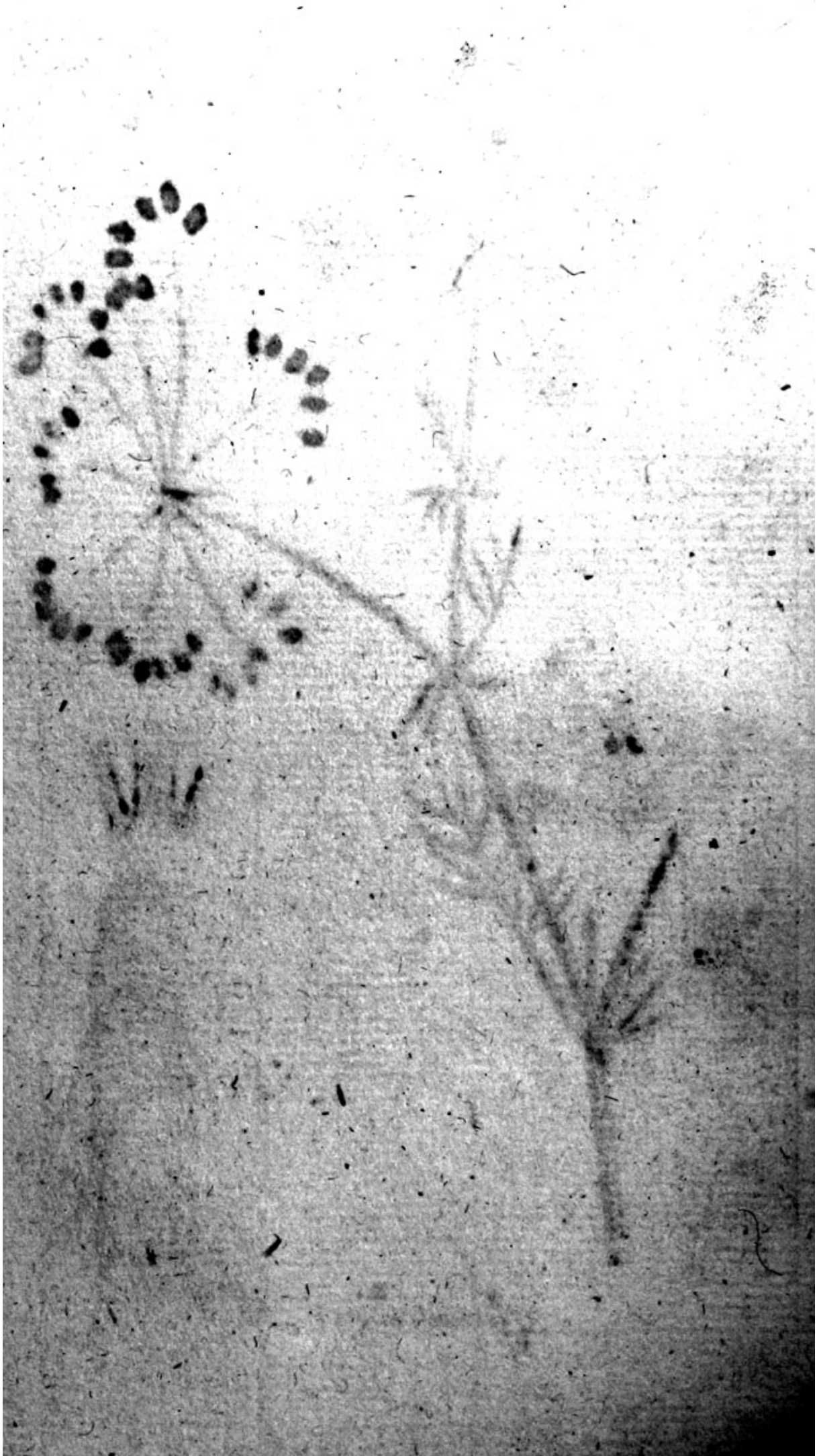

Apium petroselinum L.

GEMEENE PETERSELIE.

DE Vde CLASLE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 8ste St. bl.* 227.

Eppe *met de Stengbladen Liniaal en met zeer kleine omwindzeltjes.*

a. *De algemeene bloemenkroon, bestaande uit weinig straalen, die in de byzondere trosjes meerder in getal zijn.*

b. *De bijzondere trosjes in den bloeitijd.*

c. *Een der geopende bloemetjes, om de vijf helmstijlties te doen zien.*

d. *Een der blaadjes van het algemeen omwindsel.*

e. *De Bloemenkroon, na het afvallen der bloemetjes met de halfrijpe zaaden.*

f. *Een der lijnvormige stengbladen.*

g. *Een der geveerde wortelbladen.*

h. *De spilvormige wortel.*

BLOEITIJD. *Dit zo gebruikelijke kruid wordt alomme in de tuinen aangekweekt. In het znidelijk Europa, bij voorbeeld in Sardinien, is het zelfs inlandsch geworden en wordt in overvloed aan de fontijnen en beeken gevonden.*

APIUM PETROSELINUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 493.

APIUM foliis caulinis linearibus; involucellis minutis.

a. Umbella universalis radiis parcioribus, partialis radiis pluribus.

b. Umbellæ partiales inflorescentiæ tempore.

c. Unus flosculorum apertus, ut apparerent quinque stamina.

d. Foliolum involucri universalis.

e. Umbella post florum delapsum, cum feminibus semimaturis.

f. Folium caulinum lineare.

g. Folium radicale pinnatum.

h. Radix fusiformis.

TEMP. FLOR. Herba haec usitatissima ubique in hortis colitur & media æstate floret. In Australiori Europa, uti in Sardinia, domestica evasit hæc, e calidioribus regionibus adlata planta, & copiose ad fontes rivulosque reperitur.

GEBRUIK. Behalven het huishoudelijk alom bekend gebruik, bezitten alle de deelen deezer Plant een openend en pisafdrijvend vermogen. De Wortel is een der vijf openende wortelen. Het gedisteleerde water is zagt prikkelend en afdrijvend. Men zegt dat de Peterselie voor 't gezicht nadeelig en voor de Pappegaaijen vergiftig is.

DE SAPODILLEBOOM.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 2de St. bl.* 237.

SAPODILLEBOOM *met alleenstaande bloemen, lancetswijze ovale bladen.*

a. *Een der takjes van deezen boom, vertoonende de stijve donkergroene bladen, met eenige bloemetjes, wier eene, aan het eind der tak staande, geopend is.*

b. *De pramvormige vrucht van deezen boom, bijna in alles overeenkomende, met de vrucht der voorgaande zoort van dit geslagt, welke daarom genoemd wordt de* PRAMMENBOOM.

c. *Dezelfde vrucht, doch van eene langwerpige gedaante, gelijk dezelve zomwijlen voorkomt.*

d. *Het eirond, van beneden gepunt zaad, met een langwerpig kiemplekje, op den rand.*

BLOEITIJD. *Deeze boom groeit veel in de verzengde luchtstreek van Zuid America en draagt steeds bloemen en vruchten van allerleij trap van rijpheid, gelijk aan die climaaten eigen is.*

ACHRAS SAPOTA.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 573.

ACHRAS floribus solitariis, foliis lanceolato-ovatis.

a Ramulus hujus arboris, exhibens folia rigida, profunde viridia, cum variis flosculis, eorumque uno in extremitate posito, aperto.

b. Fructus hujus arboris mammosus, idem fere cum fructu speciei præcedentis hujus generis, quæ inde appellatur ACHRAS *mammosa.*

c. Idem fructus sed figuræ, uti etiam reperitur, oblongæ.

d. Semen ovatum, basi acuminatum, cum hilo longitudinali in margine.

TEMP. FLOR. Arbor hæc crescit abundantur in regionibus zonæ torridæ Americæ Australis. Perpetuo fert flores fructusque varii gradus maturitatis, uti in istis regionibus obtinere solet.

GEBRUIK. De Vrucht van dezen Boom is zeer aangenaam van smaak, en is, volgens veeler oordeel, zelfs boven de Ananassen te verkiezen: doch heeft deeze bijzondere eigenschap, dat zij niet eetbaar is, dan na een zekeren trap van verrotting te hebben ondergaan: waarom ook zommige aan dit gewas den naam geven van den Zuid-Amerikaanschen Mispelboom. De Zaaden zijn afdrijvende en worden in de ongemakken der waterwegen gebruikt.

Tab. VIII.

Achras sapota L.

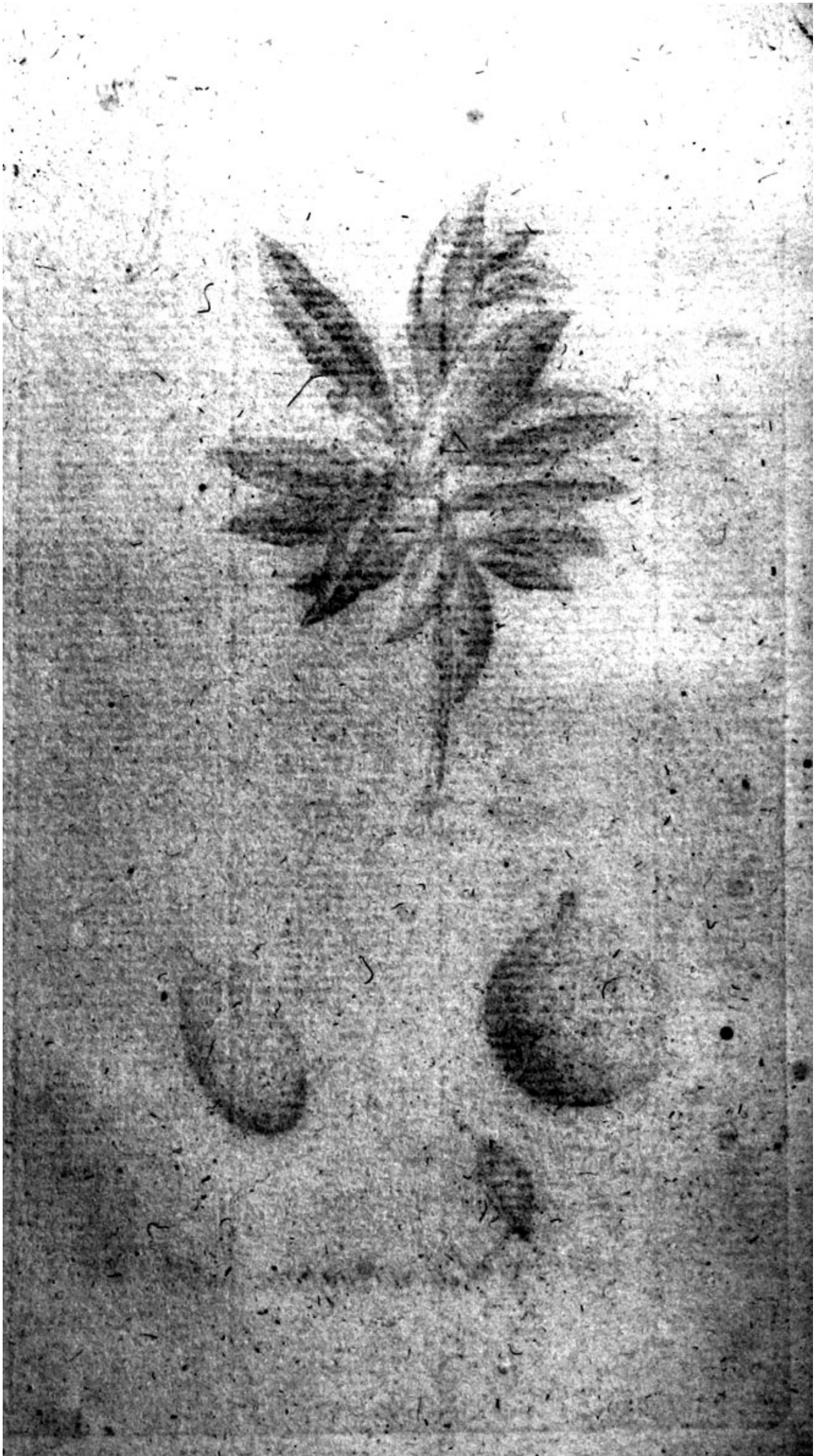

Swietenia mahagoni L.

DE MAHONIJ-HOUT BOOM.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels IIde St. bl.* 429.

SWIETENIA *met geveerde bladen, wier blaadjes zijn eiwijze lancetformig en schuins lopende, met zeer kleine bloemen, aan risten vastgehegt.*

a. *Een rist waar aan de bloemetjes vastzitten.*

b. *Het eiformig zaadhuisje, zijnde groot, houtig en met vijf holligheeden voorzien, voorts in vijven openspringende en wel van den beneden kant.*

c. *Een der afgevallene klepjes van het zaadhuis afzonderlijk te zien.*

d. *Het groot vijfhoekig zitbet der zaaden.*

e. *Het zaadhuis, van binnen te zien, bevattende de schubswijze op elkonderen leggende zaaden.*

f. *Een der zaaden, welke zijn langwerpig, zamengedrukt, stomp, van beneden voorzien met een bladformige wiek.*

BLOEITIJD. *Deeze boom, dus door* JACQUIN *genoemd, ter gedagtenis van den grooten Baron van* SWIETEN, *groeit overvloedig in verschillende deelen der heete landen van America. De boom is groot, takkig en met eene fraaje kroon voorzien. De bloemen komen uit de axels der bladen, zijn doorgaans wit en bloeijen in 't midden van den Zomer.*

SWIETENIA MAHOGONI.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imae pag.* 608.

SWIETENIA foliis pinnatis foliolis ovato-lanceolatis, obliquis, floribus racemosis minimis.

a. Racemus flosculos gerens.

b. Capsula ovata magna, lignosa, quinquelocularis, quinquevalvis; valvulis basi dehiscentibus.

c. Una valvarum delapsarum seorsim conspicua.

d. Receptaculum seminum magnum quinquangulare.

e. Capsula, interne conspicua, semina imbricata continens.

f. Unum seminum, quæ sunt oblonga compressa, obtusa, inferne aucta alâ foliaceâ.

TEMP. FLOR. Arbor hæc, a JACQUINIO in memoriam magni Baronis SWIETENII ita denominata, reperitur abundanter in variis Americæ calidioris regionibus. Est hæc arbor magna valde ramosa, & insignem coronam gerit. Flores sunt axillares, albi ut plurimum, qui media æstate florent.

GEBRUIK. Dit hard, rood en tot polijsting zeer geschikt hout, is voornaamlijk dienstig voor de Schrijnwerkers, tot het vervaardigen van veelerleije kostelijke meubelen, en werktuigen voor de Natuurkunde, enz.

WONDKRUID.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 8ste St. bl.* 643.

HUISLOOK *met wigvormige, effenrandige bladen, leggende stengen en getuilde bloemen.*

a. *De steng van deeze leggende plant, die zich straks in takken verdeelt, welke bladen dragen, die zappig en wigwijze gemaakt zijn.*

b. *De bloeitros, aan het einde der takken geplaatst, zamengesteld uit kleine purperen bloemetjes, welke bestaan uit in vijven gespleetene kelkjes, vijfbladige openstaande kransjen en vijf honingbakjes, bestaande uit vijf schubbetjes, waar van beneden aan den grondslag van ieder vruchtbeginzel, een is geplaatst.*

c. *De halfrijpe vrucht, vertoonende de gekleurde overblijvende kelk, met de vijf zaadhuisjes, daar in beslooten.*

d. *De vezelachtige houtige wortel van deeze plant, die zich alomme in den grond verspreidt.*

BLOEITIJD. *Deeze plant komt dikmaals voor in de tuinen en bloeit in het midden van den zomer. De bladen blijven steeds groen, doch vallen in den winter af. Van zelfs komt deeze plant voort, op de bergen van Provence.*

SEDUM ANACAMPSEROS.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 731.

SEDUM foliis cuneiformibus, integerrimis, caulibus decumbentibus, floribus corijmbosis.

a. Caulis plantæ hujus procumbentis; mox in ramos divisæ, qui gerunt folia succulenta, cueiformia.

b. Corijmbus terminalis, compositus e flosculis exiguis purpureis, qui sunt compositi e calicibus quinque-partitis, corollis pentapetalis patentibus & nectariis quinque squamatis, singulis germinibus extrorsum, versus basin, insertis.

c. Fructus semimaturus, exhibens calijcem coloratum persistentem, cum quinque capsulis seminalibus inclusis.

d. Radix fibrosa, lignescens hujus plantæ, se late diffundens.

TEMP. FLOR. Planta hæc frequenter in hortis reperitur & media æstate floret, gaudetque foliis semper, viridibus hijemali tempore deciduis. Sponte crescit hæc planta in montibus Gallo-Provinciæ.

GEBRUIK. Deeze Plant heeft eenige overeenkomst met het zogenoemde Telephium en schijnt ook ongeveer dezelfde verkoelende kragten te bezitten. De naam van *Wondkruid* schijnt niet zeer gepast.

SCHERP

Sedum anacampseros L.

Diese Seite
fehlt.

This page is
missing.

Tab. XI.

Sedum acre L.

SCHERP HUISLOOK.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 8ste St. bl.* 749.

HUISLOOK, *met bijna eijronde, aangegroeid ongesteelde, bultige, na genoeg opgeregte overhoekse blaadjes en een driedeelig bloemkroontje.*

a. *De kruipende steng der plant met de blaadjes.*

b. *Het driedeelig bloemkroontje met de bloemetjes van verschiltenden ouderdom.*

c. *Een der bloemetjes geopent, vertoonende de tien helmstijltjes.*

d. *Dezelve van achteren te zien, om de vijfdeelige overblijvende bloemkelk, met de daar aan vastgehegte bloembladen, onder het oog te brengen.*

e. *Een der bloembladen afzonderlijk te zien, met een der helmstijltjes en deszelfs bolvormig meelknopje*

f. *De overblijvende gekleurde kelk, die de zaadhuisjes in zich bevat.*

g. *De zeer kleine zaadjes, die in een groot aantal in de zaadhuisjes aanwezig zijn.*

BLOEITIJD. *Dit Huislook wordt in meenigte gevonden op de Geldersche Heiden, zo ook bij Haarlem en in Vriesland aan de Zeedijken. Het bloeit in Hooimaand.*

SEDUM ACRE.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ. pag.* 732.

SEDUM foliis subovatis adnato-sessilibus, gibbis, erectiusculis, alternis, cijma trifida.

a. Caulis Plantæ repens cum foliolis.

b. Cijma trifida cum flosculis variæ ætatis.

c. Unus flosculorum apertus, decem exhibens stamina.

d. Idem a parte postica, ut sub oculos caderet calijx quinquepartitus persistens, cum adnexis petalis.

e. Unum petalorum separatim, cum adnexo stamine, antheram subrotundam gerente.

f. Calijx persistens, coloratus, intus capsulas seminales continens.

g. Semina minima, magna quantitate in capsulis obvia.

TEMP. FLOR. Hoc Sedum copiose reperitur in ericetis Gelriæ, tum prope Harlemum & ad aggeres Frisiæ. Floret mense Julio.

GEBRUIK. Het Kruid, van zijne scherpte ook Muurpeper genoemd, bevat een peperachtig zap, 't welk braaking verwekkend en teffens pisdrijvende is. Hier door is het zomwijlen werkzaam bevonden, in de derdendaagsche Koorts, de Waterzucht, enz.

DE KERSENBOOM. PRUNUS CERASUS.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 2de St. bl.* 564.

PRUIMBOOM *met bijna ongesteelde kroontjes, de bladen lancetvormig ovaal, verdubbeld, glad.*

a. *Een tak van den Kersjenboom, met bloemen van verschillenden ouderdom.*

b. b. b. *De geopende bloemen, op verschillende wijze vertoonende, de plaatzing der bloembladen, helmstijlen en des stijls.*

c. c. c. *Dezelfde bloemen, van ter zijden te zien, en toonende het vruchtbeginzel, den overblijvenden kelk en deszelfs achteromgeboogen slippen.*

d. *Een takje van een Kersjenboom, vertoonende de plaatzing en het maakzel der bladen.*

e. 1. *De rijpe vruchten van den Kersjenboom, langwerpig en van de gewoone zoort.*

e. 2. *Een zoete witte Kers.*

f. *Dezelfde vrucht doorgesneeden, om de plaatzing van den steen te doen zien.*

e. 3. *Een Juliaansche Kers, met teder en waterachtig vleesch.*

f. *Dezelfde vrucht opengesneeden.*

BLOEITIJD. *In het Voorjaar en in den Voorzomer, naar maate van 't verschil der zoorten.*

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. 1mæ pag.* 795.

PRUNUS umbellis subpedunculatis, foliis ovato-lanceolatis, conduplicatis, glabris.

a. Ramus Cerasi cum floribus variæ ætatis.

b. b. b. Flores aperti, varia ratione exhibentes situm petalorum, staminum & stijli.

c. c. c. Iidem flores, a latere conspicui & monstrantes principium fructus, cum calijce persistente, laciniarumque ipsius revolutione.

d. Ramulus Cerasi exhibens situm & structuram foliorum.

e. 1. Fructus Cerasi maturi oblongi vulgatiores.

e. 2. Cerasum album dulce.

f. Idem fructus disfectus & monstrans situm nucis.

e. 3. Cerasum Julianum carne tenera & aquosa.

f. Idem fructus disfectus.

TEMP. FLOR. Vere & in æstatis principio, pro specierum varietate.

GEBRUIK. Het zap der vruchten is niet alleen zeer aangenaam van smaak, maar ook zagt laxeerend en verkoelend. Het gedistilleerd water is goed in windige buikpijnen: terwijl de pitten een pisdrijvend vermogen bezitten.

DE

Prunus cerasus L.

Prunus armeniaca L.

DE ABRICOOZEBOOM.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 2de St. bl.* 562.

PRUIMBOOM, *met ongesteelde bloemen en bijna hartvormige bladen.*

a. *Een open bloem, toonende de plaatzing der bloemblaaden, der helmstijltjes en des stijls.*

b. *Een bloem van ter zijden te zien, toonende de betrekking der gemelde deelen tot de bloemkelk.*

c. *Een der bloembladen, afzonderlijk afgebeeld.*

d. *De overblijvende bloemkelk, na het afvallen der krans.*

e. *Dezelfde, bevattende een noch zeer klein vruchtje.*

f. *De rijpe vrucht, bijna orangekleurig en versierd met stippen, die in het purperachtige vallen.*

g. *De vrucht midden doorgesneeden met zijn steen.*

h. *De pit zelve, beroofd van haar steenen bekleedzel.*

BLOEITIJD. *Men vind verscheiden zoorten van deezen boom, niet weinig verschillende, ten opzicht te der grootheid der vrucht, zo wel als in kleur: zelfs vindt men vruchten niet grooter, dan hazelnooten. De smaak der pitten verschilt ook merkelijk, want deeze is in de meeste zoorten bitter, gelijk in de Persikpitten, doch in zommige zoet. Deeze boom bloeit in 't Voorjaar.*

PRUNUS ARMENIACA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 795.

PRUNUS floribus sessilibus, foliis subcordatis.

a. Flos apertus exhibens situm petalorum, staminum & stijli.

b. Flos conspicuus a latere, monstrans dictarum partium relationem ad calijcem.

c. Unum petalorum, seorsim depictum.

d. Calijx persistens post delapsum corollæ.

e. Idem, fructum adhuc exiguum continens.

f. Fructus maturus, subaurantius, ornatus punctis purpurascentibus.

g. Fructus per medium dissectus, cum sua nuce.

h. Nucleus ipse, lapideo involucro orbatus.

TEMP. FLOR. Plures dantur hujus arboris species, fructus magnitudine haud parum diversæ, nec non colore, imo reperiuntur fructus nucibus avellanis haud majores. Differt etiam nucleorum sapor, hic enim in plerisque speciebus est amarus, uti in nucleis persicorum vulgarium obtinet, in quibusdam vero dulcis. Floret hæc arbor vere.

GEBRUIK. Zommige meenen, dat de Chineezen uit de verbrande steenen van deeze zo aangenaame vrucht, hunne Oostindische inkt maaken.

TAMME SORBENBOOM.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 2de St. bl.* 598.

SORBENBOOM *met gevinde bladen, die van onderen ruig zijn.*

a. *Een nogh ongeopende bloem, vertoonende de bloemkrans, zo als dezelve door de kelk wordt omvat.*

b. *De geopende bloem, aanwijzende de plaatzing der bloembladen en der helmstijltjes.*

c. *De overblijvende bloemkelk, vertoonende de stijlen en het beginzel der vrucht.*

d. *De rijpe vrucht, in de midden doorgesneeden, om de zaaden te doen zien, in hunne natuurlijke plaatzing.*

e. *Een der zaaden, die langwerpig en kraakbeenig zijn.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom komt overvloedig voor in 't Oostenrijks gebied, gelijk ook in Italie, alwaar hij in 't Voorjaar bloeit. De bladen van deezen boom hebben veel overeenkomst met die van den Lijsterbezienboom. De vruchten zijn veelal langwerpig, als kleine peeren, doch worden ook dikwijls rond gevonden, in de gedaante van kleine appeltjes of mispelen.*

SORBUS DOMESTICA.

CLASSIS XIIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 834.

SORBUS foliis pinnatis, subtus villosis.

a. Flos nondum apertus, exhibens corollam calice cinctam.

b. Flos apertus, monstrans situm petalorum & staminum.

c. Perianthium persistens floris delapsi, cum stijlis & fructus principio.

d. Fructus maturus, per medium dissectus, monstrans semina in situ nativo.

e. Unum seminum, quæ sunt oblonga & cartilaginea.

TEMP. FLOR. Frequenter hæc arbor in Austriaca ditione reperitur, nec non in Italia, ubi vere floret. Folia hujus arboris multum conveniunt cum illis sorbi aucuparii. Fructus sunt oblongi, ut plurimum magnitudine piri minoris, licet & subrotundi reperiantur, imitantes figuram pomulorum vel mispilorum.

GEBRUIK. Het vleesch is, onrijp, ongemeen wrang, doch rijp zijnde, eetbaar en minder zamentrekkende; doch best doet men, de Sorben te laten rotten gelijk de mispelen, wanneer zij goed van smaak worden. De rijpe vruchten gekookt, en in zuiker geconfijt, zijn niet minder hartsterkende, dan het kweeënvleesch. Onrijp zijn de Sorben, door hunne zamentrekkende kragten, goed in de buikloopen.

FRAN-

Tab. XIV.
a
b
c
d
e
Sorbus domestica L.

Rosa Gallica L.

FRANSCHE ROOS.

DE XIIde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 5de Stuk bl.* 208.

ROOZEBOOM, *met de knoppen eijrond, en zo wel, als de bloemsteelen, steekelig, de takken en bladsteelen gedoornd.*

a. a. *Onrijpe bloemen, wier eene de bloemkelk noch geheel geslooten vertoont, terwijl in de andere de bloemkelk reeds geheel ontwikkeld is.*

b. *Een geopende bloem, toonende de bloembladen en de helmstijltjes, in hun natuurlijken stand.*

c. 1. *De rijpe vrucht van dit heester, van eene langwerpige gedaante.*

c. 2. *Dezelfde vrucht, doch van eene rondere gedaante, toonende van boven de overblijfzels der slippen, van de blijvende kelk.*

d. *De langwerpige kromme zaaden, die in eene groote meenigte de bezieachtige vrucht vervullen.*

BLOEITIJD. *Deeze Fransche Roos van* LINNÆUS *is de Roos der Apothekers. Deeze Roozen komen voor met enkele of met dubbele bloemen, doch zijn minder welriekend, dan andere zoorten. De zogenoemde* Prænestijnsche *Roos is eene speeling van deeze zoort. Deeze Roos bloeit in den Zomer en in 't begin van den Herfst.*

ROSA GALLICA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 854.

ROSA germinibus ovatis pedunculisque hispidis, caule petiolisque hispido-aculeatis.

a. a. Flores inmaturi, quorum unus exhibet calijcem adhuc clausum, alter corollam jam evolutam.

b. Flos apertus, monstrans petala & stamina in situ naturali.

c. 1. Fructus hujus fruticis maturus, figuræ oblongæ.

c. 2. Fructus idem, sed globosior, superne monstrans reliquias laciniarum calijcis persistentis.

d. Semina oblonga incurva, magna quantitate fructum baccatum replentia.

TEMP. FLOR. Rosa hæc Gallica LINN. est Rosa rubra pharmacopoeorum. Rosæ hae, tam simplices, quam plenæ, occurrunt, sed sunt minus odoratæ, quam aliæ species. Rosa ita dicta Prænestina est hujus varietas. Rosa hæc floret æstate & autumni principio.

GEBRUIK. De bloemen der roode Roozen zijn zamentrekkende van aard: wordende uit dezelve bereid de Conserf van roode Roozen en de honing van Roozen.

WITTE ROOS.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 5de St. bl.* 213.

ROOZEBOOM *met eironde gladde knoppen, de bloemsteelen steekelig, de takken en bladsteelen gedoornd.*

a. a a *De bloemen, in een verschillenden staat van rijpheid, waar van een vertoond word noch zodanig ingeslooten, dat men niets ziet, behalven de bloemkelk, terwijl de beide overige reeds half geopend zijn.*

b. b *Bloemen die reeds geheel zijn opengaan, spierwit en met de gekleurde helmstijltjes in het midden.*

BLOEITIJD. *Deeze Roos versiert niet weinig de tuinen, in het midden van den Zomer, dewijl zij tot eene meerdere hoogte opgroeit, dan de roode Roozen pleegen te doen, waar in dezelve het naast overeenkomt met de Eglantier. Behalven de groote zoort, die tot zeven of acht voeten opgroeit, vindt men, volgens de waarneemingen van* RAAY, *eene verscheidenheid, die veel kleiner is, en geene grootere hoogte verkrijgt, dan van twee voeten, met een bloem, die insgelijks wit, doch in de midden een weinig gekleurd is.*

ROSA ALBA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 855.

ROSA germinibus ovatis, glabris, pedunculis hispidis, caule petiolisque aculeatis.

a a. a. Flores in vario statu maturitatis, quorum unus exhibetur adhuc ita clausus, ut nil, nisi perianthium, appareat, dum reliqui jam sunt semiaperti.

b. b. Flores jam penitus aperti, albi, cum antheris coloratis in medio.

TEMP. FLOR. Rosa hæc media æstate haud parum exornat hortos, quia in multo majorem excrescit altitudinem, quam Rosæ rubræ solent, qua in re proxime accedit ad Rosam Eglanteriam. Præter magnam speciem, quæ ad septem vel octo pedes exsurgit, observante RAJO etiam in Anglia reperitur varietas, quæ multo minor est & tantum acquirit altitudinem duorum pedum, cum flore etiam albo, sed in medio paululum colorato.

GEBRUIK. Deeze Roozen zijn aangenaamer van geur, dan alle de andere zoorten. Derzelver gedistilleerd water wordt het beste gekeurd in de Oogontsteekingen.

NOORD-

Rosa alba L.

Rubus arcticus L.

NOORDSCHE BRAAMBOOS.

DE XIIde CLSASE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 9de St. bl.* 47.

BRAAMBOOS *met drievoudige bladen, de steng eenbloemig en ongedoornd.*

a. *De steng deezer plant, zo als dezelve uit den wortel opklimt, voorzien met drievoudige beurtlings geplaatste bladen, en eindelijk overgaande in een eenigen bloem op het einde geplaatst.*

b. b. *Geopende bloemen, aanwijzende de plaatzing der bloembladen en der deelen tot de bevruchting behoorende.*

c. *Een der helmstijltjes afzonderlijk.*

d. *De vruchtbeginzels, met de stijlen en stempeltjes, zo als zij te zamen vereenigd, op den grondslag van den overblijvenden kelk worden geplaatst.*

e. *Een deezer deelen afzonderlijk.*

f. *De schubbige wortel.*

BLOEITIJD. *Dit Kruid, naauwelijks een half voet hoog, groeijende in de Noordelijke deelen van Europa en America, brengt vruchten voort, die, onder de gedaante van Braamboozen, den reuk en smaak hebben van Aardbeziën. Voornaamelijk vindt men dit Gewas in de woeste Bossen, doch in de Tuinen overgebragt, wordt het onvruchtbaar. Het bloeit in den Zomer.*

RUBUS ARCTICUS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 857.

RUBUS foliis ternatis, caule inermi unifloro.

a. Culmus hujus plantæ uti e radice adscendit foliisque ternatis alternis gaudens, tandem abit in unicum florem terminalem.

b. b. Flores aperti, monstrantes situm petalorum partiumque ad fructificationem pertinentium.

c. Unum staminum separatim.

d. Germina, cum stijlis & stigmatibus, uti conjunctim super basin calijcis persistentis collorantur.

e. Una harum partium separatim.

f. Radix squamosa.

TEMP. FLOR. Herba hæc vix dimidium pedem alta, crescens in boreali Europa & America, profert fructus haud ingratos, qui, sub forma ruborum, gaudent odore & sapore fragorum. Occurrit in primis in desertis sijlvaticis, sed in hortos translata sterilis evadit. Floret æstate.

GEBRUIK. De Noordlieden bereiden uit deeze vrucht eene aangenaame Geleij en Wijn.

DE ORLEAANBOOM.

DE XIIde CLASLE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels* 3*de St. bl.* 7.

BIXA *met tegenover elkanderen gestelde bladen, die lancetwijze hartvormig en zeer fraaij geaderd zijn.*

a. a. *De zeer schoone roosvormige bloemen, vertoonende de bloembladen, de menigvuldige helmstijlen, en den midden doorgaanden stijl.*

b. *Het zaadhuisje, eirond-hartvormig, zamengedrukt, met borsteltjes bezet, van twee kanten opengaande, eenvakkig, van eene schoone roode kleur.*

c. *Het zaadhuisje midden doorgesneeden, vertoonende de menigvuldige tolvormige zaaden, vastgehegt aan het lijnvormig middelschot, 't welk met het midden der klapvliesjes is vereenigd.*

BLOEITIJD. *Deeze boom, welke door den geheelen zomertijd bloeit, heeft wit hout, met eene bruine schors en met bladen van een half voet lengte. De bloemen komen in gedaante als roosen, uit de einden der takken voort, en gaan over in peulen, die de gedaante en grootte hebben van pruimen. De menigvuldige, daar in opgeslootene zaaden, zijn rood en geven, als zij door de vingers gedrukt worden, een rood zap uit.*

BIXA ORELLANA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 812.

BIXA foliis oppositis cordato-lanceolatis, elegantissime venosis.

a. a. Flores rosacei pulcherrimi, exhibentes petala, numerosa stamina & stijlum, in medio transeuntem.

b. Capsula ovato-cordata, compressa setis obvallata, bivalvis, unilocularis, pulchre e rubro colorata.

c. Capsula per medium dissecta, exhibens semina numerosa, turbinata, adhærentia receptaculo lineari, medio valvularum adnato.

TEMP. FLOR. Arbor hæc per totam æstatem florens, gaudet ligno albo cum cortice fusco, foliisque dimidium pedem longis. Flores, rosarum magnitudine e ramis extremis proveniunt, dantque fructum siliquosum pruni oblongi magnitudine & forma. Seminâ numerosa huic inclusa sunt rubra, quæ digitis expressa, dant succum rubrum.

GEBRUIK. Het uitgeperste en verdikte zap, 't welk gereekend wordt onder de zweetdrijvende middelen te behooren, wordt voornaamlijk gebruikt als Verftoffe, vooral om de Boter te kleuren.

THEE-

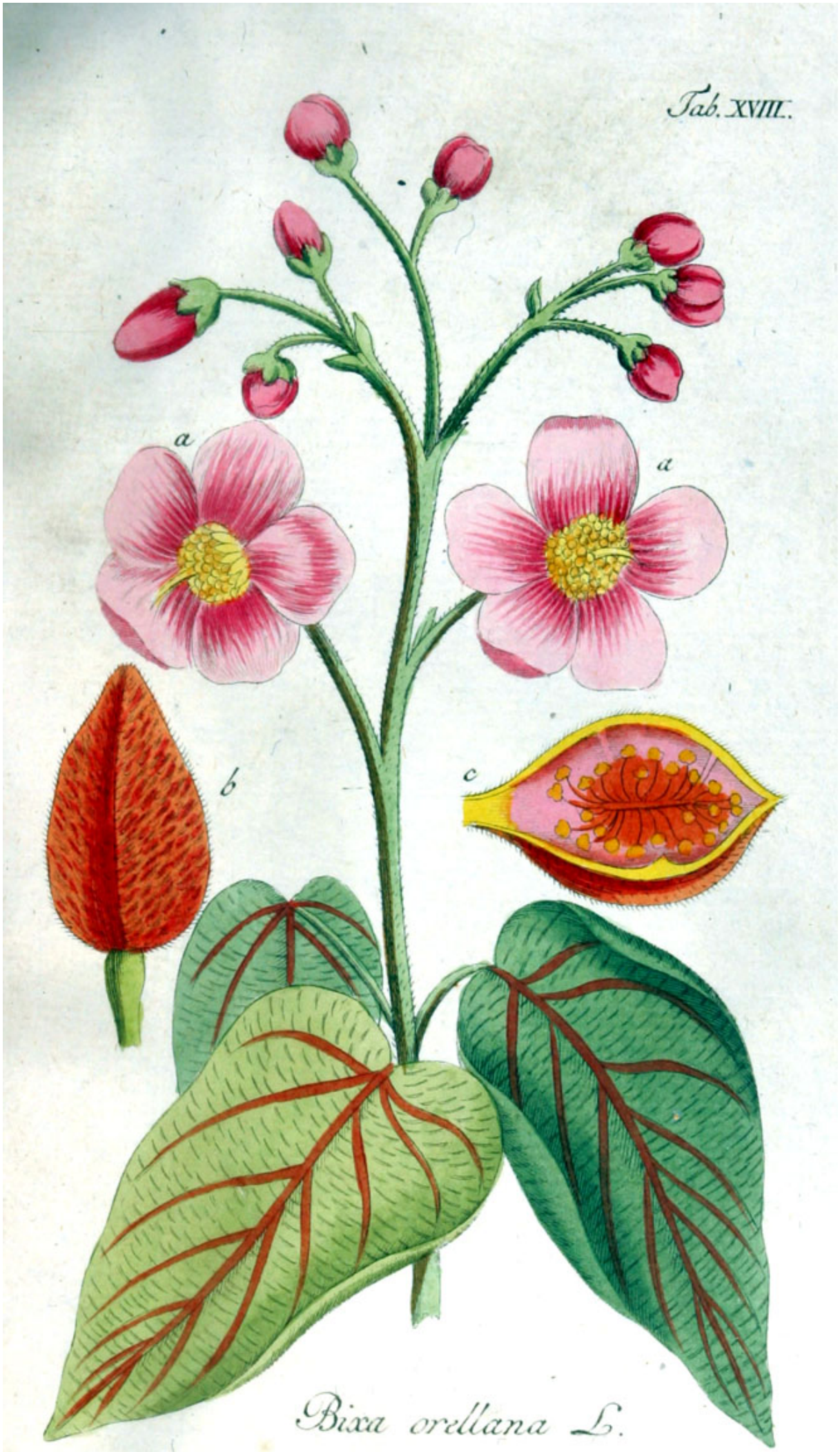
Tab. XVIII.
a
a
b
c
Bixa orellana L.

Thea bohea L.

THEE-BOE.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 5de St. bl.* 246.

THEEBOOM *met zesbladige bloemen.*

a. a. *De zesbladige bloemen, van eene roosachtige gedaante, in het midden vertoonende een groot aantal helmstijlen.*

b. *De bloemkelk, welke is zeer klein, in zessen gedeeld, vlak en overblijvende.*

c. *Het bolrond-driehoekig zaadbeginzel, staande op de overblijvende kelk.*

d. *De stijl in drieën gespleeten.*

e. *Het rijp geworden zaadhuisje (bestaande uit drie bolletjes) 't welk drie vakjes bevat, en in drieën openspliit.*

BLOEITIJD. *De echte Theeboom is het eerst overgebragt in Europa en wel in Zweeden, in 't jaar 1763. Overvloediglijk groeit deeze Boom in China en Japan, en zou ook, denkelijk, in de Zuidelijke Streeken van Europa zeer wel aangekweekt kunnen worden.*

THEA BOHEA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 821.

THEA floribus hexapetalis.

a. a. Flores hexapetali rosacei, in medio exhibentes insignem staminum numerum.

b. Perianthium minimum, sexpartitum, planum persistens.

c. Germen globoso-trigonum, calijci persistenti insistens.

d. Stijlus trifariam divisus.

e. Capsula seminalis matura (constans e tribus globis) trilocularis, apice trifariam dehiscens.

TEMP. FLOR. Genuina arbor Theæ primum in Europam, & quidem in Sueciam, fuit delata, anno 1763. Crescit hæc abundanter in China & Japonia, possetque etiam probabiliter in Europa meridionali feliciter coli.

GEBRUIK. De versche Theebladen worden nadeelig gereekend voor de hersenen, en worden gezegd, duizelingen en bevingen te veroorzaaken: welke nadeelige hoedanigheden door het roosteren en droogen, worden weggenomen. Welbereide Thee, in maatigheid gebruikt, is eene gezonde, zagt hartsterkende drank, die ook zagtjes afdrijvende is en de geschiktheid tot Steen en Graveel schijnt weg te neemen.

GROENE THEEBOOM.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 5de St. bl.* 256.

THEEBOOM *met negenbladige bloemen.*

Volgens de genome regel van het Linnæaansche stelzel, zou deeze Theezoort een afzonderlijk geslagt moeten daarstellen: doch, van wegen de gelijkheid, van het zo algemeen gebruik, en van hoedanigheid, zijn deeze Heesters, hoewel inderdaad verschillende, echter tot een geslacht gebragt.

a. *De bloem van vooren openstaande en toonende de bloembladen, met de helmstijlen.*

b. *Dezelfde van achteren te zien, om de bloemkelk onder het oog te doen vallen.*

c. d. *Het vruchtbeginzel, met den in drieën gespleeten stijl en de driepuntige stempeltjes, in verschillende trappen van rijpheid.*

e. *Een onrijp zaad.*

f. *De rijpe kelk, uitgedroogd, met den grondslag van het drievakkig zaadhuisje.*

g. *Het zaadhuisje, zo als het uit drie bolletjes is zamengegroeid.*

h. i. k. *De bladen van dit Heester, op bijzondere manieren zamengesteld, in de gedaante van erwten: doorgaand* Tio *thee genoemd.*

BLOEITIJD. *Dezelfde met dien der voorige zoort.*

THEA VIRIDIS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. 1mæ pag.* 821.

THEA floribus Enneapetalis.

Secundum solitam Linnæani sijstematis normam, hæc Theæ species separatum genus deberet constituere, sed, propter usum & vim celebratissimam eandem, hæ Frutices, revera diversæ ad unum tamen genus sunt relatæ.

a. Flos antice patens & monstrans situm petalorum & staminum.

b. Idem a parte aversa exhibens calijcem.

c. d. Germen cum stijlo trifido stijgmatibusque acuminatis, in varis maturitatis statu.

e. Semen inmaturum.

f. Calijx maturus, exsiccatus cum basi capsulæ tricoccæ.

g. Capsula seminalis ex tribus globis coalita.

h. i. k. Folia Fruticis varie convoluta in speciem pisorum: vulgo *Tio* thea.

TEMP. FLOR. Idem cum præcedente.

GEBRUIK. Verschilt niets van dat der voorige zoort: doch bij hun, die 'er niet aan gewoon zijn, maakt deeze Thee open lijf.

WITTE

Tab. XX.
a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
Thea viridis L.

Winteria aromatica L.

WITTE KANEELBOOM.

DE XIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de Stuk bl.* 512.

WITTE KANEELBOOM, *met langwerpige blinkende bladen en bloemristen, aan het einde der takken geplaatst.*

a. *Een tak van deezen boom, met zijne bladen en bloemen.*

b. *Een afgescheiden openstaande bloem, in welken men kan zien de plaatzing der bloembladen en des vruchtbeginzels, met betrekking tot de bloemkelk.*

c. *Een der bloembladen afzonderlijk; 't welk is spierwit, met eene geele streep.*

d. *Het honingbakje in zijn geheel, in 't welk voornamelijk aanmerkingswaardig is, de plaatzing der meelknopjes, die zonder stijltjes, aan het voetstuk van het honingbakje zijn aangeplakt.*

e. *Een der meelknopjes afzonderlijk.*

f. f. *Het gekleurd gedeelte van het honingbakje, aan 't welk de meelknopjes hebben vastgezeeten.*

g. *Het bovenst kruikswijze gevormd deel van 't honingbakje, waar in het stampertje besloten is.*

h. h. h. *De zaaden in verschillenden staat van rijpheid.*

BLOEITIJD. *Deeze boom groeit op verscheidene plaatzen in Zuid-America; maar de bloeitijd is onzeker.*

WINTERIA AROMATICA.

CLASSIS XIma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 749.

CANELLA foliis oblongis, nitidis, racemis terminalibus.

a. Ramus hujus arboris cum foliis floribusque.

b. Flos separatus patens, in quo apparet situs petalorum & fructificationis, respectu calijcis.

c. Unum petalorum separatim, quod est candidum, cum stria flava.

d. Nectarium integrum, in quo præsertim notari meretur situs antherarum, quæ absque filamentis basi nectarii agglutinatæ sunt.

e. Una antherarum seorsim.

f. f. Pars nectarii colorata, cui antheræ adhæserunt.

g. Pars nectarii superior urceolata, pistillum continens.

h. h. h. Semina in vario statu maturitatis.

TEMP. FLOR. Crescit hæc arbor in variis Americæ meridionalis locis; sed florendi tempus est incertum.

GEBRUIK. De Winteraansche of Witte Kaneelbast wordt in de Geneeskunde dikwijls gebruikt, als een uitmuntend versterkend Maagmiddel.

STERANYSBOOM.

DE XIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 2de St. bl.* 520.

STERANYSBOOM, *met bloembladen, wier binnenste zijn lineaal elsvormig.*

a. *De gekleurde bloemkelk van achteren te zien.*

b. *De bloemkrans van vooren in 't midden van den bloeitijd.*

c. *De bloemkrans van ter zijden, vertoonende derzelver klokvormige gedaante.*

d. *Het binnenst fraai gestraald gedeelte des bloems.*

e. *De stampertjes in hunne natuurlyke plantzing.*

f. f. *De einden der bloembladen afzonderlijk.*

g. *Een der onrijpe zaadbeginzels.*

h. *De vrucht, zamengesteld uit acht zaadhuisjes, in het rond geplaatst, openstaande, zamengedrukt, eirond, lederachtig en in tweeën opensplijtende.*

i. *De zaaden zelve, welke zijn eirond en zeer welruikende.*

BLOEITIJD. *Deeze boom, die in 't midden van den Zomer bloeit, groeit overvloediglijk in China, groot Tartarijen en in de Philippijnsche Eilanden, waarom ook het zaad van denzelven genoemd wordt, Chineesche of Siberische Anijs.*

ILLICIUM ANISATUM.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 867.

ILLICIUM petalis interioribus lineari-subulatis.

a. Perianthium coloratum a postica parte.

b. Corolla ab antica parte in medio florendi tempore.

c. Corolla a latere, exhibens ipsius figuram campanulatam.

d. Interior floris pars pulchre radiata.

e. Pistilla in situ naturali.

f. f. Extrema petalorum seorsim.

g. Unum germinum inmaturorum.

h. Fructus, constans e capsulis octo in orbem digestis, patentibus, compressis, ovatis, coriaceis, bivalvibus.

i. Semina ipsa, ovata, odoratissima.

TEMP. FLOR. Arbor hæc, quæ media æstate floret, crescit abundanter, in China, Tartaria magna & insulis Philippinis. Unde semen hujus & appellatur Anisum Chinense vel Sibiricum.

GEBRUIK. De Steranijs bezit uitmuntende windbreekende en Maagversterkende krachten. Doch de Zaadhuisjes bevatten doorgaans meer van die kracht, dan de Zaaden zelve.

HOF

Illicium anisatum L.

Mentha gentilis L.

HOF MUNTE.

DE XIVde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 9de St. bl.* 325.

MUNT *met kransjesbloemen; eironde spitze zaagtandige bladen; de meeldraadjes langer dan de bloem.*

a. *Een bloejend bloemkransje, vertoonende eene groote ophooping, van kleine bloemetjes. Voorts ziet men in de afbeelding, op hoedanig eene wijze de gesteelde bloemkransjen voortkomen, uit de oxels der bladen, die tegen over elkanderen zijn geplaatst.*

b. *De bovenste lip der bloemkrans, vertoonende de vier helmstijltjes, die korter zijn, dan de bloemkrans, in hunne natuurlijke plaatzing.*

c. *De kleine in twee lippen verdeelde bloemkelk van een deezer bloemetjes*

d. *Het vruchtbeginzel, bestaande uit vier naakte zaaden, met den stijl en den in tweeën gespleeten stempel.*

BLOEITIJD. *De voorgaande zoort, de* Zaaijmunte *en de volgende zoort de* Akkermunte, *komen veel met de onze overeen, bestaande het voornaamste onderscheid in de verschillende lengte der helmstijlen. Op zeer veele plaatzen van Nederduitschland wordt dit Gewas, in 't wilde voortkomende, en geduurende den Zomer bloeijende, gevonden.*

MENTHA GENTILIS.

CLASSIS XIIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ. pag.* 903.

MENTHA floribus verticillatis, foliis ovatis, acutis, serratis; staminibus corolla brevioribus.

a. Verticillus flosculosus insignem exhibens congeriem flosculorum exilium. Apparet porro ex figura, quomodo verticilli pedunculati prodeant ex axillis foliorum oppositorum.

b. Labium superius corollæ, exhibens quatuor stamina, quæ corollâ breviora sunt, in situ naturali.

c. Calijx unius horum flosculorum exilis, bilabiatus.

d. Germen, constans e seminibus quatuor nudis, cum stijlo & stigmate bifido.

TEMP. FLOR. Species præcedens, *Mentha sativa* & sequens *Mentha arvensis*, omni dote multum cum nostra conveniunt, facitque præcipuam differentiam diversa staminum longitudo. In quamplurimis Germaniæ inferioris locis, hæc herba, æstate florens, sponte provenit.

GEBRUIK. Tot hier toe onbekend.

BOSCH ANDOORN.

DE XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 9de St. bl.* 343.

ANDOORN *met zesbloemige kransjes en hartvormige gesteelde bladen.*

a. *De bloem van vooren te zien, vertoonende de gesteldheid en de vlekjes der benedenste lip der bloem.*

b. *De bloemkrans, afzonderlijk te zien, behalven 't overige, toonende de zitplaats der helmstijltjes, onder de bovenlip derzelve.*

c. *De bloemkrans van ter zijden te zien.*

d. *De vijfgetande, ruige en overblijvende bloemkelk.*

e. *De bloemkelk van boven te zien in haaren grond, vertoonende de rijp wordende vrucht, na het afvallen der bloemkrans, bestaande uit vier naakte zaaden.*

f. *Het stampertje, te zamengesteld uit een tot hier toe zeer klein zaad beginzel, een eenvoudigen stijl en een in tweeën gespleeten stempel.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, die alomme groeit in de bosschen van Gelderland, Vriesland &c., bloeit in 't Voorjaar en in 't begin des Zomers. In aard komt dezelve veel overeen met de doove Netelen.*

STACHIJS SIJLVATICA.

CLASSIS XIIIIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ pag.* 906.

STACHIJS verticillis sexfloris, foliis cordatis, petiolatis.

a. Flos ab antica parte conspicuus, monstrans situm maculasque labii inferioris corollæ.

b. Corolla, seorsim conspicua, monstrans præ reliquis situm staminum, sub labio ejus superiore

c. Corolla a latere contemplanda.

d. Perianthium, quinquedentatum villosum persistens.

e. Perianthium, desuper conspicuum, exhibens in fundo fructum maturescentem, post corollæ delapsum, constantem e quatuor seminibus nudis

f. Pistillum, compositum e germine hactenus exiguo, stijlo simplici & stigmata bifido.

TEMP. FLOR. Planta hæc, ubique obvia in sijlvis Gelriæ, Frisiæ &c., floret vere & æstatis principio. Natura multum convenit cum Lamiis.

GEBRUIK. Het aftrekzel der bladen en bloemen wordt in Frankrijk veel gebruikt, tegen het Graveelkolijk, het Zijdewee enz. Ook in de gedaante van een pap, om gezwellen te doen verdrijven.

BRAN-

Tab. XXIV.

Stachys sylvatica L.

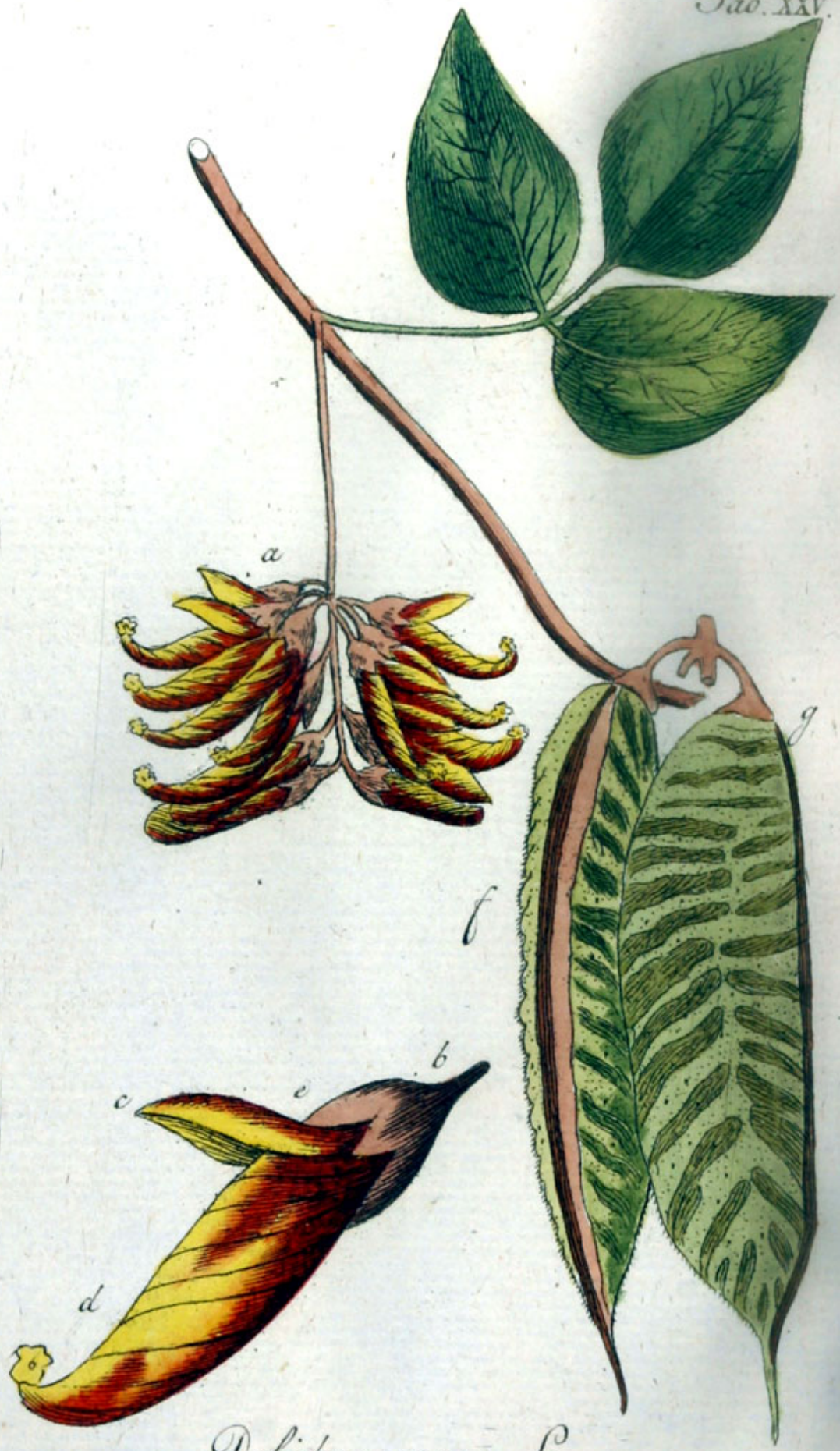

Dolichos urens L.

BRANDENDE SLINGERBOON.

DE XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels* 10*de St. bl.* 149.

SLINGERBOON, *met getroste haauwen, lancetvormig, overdwars gesleufd, de zaaden zwart geringd.*

a. *Bloemtros, van welken de vlinderachtige bloemen, als 't ware eene vliegende horzel verbeeldende, afhangen. In de afzonderlijke bloem toont*

b. *Den gekleurder in vijven gedeelde Bloemkelk.*

e. *Den achtersten tand derzelve, die de vlag ondersteunt.*

c. *De achterwaards geboogen vlag.*

d. *De groote vleugels, die spiraalswijze zijn te zamengegroeid, met een snuit.*

f. g. *De halfrype haauwen, afbeeldende de bovenste gekleurde naad benevens de overdwars geplaatste lancetvormige sleuven, en ook van ter zijde de brandende wolle.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant komt in meenigte voor in de beide Indiën, en is voornaamlijk aanmerkenswaardig, door de wolle, die de haauwen van buiten bekleet, en die het vermogen bezit, om eene geweldig brandende jeukte in het vel te veroorzaaken.*

DOLICHOS URENS.

CLASSIS XVIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dae pag.* 1104.

DOLICHOS leguminibus racemosis, sulcis transversim lanceolatis, seminibus hilo cinctis.

a. Racemus, e quo flores papilionacei, crabronem volantem quasi repræsentantes, dependent. In flore separato monstrat

b. Perianthium quinquefidum coloratum.

e. Dentem ipsius posteriorem, qui vexillum fulcit.

c. Vexillum reclinatum.

d. Alas grandes, spiraliter, convolutas, cum proboscide.

f. g. Legumina seminatura, exhibentia futuram superiorem coloratam, tum strias transversales lanceolatas & a latere etiam urentem lanuginem.

TEMP. FLOR. Frequenter hæc planta occurrit in India utraque, estque præ reliquis notabilis, per lanuginem legumina extus obsidentem, quæ insignem pruritum urentem in cute excitandi potestate valet.

GEBRUIK. De Heer BANCROFT verzekert, in zyne natuurlijke geschiedenis van *Gujana*, dat aldaar, tegen de zo menigvuldige ronde Darmwormen, geen kragtiger middel bekend is, dan de gemelde brandende wolle, die met stroop tot eene likking wordt gemengd.

AJUIN.

DE VIde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 12de St. bl.* 220.

LOOK, *met een naakten Stengel, niet langer dan de bladen, die spilrond en buikig zijn.*

Het midden der figuur vertoont den naakten uitgeholden stengel deezer Plant, op zyn einde voorzien, met eene enkelvoudige bloemkrans, uit een groot aantal van blommetjes te zamengesteld; benedenwaards omringd met een afvallend algemeen Inwindzel.

a. *Een der afzonderlijke bloemkransjes, die te zamen zyn gesteld, uit zes langwerpige bloemblaadjes, uit welke de zes Helmstijltjes, met hunne meelknopjes, uitsteeken.*

b. *De Helmstijltjes, van de Bloembladen beroofd, in welker midden zich het bijna driehoekig Vruchtbeginzel, met eene eenvoudige stijl en een puntig merk, bevindt.*

c. *De doorgesneeden Stengel, toonende de doorsneede der bladen; benedenwaards eindigende, in een langwerpig bolletje*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

ALLIUM FISTULOSUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ. pag.* 543.

ALLIUM Scapo nudo, adæquante Folia teretia, ventricosa.

Media figura exhibet hujus plantæ Scapum nudum, fistulosum, cum umbella simplici, e quam plurimis flosculis composita; inferne, Involucro universali, deciduo, cincta.

a. Una Corollularum specialium, quæ componuntur e sex petalis oblongis, e quibus sex stamina, cum Antheris suis, eminent.

b. Stamina, petalis orbata, in quorum medio apparet Germen subtrigonum, cum stijlo simplici, & stigmate acuto.

c. Scapus disfectus, monstrans foliorum sectionem, inferne terminatus in bulbulum oblongum.

TEMP. FLOR. Media æstate.

GEBRUIK. Deeze *Lange Spaansche Ajuin*, in 't Fransch *Ciboules*, is maar een voet hoog, doch komt, in reuk en hoedanigheid, met de gewoone Uijen overeen. Alleen moet men aanmerken, dat zij minder scherpte bezit. Denkelijk is zij, van den aard der zoete Ajuin, die in de Levant geteeld wordt, en waar op de Turken zeer verzot zijn.

GE-

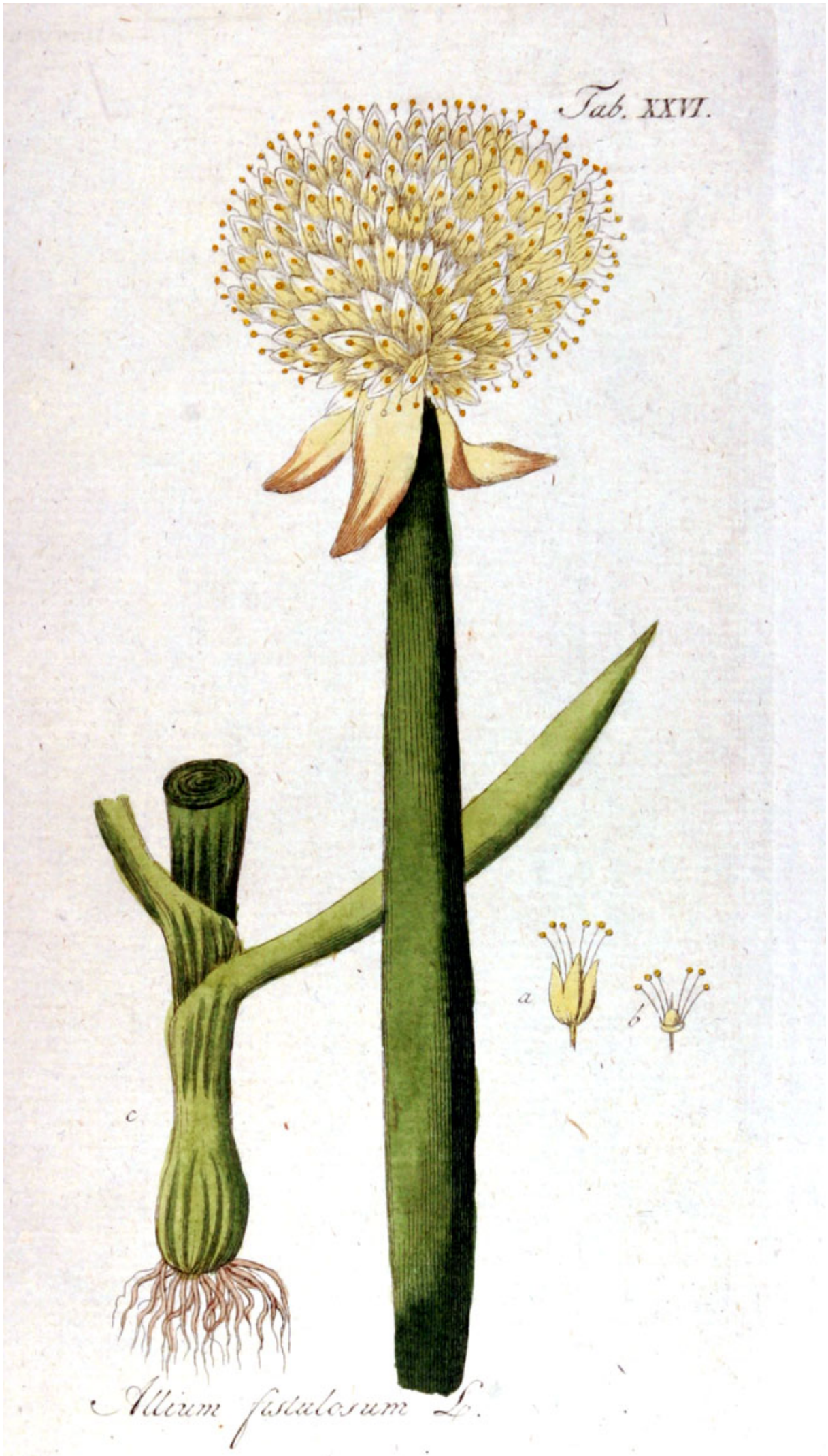
Tab. XXVI.
a
b
c
Allium fistulosum L.

Pyrus communis L.

GEMEENE PEERENBOOM.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deel* 2de *St. bl.* 604.

OOFTBOOM, *met gekartelde bladen, de bloemtrosjes gesteeld.*

a. *De vijfbladige bloem van den Peereboom, van ter zijden, te zien.*

b. *Dezelfde bloem geopend, vertoonende de talrijke helmstijltjes, die een weinig korter zijn, dan de bloembladen.*

c. *Een uitgebloeide bloem, wiens bloembladen zijn afgevallen. Hier valt in het oog de plaatzing der Helmstijltjes die op de kelk vastzitten; teffens met dien der vijf enkelvoudige stijlen.*

d. *De wilde of Boschpeer.*

e. *De Muscadelline Peer, onder welke zoort de Kaneelpeeren behooren.*

f. *De Bon Cretien Peer.*

BLOEITIJD. *Hier in is een groot verschil, naar maate van het onderscheid der zoorten, van deezen boom. Zommige zoorten bloeijen reeds in 't vroege Voorjaar; terwijl andere haare bloemen eerst in 't begin van den Zomer, openen.*

PYRUS COMMUNIS.

CLASSIS XIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 841.

PIJRUS foliis ferratis, pedunculis corijmbosis.

a. Flos Pijri pentapetalus a latere conspicuus.

b. Flos idem apertus, monstrans stamina numerosa, petalis paululum breviora.

c. Flos effoetus, cujus petala delapsa sunt. Apparet jam situs staminum Perianthio adnatorum, simul cum illo stijlorum quinque simplicium.

d. Pijrus *Pijraster* sive sijlvestris.

e. Pijrus *Favonia* sive Muscatellina, cujus varietas est Cinnamomea.

f. Pijrus Pompejana sive boni Christiani.

TEMP. FLOR. Quam plurimum hoc differt, pro diversitate varietatum hujus arboris. Quædam species jam primo Vere florent; aliæ flores tantum aperiunt, in æstatis principio.

GEBRUIK. Zappige en geurige Peeren, die volkomen rijp zijn geworden, verschaffen een zeer goed en aangenaam voedzel, doch wrange en onrijpe Peeren bezwaaren de maag, en verwekken buikpijnen, winden, enz. De gewoone kleine wilde boschpeer is wrang, hard en bijna oneetbaar. Intusschen heeft dezelve ook al zijne zoorten, wier eene beter, dan de andere, is. Door de cultuur deezer wilde boomen zijn zekerlijk allengskens gebooren die meenigvuldige Peerenzoorten, die wij thans bezitten, en die mogelijk honderd en meer in getal zyn. Gewoonlijk verdeelt men de Peeren, naar den tijd van het jaar, waar in zij rijp worden, in Zomer, Herfst en Winterpeeren: ook, naar hun aard, in Tafel- en Stoofpeeren.

VEENBESSEN.

DE VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 4de St. bl.* 494.

BOSCHBESSEN, *met effenrandige omgekrulde eironde bladen en kruipende, draadachtige, naakte, takjes.*

a. *De eenbladige klokvormige, in vierengedeelde bloemkrans, voorzien met omgekrulde puntjes. Van achteren ziet men den kleinen overblyvenden, in vieren verdeelden Bloemkelk.*

b. *Het zaadbeginzel met twee eenvoudige stijlen. Gewoonlyk vindt men maar een stijl; doch meermaalen speelt de Natuur in dit geslogt door de deelen der bevrucht ing te vermeenigvuldigen.*

c. *Het klein ongeveer hartvormig, zaad.*

d. *De Bes, die rood of geel is, met purperkleurige punten, gekroond met een overblyvenden Kelk.*

e. *Dezelfde Bes, dwars door gesneeden, op dat men zal kunnen zien haar viervakkig maakzel.*

GMELIN heeft deeze zoort in zijn *Sijst. Nat.* vergeeten.

BLOEITIJD. *Deeze Heester bloeit in het midden van den Zomer.* DODONAEUS *en andere noemen deeze zoort* Vaccinium Palustre, *om dat dezelve alleen in de moerasstige plaatzen gevonden wordt.* Oxycoccos *word zy genoemd van wegens de ongemeene zuurheid der vrucht.*

VACCINIUM OXYCOCCUS.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Spec. Plant.* Ed. C. L. WILDENOW *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 554.

VACCINIUM Foliis integerrimis revolutis, ovatis, caulibus repentibus, filiformibus, nudis.

a. Corolla monopetala, campanulata, quadrifida, laciniis revolutis. A postica parte apparet Perianthium minimum, persistens.

b. Germen cum duobus stijlis simplicibus. Ordinarie unus tantum stijlus adest, sed sæpius in hoc genere ludit natura, partes fructificationis multiplicando.

c. Semen exiguum, subcordatum.

d. Bacca rubra, sive flava, cum punctis purpureis, calijce persistente coronata.

e. Eadem Bacca, transversim secta, ut appareret ipsius fabrica quadrilocularis.

GMELINUS *hanc speciem in suo* Syst. Nat. *oblitus fuit.*

TEMP. FLOR. Frutex hic floret media æstate. DODONAEUS & alii appellant hanc speciem, Vaccinium palustre, quia tantum, in locis paludosis, reperitur. *Oxycoccos* autem dicitur, propter insignem baccarum aciditatem.

GEBRUIK. Deeze Besſen zijn, van wegen haare overmaatige zuurheid, niet eetbaar; doch het zap derzelve mét zuiker gekookt geeft eene aangenaame Geleij, in heete ziekten. De Zilversmeeden gebruiken zomwijlen het zap, om het Zilver wit te maaken.

CHA-

Tab. XXVIII.

Vaccinium oxycoccos L.

Allium ascalonicum L.

CHALOTTE.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deel 12de St. bl.* 123.

LOOK, *met een naakten, spilronden stengel, elsvormige bladen, een klootrond kroontje en driepuntige meeldraaden.*

a. *De wortel, te zamengesteld uit een aantal, chalotjes, benedenwaards overgaande in vezelachtige worteltjes en bovenwaards in de beginzels der bladen, die van beneden, door vliezige scheden, omkleed worden.*

b. *De holle gepunte bladen zelve*

BLOEITIJD. *De zamengedrukt bolachtige wortel deezer plant, gewoonlijk* Chalot *genoemd, wordt door de Franschen eigentlijk* Echalotte *geheeten.* HASSELQUIST *zegt, dat Palestina de natuurlyke geboorteplaats, van dit gewas is; doch ook elders, bij voorbeeld, omtrent Montpellier, groeit hetzelve, van zelven, onder de moeskruiden. Volgens* LINNÆUS *komt deeze plant in gedaante veel overeen, met het Bieslook; terwijl de bladen ten naasten bij eene span lang zijn. De bloemkrans bestaat eindelijk uit blaauwe bloemetjes, voorzien, met geele meelknopjes. Deeze plant bloeit, in 't midden, van den Zomer.*

ALLIUM ASCALONICUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 543.

ALLIUM scapo tereti, foliis subulatis umbella globosa, staminibus tricuspidatis.

a. Radix, e pluribus bulbulis Ascalonicis composita, inferne abeuns in radiculas fibrosas, superne vero in folia, quorum principia, vaginis fistulosis, investiuntur.

b. Folia ipsa fistulosa, acuminata.

TEMP. FLOR. Radix hujus plantæ, compresso bulbosa, vulgo *Chalot* dicta, Gallice proprie *Echalotte* vocatur. HASSELQUISTIUS statuit, natale hujus plantæ solum fore Palestinam; sed & alibi, ex gr. circa Montem Pessulum, inter olera sponte crescit. Auctore LINNÆO figura multum convenit, cum Schoenoprasio, dum folia gaudent quam proxime longitudine Spithamæa. Umbella demum constat, e flosculis erectis, cæruleis, quorum Antheræ flavo colore gaudent. Media Aestate hæc planta floret.

GEBRUIK. De Chalot bezit de gewoone openende, verwarmende, waterafdrijvende en wormdoodende kragten der Lookplanten: doch inzonderheid wordt zij, in Azijn ingelegd, bij de spijzen gebruikt.

BIESLOOK.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist* door HOUTTUIJN, *IIde Deels* 12*de St. bl.* 221.

LOOK, *met een naakten ſtengel, niet langer, dan de bladen, die rond, Elsvormig Draadachtig zijn.*

a. *De Wortel, te zamengeſteld uit platachtig bolletjes, benedenwaards uitloopende in vezelachtige worteltjes; doch bovenwaards, in Elsformige draad achtige bladen.*

b. *De Bloemkrans te zamengeſteld uit kleine purperkleurige, zesbladige, bloemetjes.*

c. *Een der bloemetjes afzonderlijk, in wiens midden, van ter zijden, de deelen te zien zijn, die tot de voortteeling dienen.*

d. *Het zaadbeginzel van een der bloemetjes, met de in 't rond geplaatſte Helmſtijltjes.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant, die, in het midden van den Zomer, bloeit, is overblijvende, gelijk de overige zoorten van Look, en wordt ook* Snijlook *genoemd, omdat hetzelve zonder nadeel, kan worden afgeſneeden, 't welk de andere ſoorten van Look niet verdraagen. De Bolworteltjes zijn zamengedrukt, langwerpig, eivormig, en bezitten zo wel, als het kruid, een ſterken, uijachtigen reuk.*

ALLIUM SCHOENOPRASIUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ pag.* 543.

ALLIUM ſcapo nudo, adaequante folia teretia, ſubulato-filiformia.

a. Radix compoſita e bulbulis applanatis, inferne abeuntibus in radiculas fibroſas, ſuperne vero in folia, ſubulato-filiformia.

b. Corolla compoſita e floſculis exiguis, hexapetalis, purpureis.

c. Unus floſculorum ſeparatim, in cujus medio, a latere partes fructificationi inſervientes conſpiciuntur.

d. Germen floſculi, cum ſtaminibus ambeuntibus.

TEMP. FLOR. Planta hæc quæ media Aeſtate floret, eſt perennis, uti reliquæ Alliorum ſpecies, appellaturque etiam *Allium ſectile*, quia absque damno reſecari potest, quod reliquæ Allii ſpecies non tolerant. Bulbuli radicales ſunt compreſſi, oblongo-ovati, & tam bene, quam herba, gaudent forti odore alliaceo.

GEBRUIK. Zo wel het Kruid, als de Wortel, wordt op verſchillende wijze gebruikt, zo wel in Moes als tot Toeſpijzen, of ook in de Zauſen, naar den ſmaak der verſchillende volkeren. Zommigen kaauwen het, voor den eeten, om den honger op te wakkeren.

UIJEN

Allium Schoenoprasum L.

Allium cepa L.

UIJEN.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 12de Stuk bl.* 215.

LOOK, *met een naakten Stengel, die benedenwaards buikig is, langer dan de spil ronde bladen.*

a. *De holle stengel benedenwaards uitloopende in den tot hier toe onrypen bol.*

b. *De rijpgeworden knolformige bol van eene rosachtige kleur.*

c. *De Bloemstengel, overgaande in een zamengestelden Bloemkrans, die dikwijls zo zwaar is, dat zomwijlen de zwakke stengel daar door wordt gebrooken.*

d. *Een der zesbladige bloemetjes, in wiens midden de Helmstijltjes, en het stampertje, vertoond worden.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, wiens waar Vaderland niet kan aangewezen worden, is de gewoone Uijen, die zo wel in Europa als in het Oosten geteeld wordt. 'Er bestaan verschillende zoorten van dezelve, die niet alleen eenigzins in gedaante verschillen maar ook zeer veel in scherpte.*

ALLIUM CEPA.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 543.

ALLIUM scapo nudo, inferne ventricoso, longiore foliis teretibus.

a. Scapus fistulosus, inferne terminatus in bulbum, hactenus inmaturum.

b. Bulbus maturus, sphæroideus rufi coloris.

c. Scapus, abeuns in corollam umbelliferam amplam, sæpe tam ponderosam, ut ipsius motu debilis scapus aliquando frangatur.

d. Unus flosculorum hexapetalorum, in cujus medio stamina & pistillum apparent.

TEMP. FLOR. Planta hæc, cujus vera Patria determinari non potest, est Cepa communis, quæ tam in Europa, quam in Oriente, colitur. Plures dantur ipsius species non tantum aliquantulum figura, sed & insigniter acrimonia, diversæ.

GEBRUIK. De Uijen bezitten eene zonderlinge scherpte, die inzonderheid de oogen aandoet, zo dat zij niet wel gesneeden kunnen worden, zonder dat de traanen beginnen te loopen. Voorts zijn zij meer gewijd aan de Keuken, dan aan een Geneeskundig gebruik. Intusschen zijn de Uijen niet alleen een geschikt middel, om den spijzen een verwarmend en maagprikkelend vermogen bij te zetten, maar zij zijn ook sterk waterafdrijvende, en uitwendig rijpmaakende in pappen, enz.

KNOFLOOK.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels* 12*de St. bl.* 195.

LOOK *met een platbladigen boldraagenden ſtengel, de Bolwortel zamengeſteld: de Meeldraadjes driepuntig.*

a. *De Plant, zo als dezelve met een Bol, die met vezelachtige worteltjes voorzien is, opgroeit*

b. *Een volwasſen Bol, uit meer kleinere, kielswijze zamen gevoegde, in een gegroeid.*

c. *De bijzondere Vruchtmaaking deezer plant, welker Bloemkrans niet alleen voortbrengt bloemen en zaaden, maar ook volkomene bolletjens, tot de voortplanting geſchikt.*

d. d. *Eenige der dus gebooren bolletjes, afzonderlijk, en reeds uitſpruitende.*

BLOEITIJD. *Deeze plant, die in het midden van den Zomer bloeit, groeit, volgens 't zeggen van* LINNÆUS, *natuurlijk in Siciliën, en heeft zich van daar, alomme verſpreid.*

ALLIUM SATIVUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 542.

ALLIUM, Caule planifolio, bulbifero, Bulbo compoſito, ſtaminibus tricuſpidatis.

a. Planta, uti e radice bulboſa, radiculis fibroſis gaudente, adſcendit.

b. Bulbus adultior, e pluribus minoribus carinatim conjunctis conſtans.

c. Fructificatio hujus plantæ ſingularis, quum Umbella non tantum floſcuios & ſemina, ſed & veros bulbulos, ad propagationem idoneos, proferat.

d. d. Quidam ita nati bulbuli jam germinantes ſeorſim.

TEMP. FLOR. Planta hæc, quæ media æſtate floret, Auctore LINNÆO, ſponte in Sicilia creſcit, atque inde quaquaverſum fuit diſperſa.

GEBRUIK. Schoon veelen de reuk der Knoflook afſchuwelijk voorkomt, zijn 'er over 't algemeen niet alleen de Turken en Egijptenaars op verzot, maar ook, veele Italiaanen, Hungaaren en Duitſchers. Een maatig gebruik van deeze bolletjes bevordert de ſpijsverteering en wordt aangepreezen in flaauwtens en zenuwtrekkingen, doch een onmaatig gebruik derzelve deelt, aan de vochten, allengskens eene gevaarlijke ſcherpte mede. De Knoflook is ook beroemd, als een waterafdrijvend middel, en wordt zomwijlen, in pappen, tot het rijpmaaken van koude gezwellen gebruikt.

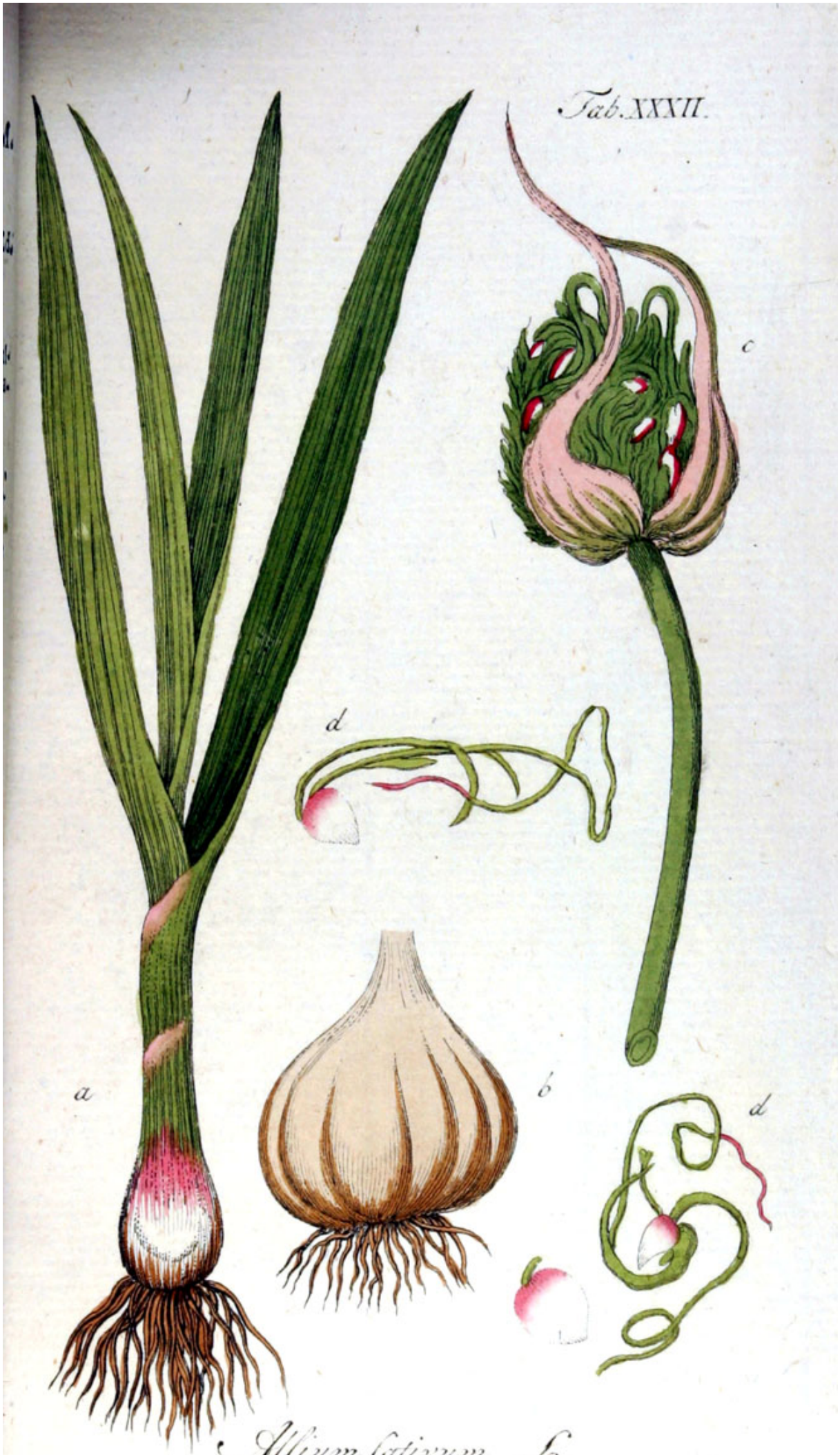

Allium sativum L.

Calamus rotang L.

ROTTING GEWAS.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 4de St. bl.* 445.

LINNÆUS *stelt maar eene zoort van* CALAMUS *en geeft daarom geene zoortonderscheidende beschrijving.*

a. *Een tak van deezen Heester, vertoonende de geveerde, gedoornde bladen, benedenwaards, als scheden geschikt.*

b. *De onvolkomene bloemen van het Rotting-gewas, bezittende een zesbladigen Bloemkelk, doch zonder Bloemkrans. Aan hetzelfde takje vertoonen zich de beginzelen der onrijpe vruchten.*

c. *De rijpe vruchten, bestaande uit een vliesachtig bolrond Zaadhuis, gedekt met achterwaards schuin op elkanderen geplaatste schubben*

d. *De geveerde bladen apart te zien.*

e. *De onrijpe vrucht, zo lang hij zappig is, overdwars midden doorgesneeden.*

f. *Het vleezig bolrond zaad.*

BLOEITIJD. *Deeze Heester, die bijna alomme in de Indiën groeit, wordt aldaar in verschillende zoorten verdeeld, en bloeit ongeveer, geduurende het geheele jaar, gelijk zulks, over 't algemeen, eigen is aan de gewassen, die in de verzengde luchtstreek groeijen.*

CALAMUS ROTANG.

CLASSIS Vlta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 570.

LINNÆUS unicam tantum admittit CALAMI speciem, & hinc non exhibet descriptionem specificam.

a. Ramus hujus Fruticis exhibens folia pinnata, aculeata, inferne vaginarum instar disposita.

b. Flores Calami incompleti, gaudentes Perianthio hexaphijllo, sed corolla carentes. In eodem ramulo apparent fructuum inmaturorum initia.

c. Fructus maturi, constantes e Pericarpio membranaceo globoso, tecto squamis, retrorsum imbricatis.

d. Folia pinnata seorsim.

e. Fructus inmaturus, quamdiu pulposus est, transversim sectus.

f. Semen carnosum globosum.

TEMP. FLOR. Hic Frutex, ubique fere in Indiis obvius est, ubi in plures species dividitur, floretque fere per totum annum, uti id in universum, plantis, sub Zona torrida obviis, proprium est.

GEBRUIK. Geweldig zou men dwaalen, zo men, van wege den naam deezes Heesters, wilde stellen, dat alle onze gewoone handrottingen voortbrengzels van dit Gewas zouden zijn. Dezelve komen uit Malakka en Siam, en zijn waarschijnlijk uitloopers van eene zoort van Bamboezen. Daarentegen is het Rottingriet, gebruikelijk, tot het uitkloppen van matten enz., ongetwijfeld een voortbrengzel van dit Gewas.

WOUW.

DE XIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 8ste St. bladz.* 722.

NEERZET *met lancetvormige onverdeelde Bladen, die aan den voet, wederzijds drietandig zijn en met vierdeelige Kelken.*

a. *Een tak van deeze plant, met de geele bloemetjes, in hunne natuurlijke plaatzing, Halmsgewijze geschikt.*

b. *De Bloembladen, van een verschillend getal, in verschillende zoorten, maar wier een steeds beneden verdikt en hooningdraagend is.*

c. *De in deeze zoort zeer meenigvuldige Helmstijltjes, zodanig afgebeeld, als zij zich, in een hangenden bloem, vertoonen.*

d. *De overblijvende Kelk, zodanig, als zich dezelve, na het afvallen der Krans, vertoont.*

e. *De Zaaden, geplaatst in de hoeken, van 't doorgesneeden Zaadhuisje.*

BLOEITIJD. *Deeze tweejarige Plant bloeit in het tweede jaar, en wordt, alsdan, in 't midden van den bloeij, afgesneeden en gedroogd Dit Gewas wordt voornaamelijk aangekweekt in Vrankrijk, doch zou ook, bij ons, met voordeel gezaaid kunnen worden, dewijl 't een zandigen grond bemint.*

RESEDA LUTEOLA.

CLASSIS XIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 758.

RESEDA Foliis lanceolatis integris, basi utrimque tridentatis, Calijcibus quadrifidis.

a. Ramus hujus plantæ, cum flosculis luteis, in situ nativo, spicatim dispositis.

b. Petala diversi, in diversis speciebus, numeri, sed quorum unum semper basi incrassatum, melliferum est.

c. Stamina in hac specie numerosa, ita depicta, uti, in flore dependente, se repræsentant.

d. Calijx persistens, sic uti, Corolla delapsa, conspicitur.

e. Semina, in disfecti Pericarpii angulis, posita.

TEMP. FLOR. Planta hæc biennis, altero ætatis anno floret, & in medio florescentiæ resecatur, siccaturque. Colitur inprimis in Gallia, sed & hic, cum emolumento, posset coli, quum optime in solo arenoso crescat.

GEBRUIK. Dit Gewas is van groot nut, in de Verwerijen, en dient, zo wel voor Zijden, als voor Wollen Stoffen, om dezelve Citroenkleurig te verwen. Voorts worden de Stoffen, na eerst blaauw geverfd geweest te zijn, door het Afkookzel der GOUWE, groen gekleurd.

WIN-

Resede luteola L.

Triticum hibernum L.

WINTERTARW.

DE IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN. *IIde Deels* 13*de St. bl.* 415.

TARW *met de Kelken vierbloemig, buikig, effen, op elkander leggende en bijna ongebaard.*

a. *De Halm deezer Plant, zo als dezelve uit den wortel opklimt en in een recht opstaande Koorn-air overgaat.*

b. *Een der Bladen, welke zijn lijnrecht-lansvormig, scherppuntig.*

c. *De Air, verzierd met Zaaden, die niet veel gebaard zijn.* LINNÆUS *noemt deeze soort bijna ongebaard, om haar te onderscheiden van de voorgaande Zomertarw, welke, volgens zijne stelling, veel langer Baarden heeft. Intusschen ontkent* HALLER *de wezendlijkheid van dit onderscheid, en stelt onder anderen, dat dit zeer veel afhangt, van de natuur der Koornakkers, zo dat de Baarden verminderen, naar mate dat de gronden, op welke gezaaid wordt, vruchtbaarder zijn.*

d. *Het begin van 't algemeen Zaadbed, aan 't welk de Zaaden vastgegroeid zijn.*

BLOEITIJD. *De Wintertarw wordt, in den Herfst gezaaid, zij bloeit in den volgenden Zomer en wordt rijp in den Herfst.*

TRITICUM HIBERNUM.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.*, Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 198.

TRITICUM Cal. quadrifloris ventricosis, lævibus, imbricatis, submuticis.

a. Plantæ Culmus, uti e radice adscendit, & in Spicam erectam abit.

b. Unum Foliorum, quæ sunt lineari-lanceolata, acuta.

c. Spica seminibus, haud longe aristatis ornata. LINNÆUS hanc Tritici speciem vocat submuticam, ut ipsam distingueret a præcedente Aestiva, quam multo longioribus Aristis gaudere statuit. HALLERUS autem negat hujus differentiæ essentiam, atque inter alia monet, hoc quam plurimum a natura agrorum dependere, ita ut eo magis imminuantur Aristæ, quo fertilius solum fuerit.

d. Principium Receptaculi communis, cui semina adnascuntur.

TEMP. FLOR. Triticum Hibernum Autumno feritur, sequente Aestate floret & Autumno maturescit.

GEBRUIK. Het Meel van dit Graan verschaft het beste en het fijnste Brood. Het bevat ook den besten Stijfzel en verre weg het meeste, van dat voedend kleevend gedeelte des Graans, 't welk genoegzaam van een dierlijken aard is.

ONGEDOORNDE LAWSONIA.

DE VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 4de St. bl.* 474.

LAWSONIA *met ongedoornde takken.*

a. *Een bloeijende tak der Lawsonia, hebbende zittende bladen, die eyvormig, en aan beide einden scherp toeloopende, zijn.*

b *De bloemetjes, zo als zij trosachtig, uit de steeltjes, voortkomen.*

c. *Een takje, vertoonende de overblijvende Bloemkelken, wier kransjes reeds zijn afgevallen.*

d. e. f. *De bloemetjes in een verschillenden trap van ouderdom.*

g. *Een der overblijvende Bloemkelkjes, afzonderlijk te zien.*

h. *De Zaaden, in een verschillenden trap van rijpheid.*

BLOEITIJD. *Deeze Heester, wordt zeer naarstig in Egijpten geteeld en bloeit aldaar, in 't begin van den Zomer. 'Er komt ook eene andere zoort voor, die gedoornd is, welke verscheidenheid mogelijk afhangt, van het onderscheid des gronds en der cultuur.*

LAWSONIA INERMIS.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 619.

LAWSONIA ramis inermibus.

a. Ramus Lawsoniæ flosculosus gaudens foliis sessilibus ovatis utrimque acutis.

b. Flosculi, uti corijmbose, e ramulis, proveniunt.

c. Ramulus exhibens persistentes Calijces, quorum flosculi jam delapsi sunt.

d. a. f. Flosculi vario ætatis gradu.

g. Calijx Persistens seorsim.

h. Semina vario maturitatis gradu.

TEMP. FLOR. Frutex hic abundanter in Aegijpto colitur, floretque ibi Aestatis initio. Altera datur species aculeata, earumdem virium, quæ differentia forsan, a soli diversitate, & a cultura, dependet.

GEBRUIK. Deeze Plant is, in het Oosten, ongemeen geacht, en in een algemeen gebruik, om het vel enz., naar de wijze der Volkeren, te kleuren. Het Hoofdhaair wordt, met het aftrekzel der bladen, nat gemaakt om het ongedierte te verdrijven: terwijl de toppen der vingeren, en de nagels daar mede orangekleurig geschilderd worden. De Bloemen zijn niet minder gewild, bij de Vrouwen, die daar mede hun vel en liesschen, in de badstooven, wrijven.

Tab. XXXVI.

Lawsonia inermis L.

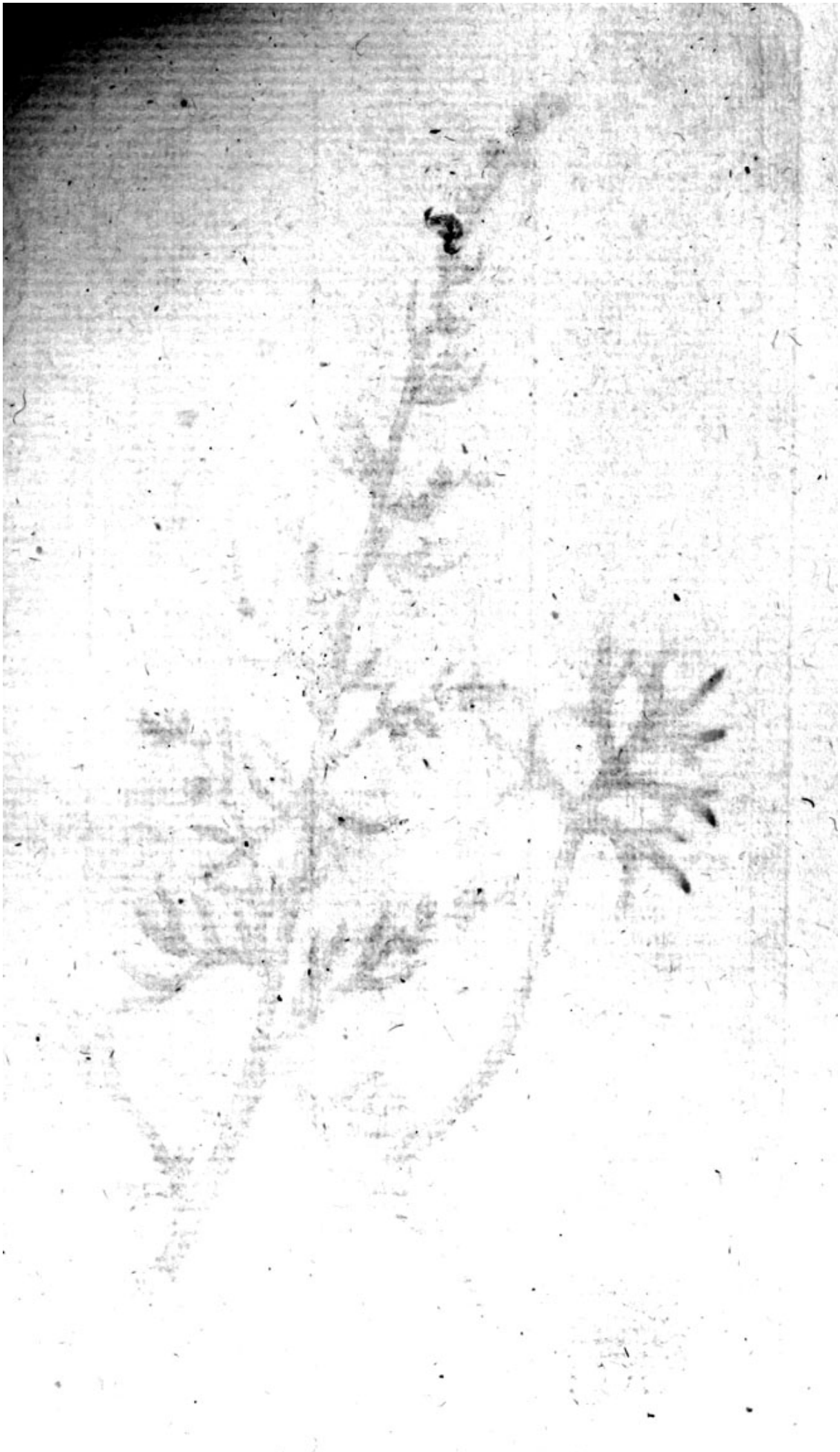

Artemisia campestris L.

WILD AVERUIT.

DE XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels* 10*de St. bl.* 575.

BIJVOET *met veeldeelige lineaale bladen, en leggende roedswijze stengen.*

a. *De kruipende houtachtige wortel, van dit gewas, in een zoortgelijken stengel overgaande.*

b. *Een der liniaale, veeldeelige bladen*

c. *Een bladrijke tak, van deeze plant, teffens een aantal van, meer of min geopende bloemen, vertoonende.*

d. *Een zamengestelde bloem van deeze plant, vertoonende den geschubden Kelk, en de verzameling van bloemetjes, die dezelve bevat.*

e. *Eene schob des Bloemkelks in zijne natuurlijke grootte.*

f. *Een Pijpbloemetje van den schijf, in 't welk uitsteekende gezien wordt de zamengegroeide roode pijp der Helmknopjes.*

g. *Een Vrouwelijk bloemetje uit den Straal, bijna naakt.*

BLOEITIJD. *Deeze plant komt voor op onze Duinen, ja zelfs in Siberien, en in andere zeer Noordelijke gewesten. Zij bloeit in 't begin van den Herfst.*

ARTEMISIA CAMPESTRIS.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. 2dæ pag.* 1210.

ARTEMISIA foliis multifidis linearibus, caulibus procumbentibus, virgatis.

a. Radix repens, lignosa hujus plantæ, in similem caulem abeuns.

b. Unum foliorum linearium, multifidorum.

c. Ramus hujus plantæ foliosus, simul exhibens congeriem florum, magis minusve apertorum.

d. Flos hujus plantæ compositus, monstrans Perianthium commune imbricatum, collectionemque flosculorum, quos continet.

e. Squama Perianthii, magnitudine naturali.

f. Flosculus tubulosus Disci, in quo eminens conspicitur tubus Antherarum concretarum ruber.

g. Flosculus femineus Radii fere nudus.

TEMP. FLOR. Occurrit hæc planta in sabuletis nostris, imo in Siberia, aliisque regionibus valde borealibus. Floret in Autumni principio.

GEBRUIK. Dit Kruid heeft een sterken kruiderijachtigen reuk, waar van 't ook in 't Hoogduitsch *Klein Druivenkruid* of *Ambrosia* genoemd wordt, doch het is van geen bepaald gebruik.

VINBLADIGE ZEEPBOOM.

DE VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deel 2de St. bl.* 311.

ZEEPBOOM *met oneven gevinde bladen en ongedoornde takken.*

a. *Een takje van deezen Boom, eindigende, in gevinde bladen, doorgaans met een oneffen blad, aan het einde.*

b. *De ongeveer bolronde, van vooren puntige vrucht, deezes booms.*

c. *Het vleezig Zaadhuisje in 't langwerpige doorgesneeden, de holte vertoonende, in welke het nootvormig zaad gezeeten heeft.*

d. *Het nootvormig zaad, van zijne buitenste schel beroofd.*

BLOEITIJD. *Zodanig een boom, voorzien met zeepachtige vruchten, groeit algemeen, in de heetere gewesten van America. Doch 'er wordt tot heden een zeer groot verschil in de beschrijvingen waargenoomen, en 'er schijnen dus meerder soorten van deezen boom te bestaan, dan tot hiertoe naauwkeurig beschreeven zijn.*

SAPINDUS SAPONARIA.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 642.

SAPINDUS Foliis inpari-pinnatis, Caule inermi.

a. Ramulus hujus arboris, abeuns in folia pinnata, plerumque cum inpari.

b. Fructus hujus arboris subglobosus acuminatus.

c. Pericarpium carnosum longitudinaliter disfectum, monstrans cavum in quo semen nuciforme hæsit.

d. Semen nuciforme, externo putamine orbatum.

TEMP. FLOR. Arbor talis, gaudens nuce saponacea, passim in America calidiore crescit. Sed magna hactenus in descriptionibus observatur diversitas, videntur que proinde plures hujus indolis arbores existere, quam hactenus accurate descriptæ fuerunt.

GEBRUIK. De Schel en de Pit, der vruchten, deezes booms, bezitten een zeepachtig vermogen, wanneer zij, met de handen in warm water, gewreeven worden. Tot het wasschen van Linnen kan dit zeepzap ook dienen, doch men heeft waargenomen, dat hetzelve wat scherp is, en met der tijd, het Linnen doet verbijtten. In de Oost-indiën worden ook Zeepboomen gevonden, wier vruchten, van de onze, merkelijk in gedaante verschillen. Zie HOUTTUIJN op de aangehaalde plaats Tab. VIII. Fig. 1.

SWEED-

Sapindus Saponaria L.

Acer platanoides L.

SWEEDSCHE AHORNBOOM.

DE XXIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 3de St. bl.* 594.

AHORNBOOM, *met vijflobbige getande bladen, met spitze tanden en eene enkelvoudige rechtopstaande bloemkroon.*

a. *Het eerste voortspruiten deezes booms, uit zijn zaad, toonende de groote zaadlobben.*

b. *Dezelfde opgroeijende en reeds de eerste bladen openende.*

c. *Een takje, toonende de schoone gedaante der bladen, van deezen Ahornboom.*

d. *De Steel der Bloemkroon, met het gekleurd bekleedzel en de fraaje geopende bloemen.*

e. *Het zaadbed van een mannelijken bloem, beroofd van den Kelk en Bloemkrans, op dat zou blijken, hoe de Helmstijlen daaruit voortkomen.*

f. *Eene gelijkzoortige afbeelding van een tweeslagtigen bloem.*

g. *Een vrouwelijke bloem opengesneeaen, toonende de plaatzing van het stampertje, in het zaadbed.*

h. *De alleen geplaatste rondachtige Zaaden.*

BLOEITIJD. *Deeze boom komt voornaamlijk voor in de Noordsche Gewesten, hoewel hij ook elders wordt gevonden. Hij bloeit in het midden van den Zomer.*

ACER PLATANOIDES.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imae pag.* 616.

ACER foliis quinquelobis dentatis, dentibus acuminatis, corijmbo simplici erecto.

a. Prima hujus arboris origo e semine, amplos ipsius Cotijledones exhibens.

b. Eadem increscens & prima jam explicans folia.

c. Ramulus monstrans speciosam imaginem foliorum hujus Aceris.

d. Pedunculus Corijmbi, cum involucro colorato floribusque elegantibus apertis.

e. Receptaculum floris masculini, avulsis Calijce & Corolla, ut appareret, quomodo ex ipso stamina prodeunt.

f. Similis imago floris hermaphroditi.

g. Flos femineus disfectus, monstrans situm pistilli in Receptaculo.

h. Semina solitaria subrotunda.

TEMP. FLOR. Arbor hæc inprimis in regionibus borealibus crescit, licet & alibi inveniatur. Floret media æstate.

GEBRUIK. Het hout van deezen boom is fraai gemarmerd. De jonge bladen worden als Augurkjes ingelegd. Uit het zap kan zuiker gemaakt worden.

AME-

AMERICAANSCHE VERGIFTBOOM.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 2de Stuk bl.* 207.

RHUS *met jaarlijks afvallende donker gekleurde blaadjes, met een onverdeelden gelijken bladsteel en tweehuizige bloemen.*

a. *Een takje van deezen Boom, met de afgesneedene doorgaans gekleurde bladsteelen.*

b. *De gekleurde bladsteel van een gevind blad, met een oneven blaadje op het einde.*

d. *De bloeijende Bloemtros, vertoonende de bloemetjes meerendeels geopend.*

c. *Dezelfde Bloemtros, na het bloeijen, toonende de bessen, die ieder maar een zaad bevatten.*

e, e. *Eene bes, en een daar in opgeslooten zaad, afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom groeit in overvloed in Noord-America, in de Moerassen. Dezelve bloeit in her Voorjaar.*

RHUS VERNIX.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. 1mæ pag.* 494.

RHUS foliolis annuis opacis, petiolo integro æquali, floribus dioïcis.

a. Ramus hujus arboris, cum resectis petiolis, ut plurimum coloratis.

b. Petiolus coloratus folii pinnati cum inpari.

d. Corijmbus flosculosus, exhibens flosculos plerumque apertos.

c. Idem Corijmbus, post inflorescentiam, monstrans baccas, unicum semen continentes.

e, e. Bacca & semen inclusum, separatim.

TEMP. FLOR. Arbor hæc crescit frequenter in locis paludosis Americæ Borealis. Floret verno tempore.

GEBRUIK. Zo veel wij hebben kunnen nagaan, dient deeze Boom tot geenerlei nuttig gebruik. Dezelve is in tegendeel vervuld met een vergiftig melkagtig zap. Het hout is geel en vol van een lijmerig melkagtig vogt, van een lelijken stank. De werking van dit vergif is op verschillende perzoonen niet dezelfde. Zommige worden 'er, geduurende eenige dagen, blind door; terwijl bij anderen het geheele lichaam opzwelt: doch, zo het schijnt, is het vergif van geen doodelijken aard.

ITA-

Rhus vernix L.

Plantago cynops. L.

ITALIAANSCH WEEGBREE.

DE IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 7de St. bl.* 327.

WEEGBREE *met een takkigen heesterachtigen steng; de bladen draadachtig effenrandig gestrekt; de hoofdjes eenigermate gebladerd.*

a. *Een tak van deeze plant, met de draadachtige bladen, die bondelswijze groeijen.*

b. *De hoofdjes aan het einde der takjes geplaatst, die de verzamelde bloempjes bevatten.*

c. *Een der bloemetjes afzonderlijk, het welk nog niet geheel en al geopend is, en alleen den stijl vertoont, zonder de helmstijltjes.*

d. *Dezelfde bloem meerder geopend, uit wiens steel de draadvormige helmstijltjes reeds uitsteeken.*

e, e. *De Bloemkrans van zodanig een bloemetje, met den grondslag van het zaadbeginzel, 't welk het bevat.*

f. *De open Kelk van boven in te zien, na het wegneemen der overige deelen des vruchtbeginzels.*

g. *Het stampertje afzonderlijk.*

h. *Een schob van den Bloemkelk.*

i. *Het zaadhuis overdwars doorgesneeden.*

k. *De kleine langwerpige zaadjes.*

BLOEITIJD. *In Provence en in Italien bloeit deeze soort van Vlooikruid, in het Voorjaar.*

PLANTAGO CIJNOPS.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 254.

PLANTAGO caule ramoso subfruticoso, foliis integerrimis filiformibus strictis, capitulis subfoliatis.

a. Ramus hujus plantæ, cum foliis filiformibus, fasciculatim prodeuntibus.

b. Capituli terminales flosculos aggregatos continentes.

c. Unus flosculorum separatim, qui nondum prorsus apertus est & solum stijlum, absque staminibus, ostendit.

d. Idem flos, magis apertus, e cujus fauce stamina filiformia jam prominent.

e, e. Ejusmodi flosculi Corolla, cum germinis fundamento, quod continet.

f. Calijx apertus, desuper conspiciendus, remotis reliquis partibus fructificationis.

g. Pistillum separatim.

h. Squamula Calijcis.

i. Pericarpium transversim dissectum.

k. Semina parva oblonga.

TEMP. FLOR. In Provincia & Italia hæc Psijllii species vere floret.

GEBRUIK. Deeze Plant bezit geene bijzondere bekende kragten.

ZWEMMENDE WATERNOOT.

DE IVde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deel 7de St. bl.* 352.

WATERNOOT, *met vierhoornige nooten, en van elkanderen wijkende doornen.*

a. *Een tak van deeze plant, toonende de schikking der Bladsteelen, die uit denzelven voortkomen.*

b. *De uitgerande, diepgroene bladen.*

c, c. *De noch niet geopende bloemen, wiens Bloemkransjes tot hier toe gesloten zijn.*

d. *Een der bloemen reeds geopend, zijne vier Bloemblaadjes vertoonende.*

e. *De figuur van het Vruchtbeginzel, na het afvallen van den Bloemkrans.*

f, g, h, i. *De Bloemen van deeze plant, in een verschillenden trap van ouderdom en plaatzing.*

k. *Een der Bloembladen afzonderlijk.*

l. *Een der Helmstijltjes met zijn bovenopleggend Helmpje.*

m, n, o. *De doornige Vrucht deezer plant, op verschillende wijzen doorgesneeden.*

BLOEITIJD. *Deeze Waterplant bloeit, in den zomertijd, in zeer veel vijvers maerassen, enz., van Europa.*

TRAPA NATANS.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 265.

TRAPA nucibus quadricornibus, spinis patentibus.

a. Ramus hujus plantæ, monstrans dispositionem petiolorum, ex ipso prodeuntium.

b. Folia crenata, profunde viridia.

c, c. Flores nondum aperti, quorum Corollæ hactenus clausæ sunt.

d. Unus florum jam apertus, exhibens quatuor sua Petala.

e. Figura Fructificationis post Corollæ lapsum.

f, g, h, i. Flores hujus plantæ, in vario maturitatis gradu situque.

k. Unum Petalorum seorsim.

l. Unum staminum cum Anthera sua incumbente.

m, n, o. Fructus spinosus hujus plantæ varia ratione disfectus.

TEMP. FLOR. Planta hæc aquatica, in quamplurimis Europæ stagnis, paludibus &c. æstate floret.

GEBRUIK. De kern der vrucht komt, in aard en gebruik, veel overeen, met de Kastengen, en wordt, op veele plaatzen, bij voorbeeld in Karinthie, tot voedzel gebruikt.

SPRINK-

Trapa natans. L.

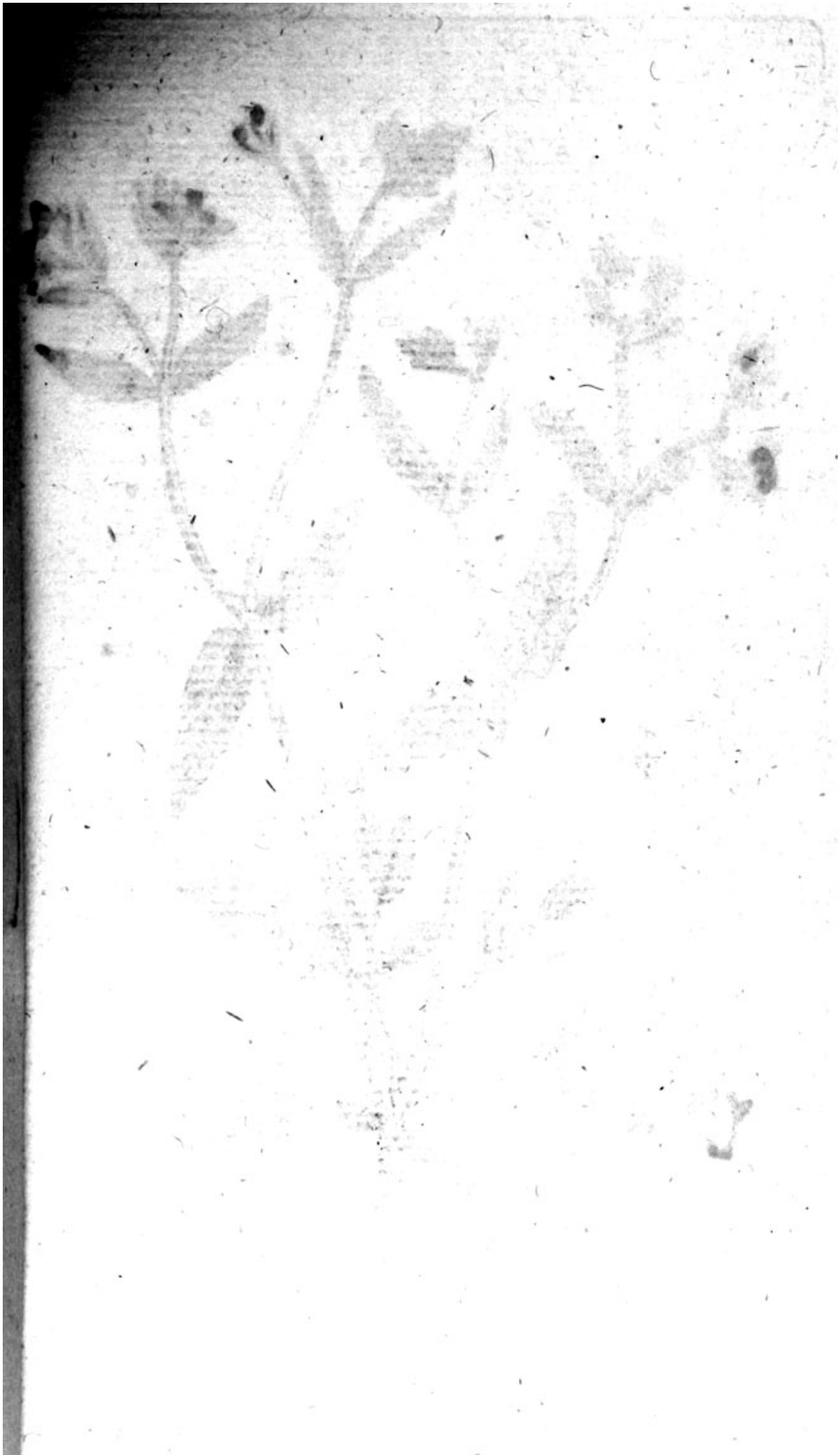

Valeriana locusta. L.

SPRINKHAANKRUID.

DE IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 7de Stuk bl.* 198.

VALERIAAN *met driemannige bloemen, een gegaffelden steng en lineaale bladen.*

a. *De geheele plant, zo als zij, uit een vezelachtigen wortel, opschiet.*

b. *De tegenover elkander gestelde puntige bladen van dit Gewas.*

c. c. *De kleine bloemetjes, in kopjes bij elkanderen verzameld, werdende dezelve hier meestal open vertoond.*

d. *Een der bloemetjes afzonderlijk.*

e. *De geopende Bloemkrans, vertoonende de plaatzing, en de gedaante, van het stampertje.*

f. *Een der Helmstijltjes, met zijn Helmpje.*

g. *De Stamper afzonderlijk, vertoonende het zaadbeginzel, met den stijl en het daarop geplaatst in drieën gespleeten Merkje.*

BLOEITIJD. *Deeze Warmoeseniers plant wordt overal, in de tuinen en op de zaailanden, voortgeteeld. Dezelve bloeit in 't midden van den Zomer.*

VALERIANA LOCUSTA.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. 1mæ pag.* 92.

VALERIANA floribus triandris, caule dichotomo, foliis linearibus.

a. Integra planta, uti, e radice fibrosa, adscendit.

b. Folia ipsius opposita, acuminata.

c. c. Capituli flosculorum exiguorum, qui, maxima pro parte, jam aperti exhibentur.

d. Unus flosculorum separatim.

e. Corolla aperta, monstrans situm & figuram Pistilli.

f. Unum staminum cum sua Anthera.

g. Pistillum seorsim, monstrans germen, cum stijlo, ipsique inpositum stigma trifidum.

TEMP. FLOR. Planta hæc olitoria ubique in agris hortisque colitur & media æstate floret.

GEBRUIK. Deeze Plant wordt, gelijk een ieder bekend is, onder den naam van *Vetslaa*, *Vettik*, of *Vettekous*, geduurende den Winter, als een Moeskruid, geëeten.

GEGAFFELDE WONDERBLOEM.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 7de St. bl.* 615.

WONDERBOOM *met eenzame Oxelbloemen, die rechtop staan en ongesteeld zijn.*

a. *De harde bolachtige wortel, met een groot aantal van vezelen voorzien, uit welke deeze Plant te voorschyn komt, gelijk bij Letter* b *wordt vertoond.*

c. *Een tak, vertoonende de bladen en de bloemen, op de topjes der takjes geplaatst.*

d. *Een der bloemen noch niet geopend.*

e. *Een geopende bloem van boven in te zien, vertoonende de Helmstijltjes en het stampertje.*

f. *Een der bloemen, van ter zijden en van achteren, vertoonende de betrekking van den Kelk tot den Bloemkrans.*

BLOEITIJD. *Deeze schoone Plant, die bloemen van allerhande kleur voortbrengt, is uit Zuid-America tot ons overgebragt, en bloeit, in onze tuinen, in 't midden van den Zomer. Bij dag zyn deeze schoone bloemen geslooten, doch bij nacht gaan dezelve open.*

MIRABILIS DICHOTOMA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 377.

MIRABILIS floribus solitariis axillaribus erectis, sessilibus.

a. Radix dura, bulbosa, fibris multiplicibus ornata, e qua hæc planta propullulat, uti sub *b* ostenditur.

c. Ramus, exhibens folia & flores terminales.

d. Unus florum nondum apertus.

e. Flos apertus, desuper conspicuus, monstrans Stamina & Pistillum.

f. Unus florum, a latere & posterius, ostendens relationem Calijcis ad Corollam.

TEMP. FLOR. Elegans hæc planta, proferens flores multiplicis coloris, ex America Meridionali ad nos delata, media æstate, in hortis nostris, floret. Interdiu flores hi pulcherrimi clausi sunt, sed noctu explicantur.

GEBRUIK. Weleer meende men, dat de Wortel deezer Plant de waare Jalappe wortel was, doch thans weet men, dat zulks eene dwaling is, en dat de Jalappe onder de Winden (*Convulvuli*) behoort.

Mirabilis dichotoma. L.

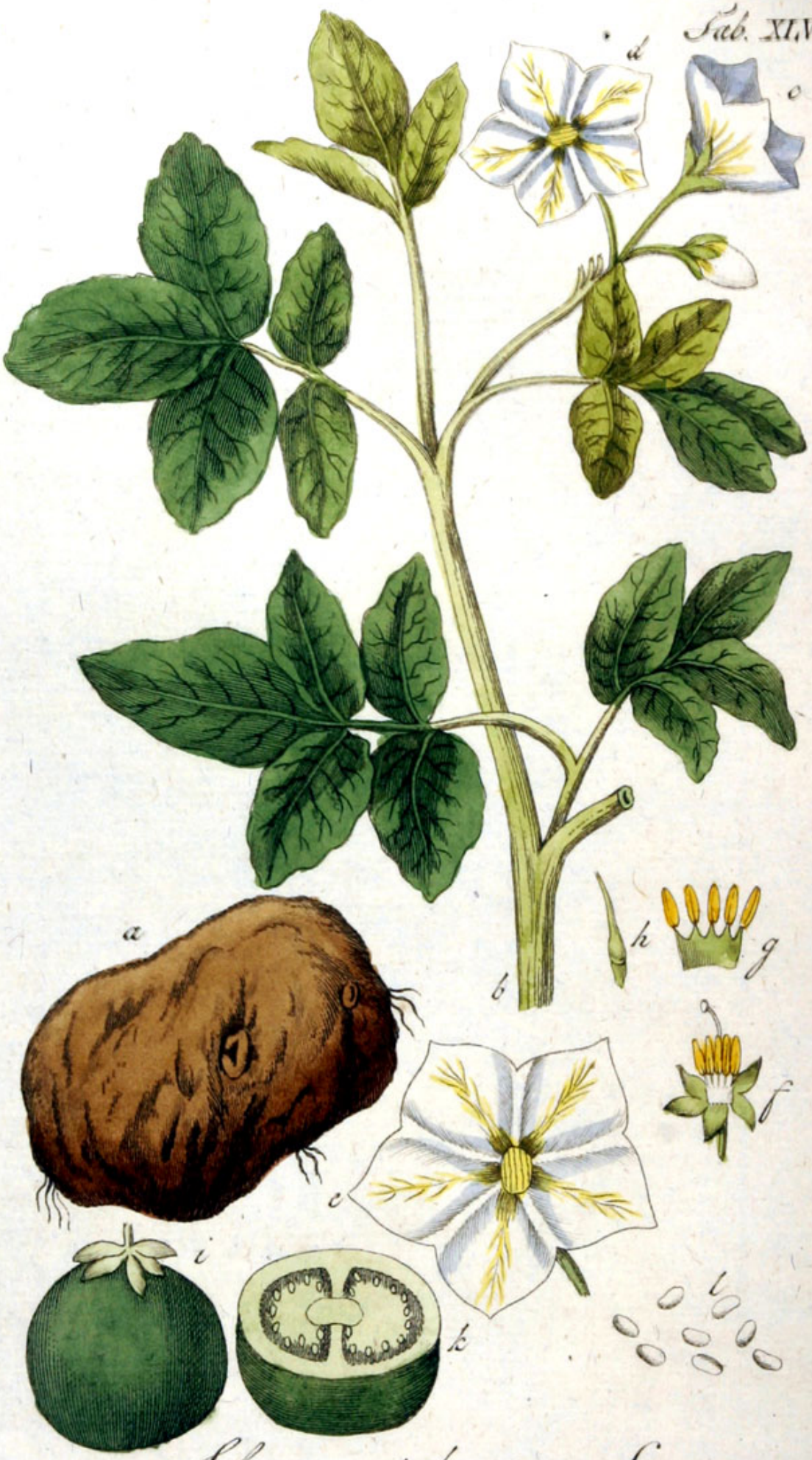

Solanum tuberosum L.

KNOBBELIGE NACHTSCHADE.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 7de St. bladz.* 666.

NACHTSCHADE, *met een ongedoornden kruidigen steng, effenrandige Finbladen en bijna verdeelde bloemsteeltjes*

a. *De knobbelige ongelijke wortel, of onze gewoone Aardappel.*

b. *Een takje, vertoonende de gevinde bladen en de geopende bloemen.*

c. *Een der bloemen, van ter zijden te zien, vertoonende de plaatzing van den Bloemkrans, met betrekking tot den Kelk.*

d. *Een geopende fraai geaderde Bloem.*

e. *Dezelfde afzonderlijk; op dat het radformig maakzel beter onder het oog zou vallen.*

f. *De Kelk, met de deelen tot de voortteeling geschikt, die in de Keel van den hier weggenoomen Bloemkrans zijn geplaatst.*

g. *Het pijpje, waar aan de zeer korte Helmstijltjes zijn vastgemaakt, geopend.*

h. *Het Stampertje van alle andere deelen afgescheiden.*

i. *De bolronde besachtige Vrucht, die zeer zappig, en met kleine zaadjes vervuld is.*

k. *Dezelfde midden doorgesneeden*

l. *De kleine zaadjes afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *Het begin van den Zomer.*

SOLANUM TUBEROSUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 384.

SOLANUM Caule herbaceo inermi, Foliis pinnatis integerrimis, pedunculis subdivisis.

a. Radix bulbosa, inæqualis, sive Pomum terræ vulgare.

b. Ramulus, exhibens folia pinnata floresque apertos.

c. Unus florum, a latere conspicuus, situm Corollæ, ratione Calijcis, exhibens.

d. Flos apertus eleganter venosus.

e. Idem seorsim; ut figura rotata melius appareret.

f. Calijx, cum partibus fructificationi destinatis, in fauce hic ablatæ Corollæ, collocatis.

g. Tubus, cui brevissima stamina annexa sunt, apertus.

h. Pistillum, ab omnibus aliis partibus separatum.

i. Fructus globosus, baccatus, pulposus, seminibus exilibus repletus.

k. Idem, per medium disfectus.

l. Semina exilia seorsim.

TEMP. FLOR. Aestatis principium.

GEBRUIK. Uit dit zo algemeen gebruikelijk voedzel kan ook Brood, Jenever, Stijfzel, Haairpoeder, enz., worden gemaakt.

VARKENSVENKEL.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 8ste St. bl.* 75.

HAAIRSTRENG *met vyfmaal in drieën gedeelde, draadachtige smalle Bladen.*

a. *De holle rokdraagende steng, zo als dezelve uit de Aarde voortkomt.*

b. *Een tak, vertoonende de plaatzing der bladen en der kroontjeswijze geplaatste bloemen.*

c. *Het algemeen klein veelbladerig Inwindzel.*

d. *De opene bloemetjes in een afgezonderd Bloemkroontje.*

f. *Een nog niet geopend bloemetje.*

e. *Een bijzonder geopend Bloemkransje.*

g. *De gedaante des Kelks, na het afvallen der Bloemetjes.*

h. *De tot hier toe onrijpe zaaden, met elkanderen vereenigd.*

i. *Een derzelve nu rijp geworden.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant wordt* Peucedanum *genoemd, omdat hare bladen eenige gelijkenis hebben, met die, van den Pijnboom. Gewoonlijk heet dezelve Varkensvenkel. Zij groeit niet alleen op de vette landerijen in 't zuiden van Europa, maar ook tot onzent. Zij bloeit in 't midden van den Zomer.*

PEUCEDANUM OFFICINALE.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 477.

PEUCEDANUM foliis quinquies tripartitis, filiformibus, linearibus.

a. Caulis cavus stoloniferus, uti e terra prodit.

b. Ramus, exhibens situm & figuram foliorum, atque Umbellarum.

c. Involucrum universale polijphijllum, exiguum.

d. Flosculi aperti in Umbella partiali.

f. Flos nondum apertus.

e. Corolla specialis aperta.

g. Habitus Calijcis post delapsum florum.

h. Semina hactenus inmatura, conjuncta.

i. Unum eorundem maturum.

TEMP. FLOR. Planta hæc *Peucedanum* appellatur, quia ejus folia aliquam cun istis Pini habent similitudinem. Vulgo audit Fœniculum porcinum. Crescit non tantum abundanter, in agris pinguibus Europæ Australis, sed & hic reperitur. Floret media æstate.

GEBRUIK. Het Zaad deezer Plant bezit eene oplossende kragt, en wordt zomwijlen in Borstkwaalen, die uit verslijming voortkomen, gebruikt.

Peucedanum officinale L.

Diese Seite
fehlt.

This page is
missing.

Diese Seite
fehlt.

This page is
missing.

Rheum rhaponticum L.

LEVANTSCHE RHABARBER.

DE IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deels 8ste St. bl.* 498.

RHABARBER *met gladde bladen en wat gesleufde blaasteelen.*

a. *De steng van deeze plant, met de bladen en de, aan het einde der takjes geplaatste bloemknoppen, zo als dezelve uit den wortel voortkomt*

b. *Een der bladen afzonderlijk.*

c. *De bloemdraagende, uit verzamelde bloemetjes bestaande, knoppen, uit welke de pluimige Merkjes uitsteeken.*

d. *Een der bloemen afzonderlijk van boven in te zien, vertoonende de plaatzing van den Bloemkrans en der Helmstijltjes.*

BLOEITIJD. *Deeze plant is niet onwaarschijnelijk, het* Rha *of* Rheum *van* DIOSCORIDES. *Rhaponticum wordt het genoemd van Pontus, alwaar hetzelve, gelijk ook alomme in klein Asiën, groeit. Zij bloeit in 't midden van den Zomer.*

RHEUM RHAPONTICUM.

CLASSIS IXna.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 654.

RHEUM foliis glabris, petiolis subsulcatis.

a. Caulis hujus plantæ, cum foliis & floribus terminalibus, uti e radice adscendit.

b. Unum foliorum seorsim.

c. Capituli flosculosi aggregati, e quibus Stigmata plumosa eminent.

d. Unus florum separatim, desuper conspiciendus, monstrans situm Corollæ & Staminum.

TEMP. FLOR. Planta hæc, haud inprobabiliter, est *Rha* sive *Rheum* DIOSCORIDIS. Rhaponticum vero appellatur, a Ponto, ubi, uti & in tota Asia minore, crescit. Floret media æstate.

GEBRUIK. Weleer is de Wortel deezer Plant gehouden voor onzen gewoonen Winkel Rhabarber, doch verkeerdelijk. Zij heeft wel iets van deszelfs kleur, doch niets van dien doordringenden reuk, die aan den waaren Rhabarber eigen is. Deeze Wortel bezit insgelijks een purgeerend vermogen, doch in een veel geringer graad. Echter schijnt dezelve meerder zamentrekkende, en zou dus, met veel voordeel, tegen den Roden Loop kunnen gebruikt worden.

KWASSIEHOUT.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN *IIde Deel 2de St. bl.* 436.

QUASSIA *met tweeslagtige aan risten gehegte bloemen, met bladen, die oneven geveerd en voorzien zijn, met tegenover elkander geplaatste zittende blaadjes, gehegt aan de leden, van een gevleugelden bladsteel.*

a. *Een tak van deezen boom, vertoonende deszelfs bladen in hunne natuurlijke plaatzing.*

b. *Een andere tak, verbeeldende de bloemen, zo geslooten, als reeds geopend.*

c. *Een geopende bloem, vertoonende de tien Helmstijltjes, voortkomende uit evenveel schobben, die het Honingbakje daarstellen.*

d. *Een zoortgelijke Bloem, die, na het wegneemen der Helmstijltjes, het Honingbakje naauwkeuriger afbeeldt.*

e. *Een der Helmstijltjes afzonderlijk, met het schobbetje, waar uit het voortspruit.*

f. *Het Zaadbeginzel, met den stijl, en het scherpe merkje.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom brengt, gelijk de meeste Surinaamsche, geduurende het geheele jaar, bloemen en vruchten voort.*

QUASSIA AMARA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 682.

QUASSIA floribus hermaphroditis, racemosis foliis inpari-pinnatis, foliolis oppositis, sessilibus, petiolo articulato-alato.

a. Ramus hujus arboris, ipsius folia, in situ nativo, exhibens.

b. Alius ramus depingens flores, tam clausos, quam apertos.

c. Flos apertus, exhibens Stamina decem, nata e squamis totidem, quæ Nectarium constituunt.

d. Flos similis, ablatis staminibus, accuratius depingens Nectarium.

e. Unum staminum, separatim cum squama, unde nascitur.

f. Germen cum stijlo & stigmate acuto.

TEMP. FLOR. Hæc arbor, uti pleræque Surinamenses, per totum annum floret fructumque profert.

GEBRUIK. Het hout van deezen Boom is een der bitterste Geneesmiddelen, die bekend zijn. In poeder, uittrekzel en Tinctuur, is het een voortreffelijk Maagmiddel, waar door ook dikwijls verouderde tusschenpoozende Koortzen geneezen worden. Onder anderen bevond de Heer BERGIUS dit middel zeer kragtig, tegen de Jigt, het Graveel en het Bloedwateren.

TWEE-

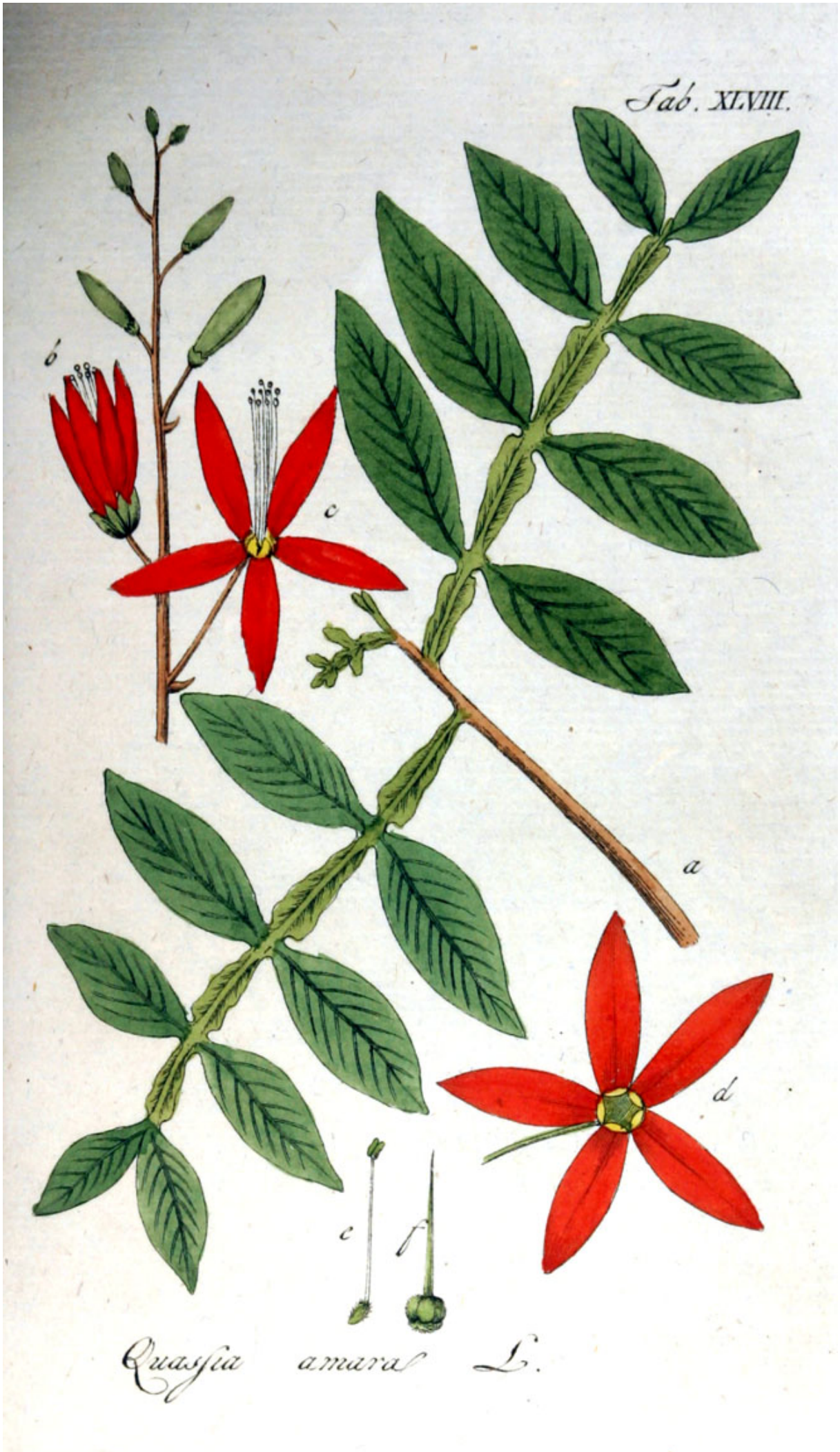

Quassia amara L.

Hordeum distichon. L.

TWEEZIJDIGE GERST.

DE IIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN. *IIde Deels* 13*de St. bl.* 403.

GERST *met de zijdelingsche Bloempjes, mannelijk en ongebaard, de zaaden hoekig en op elkanderen leggende.*

a. *De Halm van deeze Gerst, met zijne bladen en de gebaarde Koornaair.*

b. *De Aair zelve, vertoonende de op elkander leggende plaatzing der zaaden.*

c. *De Kafachtige Bloem, vertoonende de plaatzing der Helmstijltjes, met betrekking tot het stampertje.*

d. *Een gedeelte van het bogtig zaadbed, aan het welk de zaaden zijn vastgehegt.*

e. *De plaatzing van het halfrijpe zaad, tusschen de Kaljes van den Kelk.*

f. *Hetzelfde zaad voorzien met zijn langen baard.*

g, h. *De noch niet geopende bloem, in eene verschillende plaatzing.*

i. *Een der Kaljes afzonderlijk.*

k. *De rijpe Kaljes, beroofd van het zaad, het geen door hun bevat wierd.*

l. *Het rijp geworden zaad zelve.*

BLOEITIJD. *Deeze vierzijdige Aair heeft 'er maar twee, die vruchtbaar zijn. Zij bloeit in 't midden van den Zomer.*

HORDEUM DISTICHON.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.*, Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 198.

HORDEUM flosculis lateralibus masculis muticis, feminibus angularibus imbricatis.

a. Culmus hujus Hordei, cum foliis & arista barbata.

b. Arista ipsa, monstrans situm imbricatum feminum.

c. Flos Glumosus, ostendens situm relativum staminum & pistilli.

d. Portio receptaculi tortuosi, cui semina adnectuntur.

e. Situs seminis semimaturi, inter glumas Calijcis.

f. Idem semen longa sua arista munitum.

g, *h.* Flos nondum apertus in vario situ.

i. Una glumarum seorsim.

k. Glumæ maturæ semine, quod continebant, orbatæ.

l. Semen maturum ipsum.

TEMP. FLOR. Arista hæc quadrilatera tantum habet duo latera fructifera. Floret media æstate.

GEBRUIK. Deeze Plant brengt de beker de Zomergarst voort, die voornamelijk, tot voedzel, voor het gevogelte, gebruikt wordt.

GEWOONE ROG.

DE IIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel 13de St. bl.* 392.

ROG *die de kanten der Kafjes ruuw gehaaird heeft.*

a. *De uitgedroogde wortel, zodadig als dezelve, na den Oogst, met de ſtoppels der halmen overblijft.*

b. *Een Halm met een blad en een halfrijpe Aair.*

c. *Een Aair, die noch voor een gedeelte in bloei is, gelijk blijkt, uit de nederhangende Helmknopjes.*

d. *Een gedeelte van het knobbelachtig zaadbed, aan het welk de zaaden vastgehegt zijn.*

e. *Een der noch niet geopende bloemetjes afzonderlijk.*

f. *Twee geopende bloemetjes, met de nederhangende Helmſtijltjes en Helmpjes, en met de gepluimde Stamperijes.*

g. *Het vrouwelijk gedeelte des bloems afzonderlijk.*

h, h. *De halfrijpe Roggekorrels.*

BLOEITIJD. *Deeze alomme voorkomende plant, uit welks zaad ons gemeen Roggenbrood gebakken wordt, groeit natuurlijk in Siberien en in 't Zuiden van Frankrijk. Zij bloeit in 't begin van den Zomer.*

SECALE CEREALE.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imae pag.* 198.

SECALE Glumarum ciliis ſcabris.

a. Radix exſucca, uti, post messem, cum Culmorum ſtipitibus, remanet.

b. Culmus, cum foliis & Ariſta ſemimatura.

c. Ariſta adhuc pro parte florens, uti ex Antheris dependentibus patet.

d. Portio nodoſi thalami, cui semina adnata ſunt.

e. Unus floſculorum, nondum apertorum, ſeparatim.

f. Duo floſculi aperti, cum Filamentis Antherisque dependentibus, piſtillisque plumoſis.

g. Pars floris feminina ſeparatim.

h, h. Grana ſecalina ſemimatura.

TEMP. FLOR. Planta hæc familiaris, e cujus ſemine panis ſecalinus paratur, naturaliter occurrit, in Siberia & Gallia meridionali. Floret in æſtatis principio.

GEBRUIK. De Rog verſchaft een verſterkend, doch voor veele maagen bezwaarlijk verteerbaar, voedzel. Zomwijlen wordt de Longenteering, door enkel brij van Roggenmeel, geneezen.

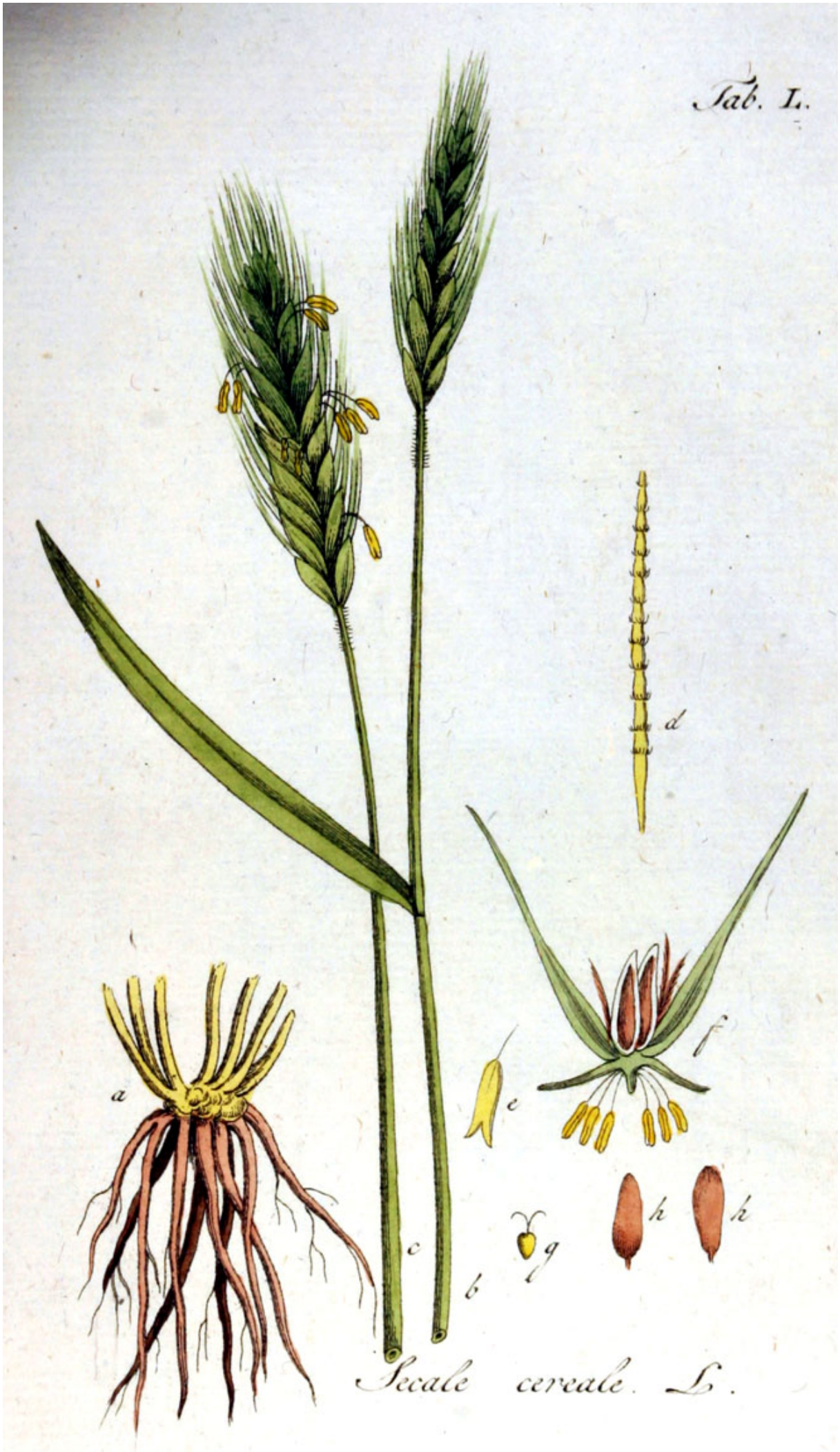

Secale cereale. L.

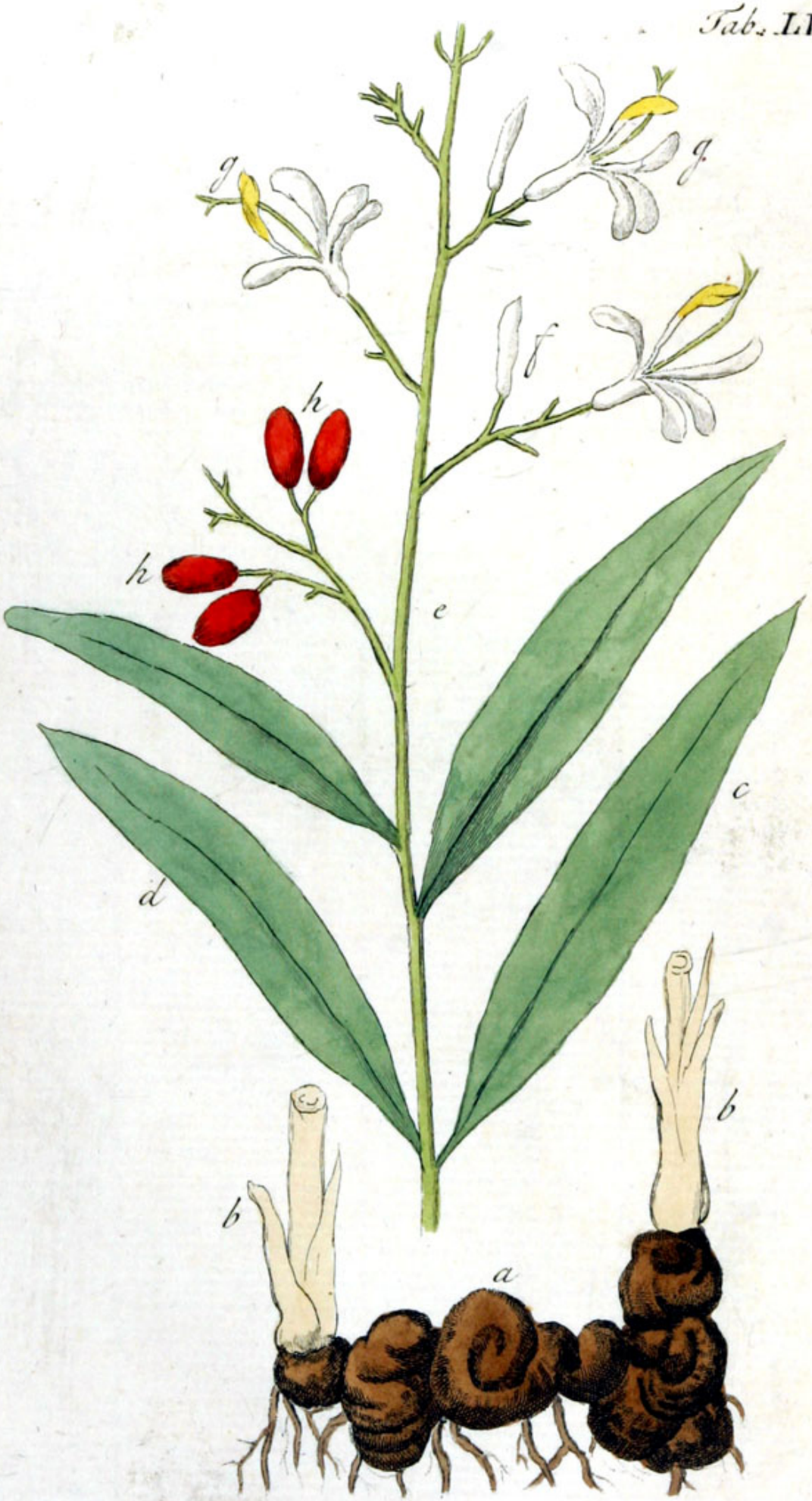

Marantha Galanga L.

GROOTE GALANGA.

DE Iste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 7de St bl.* 25.

GALANGA, *met enkele Halmen, de Bladen Lancetformig en bina ongesteeld.*

a. *De knobbelige horizontaal lopende wortel, die bruin gekleurd en, met veele benedenwaarts lopende vezelen, is voorzien.*

b. b. *De stengen, der Plant, zo als zij, uit den wortel voortkomen, als halmen.*

c. *De bovenste oppervlakte der bladen.*

d. *De benedenste geribde oppervlakte derzelve.*

e. *De naboven lopende Stengels, aan welke de Bladen en Bloemen gehegt zijn*

f. *Een ongeopende Bloem.*

g. g. *De geopende Bloemen, waar in zich vertoonen de ingesneden rand, des Bloemkrans, met het groot vliezig Helmpje en het in tweeen gesbleeten Merk.*

h. *De Vruchten, die zich vertonen, als fraaije rode langwerpige Besen.*

BLOEITIJD *Gelijk zulks, bij de meeste Planten, der heete gewesten, plaats grijpt, vindt men ook, dan dit gewas, Bloemen en Vruchten, meest geduurende het geheele jaar.*

MARANTA GALANGA.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Syst Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIai part. 1mæ pag.* 8.

MARANTA culmo simplici, foliis lanceolatis, sessilibus.

a. Radix horizontalis, nodosa, fusci coloris et multiplicibus fibrillis descendentibus, gaudens.

b. b. Trunci plantæ, uti ex radice, Culmorum instar, prodeunt.

c. Superior foliorum superficies.

d Inferior costata superficies eorundem.

e. Sursum tendens culmus, cui folia et flores adfiguntur.

f. Flos nondum apertus.

g. g. Flores aperti, in quibus conspiciuntur limbus corollæ incisus, cum Anthera magna membranacea et stigmate bifido.

h Fructus, baccarum rubrarum oblongarum instar, conspicui.

TEMP FLOR. Uti hoc, apud omnes fere Plantas, Regionum æstuantium, obtinet, per totum fere annum, in ipsa, Flores Fructusque simul conspiciuntur.

GEBRUIK. De Wortel dezer Plant is zeer heet, en behoort, onder de versterkende en verwarmende Maagmiddelen.

LANGWORTELIG CYPERGRAS.	CYPERUS LONGUS.
DE IIIde CLASSE.	*CLASSIS IIIia.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels* 13de *St. bl.* 62.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi, part.* 1*mæ. pag.* 130.
CYPERGRAS, *met den Halm driehoekig gebladerd, en een meervoudig zamengesteld gebladerd kroontje, met naakte Bloemsteeltjes: de Airen overhoeks.*	CYPERUS, culmo folioso, umbella foliosa supradecomposita. Pedunculi nudis. Spicatis, alternis.
a. *De lange kruipende knokkelige bruine Wortel.*	*a.* Radix longa geniculata fusci coloris.
b. *Het begin des Halms, met zijne Wortelbladen.*	*b.* Principium Culmi, cum foliis suis radicalibus.
c. *De sterke na boven lopende driekante Halm.*	*c.* Culmus robustus, triqueter, sursum tendens.
d d. *De smalle stijve gekielde en gekartelde Bladen, die bovenwaards lopende allengskens smaller worden.*	*d. d.* Folia angusta rigida, carinata crenulataque, sursum sensim attenuata, acutiora.
e e. *De platte Airen, die uit het midden der Plant, tropswijze voortkomen, en die zich pluimachtig, op losse steeltjes, vertonen.*	*e. e.* Spicæ, in medio turmatim prodeuntes, planæ, plumosa facie, nudis pedunculis, pedicellisque adfixæ.
f. *De Air, in het midden van den Bloeitijd, gelijk blijkt, uit de fijne Helmstijltjes, aan welke de vloddereude Helmpjes zijn vastgehegt.*	*f.* Spicæ, medio florendi tempore, uti patet, ex prodeuntibus staminibus subtilissimis, quibus antheræ fluitantes sunt adnexæ.
g. *Het vruchtbeginsel, met de drie Merkjes, tusschen de van een gescheidene Bloemblaadjes.*	*g.* Germen, cum stylo trifido, inter glumas divaricatas, positum.
h. *Twee afgescheidene Bloemblaadjes.*	*h.* Duæ Glumæ divaricatæ.
i. *Een zaad, in zijn vliezig bekleedzel.*	*i.* Semen, involucro membranaceo inclusum.
k. *Een geheel naakt zaad.*	*k.* Semen prorsus nudum.
BLOEITIJD *Het midden der Zomer.*	TEMP. FLOR. Aestas media.

GEBRUIK. De wortel wierd, voor dezen, gebruikt, als een openend pisdrijvend middel.

GE-

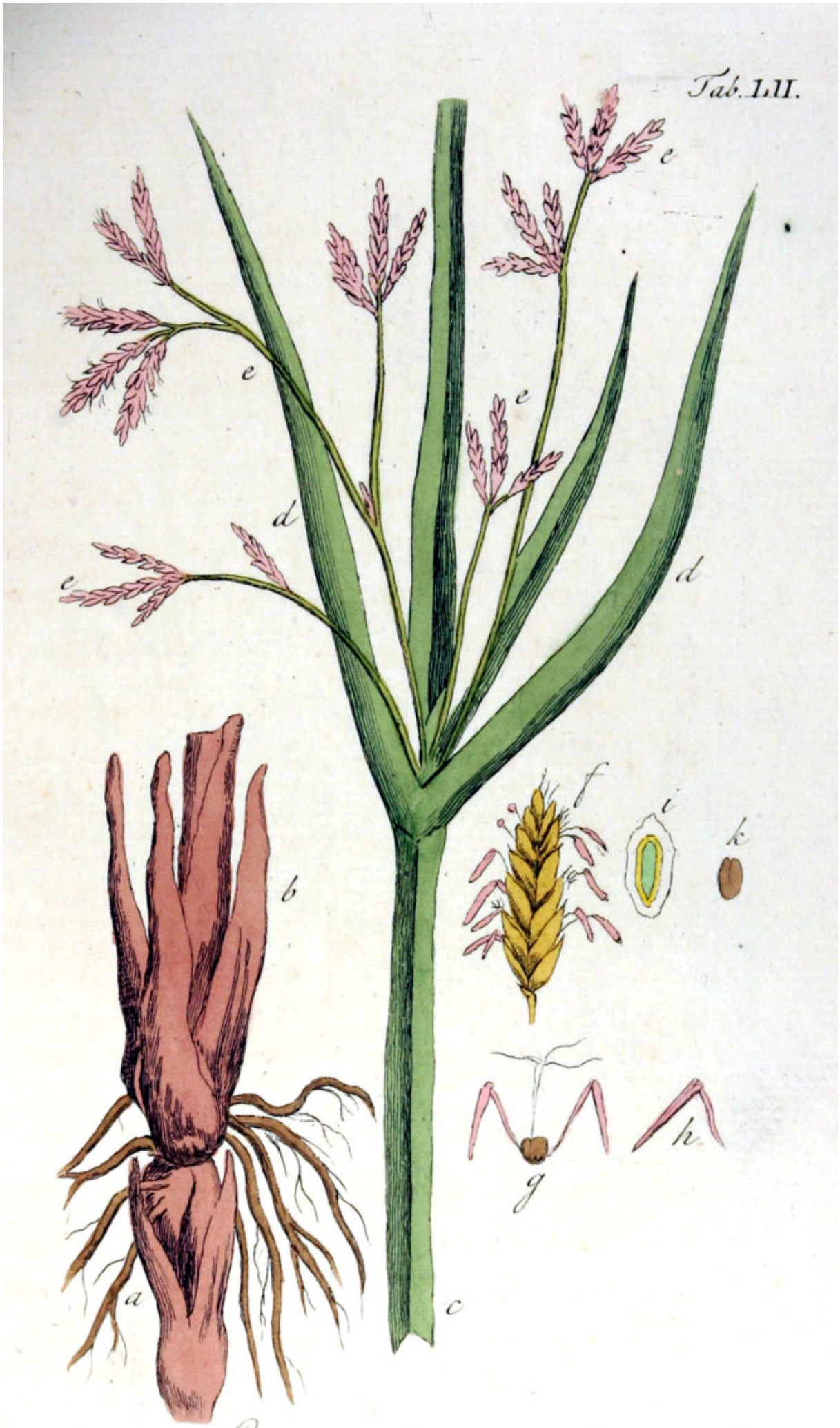

Cyperus longus L.

Tab. LIII.

Saccharum officinale L.

GEMEENE ZUIKER.	SACCHARUM OFFICINALE.
DE IIIde CLASSE.	*CLASSIS IIIdia.*
Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels 13de St. bl.* 140.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ pag.* 152.
ZUIKERRIET. *met gepluimde Bloemen en platte Bladen.*	SACCHARUM, floribus paniculatis, foliis planis.
a. a. *De Bloemsteng, zo als hij, uit de bovenste zamenvereenigde Bladen, als uit een koker, voortkomt.*	*a. a.* Pedunculus, sic uti, ex foliis summis, conjunctis, quasi e tubo, prodit.
b. *Een der gezegde Bladen, dezelve zijn niet zeer breed, doch acht of tien voeten lang*	*b.* Unum foliorum ejusmodi, quæ non sunt admodum lata, sed saepe octo, vel decem pedes, longa.
c. c. *De wijd uitgestrekte wajer, der bloeijende Zuikerplant, die, in oude, in het wilde groeijende planten, welke zeventien en meer voeten bereiken, eene breedte, van verscheidene voeten, bestaat.*	*c. c.* Ampla florentis Sacchari Panicula, quæ, in plantis annosis, sponte provenientibus, quales septendecim et plures altitudinis pedes nanciscuntur, plurium pedum amplitudinem possidet.
d. *Een open bloemetje, van het Zuikerriet, met zijne lange wolligheid. Volgens* LINNÆUS *heeft de Zuikerbloem geene kelk, doch wel, volgens* GMELIN *en* WILLDENOW. *Doch de blaadjes, van denzelven, zijn niet buiten, maar binnen, in de wolligheid, geplaatst.*	*d.* Flosculus Sacchari, cum longa sua lanugine. Secundum LINNÆUM hæc Arundo Perianthio haud gaudet, sed quidem secundun GMELINUM et WILDENOWIUM. Verum ipsius foliola haud extra lanuginem ponuntur, sed, intra eandem, sunt abscondita.
BLOEITIJD *Het geheele jaar door.*	TEMP. FLOR. Per totum annum

GEBRUIK. Dit Riet wordt alomme, in de heete Gewesten, in vochtige gronden geplant, en het daar uit, geperst Zap, door kooken en schuimen, tot den staat, van ruwe Zuiker, gebragt. Voorts wordt dezelve, in Europa, weder ontbonden; door koken met eiwit, of ook met bloed, van haare overgeblevene vuiligheden, beroofd en, tot den staat, van gezuiverde Zuiker, overgebragt. In het Zuiden van Frankrijk wil de Plant wel groeijen, doch het niet genoegzaam uitgewerkt Zap geeft maar zeer weinig goede Zuiker.

JOBEN-BOOM.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deels IVde St. bl.* 294.

WEGEDOORN, *met dubbele stekels, den eenen krom: tweewijvige Bloemen en langwerpig ovale Bladen.*

a. a. *Een takje, van den Jobenboom, met zijne blaaen, en de, in derzelver axcels, geplaatste Bloemetjes.*

b. *Een open Bloempje, waar in de Helmstijltjes, met hunne schubbetjes, gezien kunnen worden.*

c. *Een Bloempje, van achteren, te zien, te weten de overblijvende Bloemkelk. Want, in dit geslagt, vindt men geen Bloemkrans.*

d. *Eene rijpe Jujube.*

e. *Dezelfde vrucht, met hare Pit, overdwars doorgesneden*

f. *De Pit binnen haren steen*

g. *De Noot overdwars doorgesneden, om de dikte, van den dop te doen zien.*

h. *De naakte Pit.*

BLOEITIJD. *In het Voorjaar.*

RHAMNUS ZIZYPHUS.

CLASLIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ* pag. 400.

RHAMNUS, aculeis geminatis, altero recurvo, floribus digynis, foliis ovato-oblongis.

a. a. Ramus hujus fruticis, cum foliis, et cum floribus, in ipsarum axillis, collocatis.

b. b. Flosculus apertus, in quo apparent stamina, squamis suis munita.

c. Flosculus, ab aversa parte, conspicuus, scilicet Perianthium persistens, nam, in hoc Genere, Corolla non reperitur.

d. Maturus Jujubæ fructus.

e. Idem transversim, cum sur nucleo, disfectus.

f. Nux putamine suo inclusa.

g. Nux, transversim disfecta, ad putaminis crassitiem monstrandam.

h. Nucleus nudus.

TEMP. FLOR. Medio vere.

GEBRUIK. De Joben of Jujubenboom wordt, in het zuiden, van Frankrijk en in Spanjen, in de Hoven, veelmalen aangekweekt, om zijne schoone roode langwerpige vruchten, die veel, van den aart, der Pruimen, hebben en die zowel versch, als gedroogd, worden gegeten. Ook herwaards worden deze vruchten overgevoerd en plegen, voor dezen, ook tot een Geneeskundig gebruik te verstrekken, het geen echter genoegzaam heeft opgehouden, om dat zij, in het wezendlijke, niets bezitten, het welk ook niet, in de meer algemeene Pruimen, aanwezig is.

CA-

Tab. LIV.

Rhamnus Zizyphus L.

Lonicera Symphoricarpos L.

CAROLYNSCHE CAMPERFOLIE.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels IVde St. bl.* 223.

CAMPERFOLIE, *met zijdelingsche gelleelde Hoofdjes.*

a. *Een takje, van dit heesterachtig Gewas, waar aan zich de bladen, teffens met de bloemen, vertonen.*

b b *De bladen die benedewaards zijn geplaatst, en die meeraer, van het eiformige, hebben, aan de hogere, welke spitser uitlopen, doch die, zo wel als de lagere, niet ingesneden, van rand zijn.*

c c. *Bloemverzamelingen, in eene groote menigte voorkomende, in de Axels, der Bladen: zijnde deze bloempjes klein, het meest gelijkende naar zeer kleine klokjes. Met de bloemen, der Cuscuta. heeft de bloeijem van dit gewas, ook veel gelijkheid.*

d. *Een der bloempjes, afzonderlijk beschouwd. Hetzelve is groenachtig wit, van kleur, en gelijkt meer der, naar een Bloemkelkje, dan naar een Bloemkransje.*

e. e. *Een takje, voorzien met vruchten, in den overblijven den Bloemkrans opgesloten.*

f. *De doorgesneden vrucht.*

g. *De zaadkorreltjes.*

BLOEITIJD. *In Louwmaand.*

LONICERA SYMPHORICARPOS,

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi. part. imæ, pag.* 369.

LONICERA capitulis lateralibus pedunculatis, foliis petiolatis.

a. Ramulus hujus Plantæ fruticosæ, simul folia et flores ipsius exhibens.

b. b. Folia inferiore loco posita, quæ magis ovata sunt, quam superiora, acutiora. Utraque autem, quoad marginem, deprehenduntur integerrima.

c c. Collectiones flosculorum, magna quantitate conspicuæ, in axillis Foliorum. Exigui sunt isti flores, et inprimis similes dicuntur exilissimis campanulis. Cum flosculis Cuscutæ hujus fruticis inflorescentia etiam habet multum similitudinis.

d. Unus flosculorum seorsim. Colore suo viridescente albidulo potius calycem, alicujus flosculi, quam corollam, refert.

e. e. Ramulus, referens fructus, corollis persistentibus, inclusos.

f. Fructus transversim sectus.

g. Semina.

TEMP. FLOR. Mense Januario.

GEBRUIK. Dit gewas behoort, onder die gene, welke, tot versiering, der Tuinen, gebruikt worden.

MARILANDSCHE CAMPERFOLIE.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 7de St. bl.* 517.

CAMPERFOLIE, *met een vierhoekigen stengel, alle Bladen gepaard.*

a. a. *De vierhoekige stengel, die de Bladenen Bloemen draagt.*

b. b. b. *De schoone tegen elkanderen overgestelde Bladen. Dezelve zijn ongesteeld, hartachtig-lansformig, niet zeer scherp, en, in den omtrek, ongerand. Van boven zijn dezelve hoog groen, doch, van den achterkant bleeker, gelijk de tekening uitwijst.*

c. c. *De nog niet geopende hoog rode zeer schoone Bloemen die reeds verre, boven de Bloemketken, uitsteken.*

d. *Een ten vollen geopende Bloem die, met het benedenst naauw gedeelte, der Bloempijp, meerendeels, in de Kelk, zit, doch zich ras, met een opgeblazen buik, wijder opzet, om, in een aanzienelijken, eenigzins terug gebogenen rand, te eindigen. Tevens ziet men ook in den hals, des Bloems, de vijfpijlformige Helmstijltjes, en het nog verder uitstekend vrouwelijk deel.*

e. *Het Zaadhuisje.*

BLOEITIJD. *In den Voorzomer.*

SPIGELIA MARYLANDICA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi, part. imæ, pag.* 333.

SPIGELIA, caule tetragono, foliis omnibus oppositis.

a a. Caulis quadrangularis, folia floresque gerens.

b. b. b. Folia elegantia opposita. Sunt eadem sessilia, cordato-lanceolata, mucrone parum acuta, atque in ambitu integerrima. Desuper eadem sunt pulchre viridia, sed in dorso pallidiora; uti Tabula docet.

c. c. Flores nondum aperti, ruberrimi, pulcherrimique, qui jam alte, extra Perianthia, eminent.

d. Flos prorsus apertus, qui, cum angustiore tubi principio, Calici inhæret, sed qui se mox inflat, in longe ampliorem faucem, ut tandem producat amplum, quodammodo retroflexum, limbum Simul etiam, in fauce coroliæ, apparent quinque antheræ hastatæ, simul, cum magis etiam eminente parte feminina.

e. Pericarpium.

TEMP. FLOR. In principio æstatis.

GEBRUIK. Zo veel ik heb kunnen nagaan, weet men nog geen bepaald gebruik, van dit middel, in de Geneeskunde. Het was wel de moeite waard, om te beproeven, of dit kruid ook eenige wormdodende kragten bezit, gelijk de wormdodende SPIGELIA.

ZEE-

Spigelia marilandica L.

Convolvulus Soldanella L.

ZEE-WINDE.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 7de St. bl.* 562.

ZEEWINDE, *met nierformige Bladen en eenbloemige Bloemsteelen.*

a. a. *De kruipende wortel, uit welke de Blad- en Bloemstengen voortkomen.*

b. b. *De kruipende nierformige bladen*

c. c. *De kromme Bloemstelen.*

d. d. *De onrijpe bloemen, van verschillende grootte.*

e. *Een Bloem, die bijna open is gegaan.*

f. *Een geheel opene en volkomene Bloem, in het midden, van welks vijfkanten Bloemkrans, zich het vrouwelijk deel vertoont.*

g. *Een afgenomene en geopende Bloemkrans, om de plaatsing, der Helmstijltjes, te tonen.*

h. *Het vrouwelijk deel, nog in den Bloem, geplaatst.*

i. *Het vrouwelijk deel afzonderlijk te zien.*

k. *Het nog ongeopend bolrond zaadhuisje.*

l. *De uitgenomene Zaadjes.*

BLOEITIJD. *Deze plant groeit alomme, aan de Noordsche Zeekusten, welke, door het water, bevochtigd worden. Zij Bloeit, in den zomer.*

CONVOLVULUS SOLDANELLA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom IIdi, part. 1mæ, pag.* 343.

CONVOLVULUS, foliis reniformibus, pedunculis unifloris.

a. a. Radix repens, e qua Petioli et Pedunculi prodeunt.

b. b. Folia repentia reniformia.

c. c. Pedunculi incurvi.

d d. Flores inmaturi, diversæ magnitudinis.

e. Flos fere apertus.

f. Flos plane apertus et perfectus, in medio cujus pentagonæ Corollæ, pars feminina apparet.

g. Discerpta et incisa Corolla, ad demonstrandum situm staminum.

h. Pars feminina hactenus in flore collocata.

i. Pars feminina seorsim conspicua.

k. Pericarpium globosum, nondum apertum.

l. Semina exemta.

TEMP. FLOR. Planta hæc crescit abundanter, in littoribus Oceani germanici, ubi scilicet, per aquam marinam, humectatur. Floret Aestate.

GEBRUIK. Deze Plant bezit zagt-purgerende, scorbut tegenstaande en water-af-drijvende kragten. Men gebruikt haar vooral, met nut, tegen de scorbut en de Waterzucht.

GE-

GENEESKRAGTIGE OLEANDER.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 4de St. bl.* 391.

OLEANDER, *met spits ovale gesteelde Bladen.*

a. a. *Een takje, van dezen Heester, met de daaraan vastzittende bladen en bloemen: makende de pikzwarte takken eene aartige tegenstelling met de sneeuwwitte Bloemen.*

b. b *De tegen over elkanderen gestelde hard groene, sterk geribde en geäderde Bladen.*

c. *Een der, tot hier toe, geheel ongeopende Bloemen.*

d. *Een geopende Bloem:*

e. *Een geopende Bloem geheel alleen. Men ziet, in dezen Bloem, niets van al het gene, dat tot de voortteling behoort, om dat, aan het einde der pijp, een gekroond Honinghuisje is geplaatst, hetwelk dat alles bedekt.*

f. *Het zeer langwerpig Zaadhuis, bestaande, uit twee dunne rondachtige zamengevoegde pijpjes, welke zijn scherp, rechtopstaande, eenklapvliezig, in de lengte opengaande.*

g. *De Zaden, in hunne vliezen ingesloten.*

h. *De naakte Zaadkorreltjes.*

BLOEITIJD. *Dit Gewas groeit op Malabar, Ceilon &c. benevens de overige witte geurige Oleanders: doch deze soort, die ook door het geheele jaar bloeit, is zonder reuk.*

NERIUM ANTIDYSENTERICUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi, part. Imæ, pag.* 435.

NERIUM foliis ovatis, acuminatis, petiolatis.

a. a. Ramulus hujus Fruticis, cum ipsi annexis foliis floribusque. Piceus ramorum color haud ingratam facit antithesin, cum floribus niveis.

b. b. Folia opposita, admodum viridia, valde costata et venosa.

c. Unus florum hactenus prorsus occlusorum.

d Flos apertus.

e. Flos apertus seorsim. In hoc Flore nihil apparet, de istis partibus, quæ ad generationem pertinent; quia extremus tubus occupatur Nectario coronato, quod omnes istas partes prorsus tegit.

f. Pericarpium longitudinale, compositum e duabus fistulis subteretibus, unitis, acuminatis, erectis, univalvibus, longitudinaliter dehiscentibus.

g. Semina suis involucris inclusa.

h. Semina prorsus nuda.

TEMP. FLOR. Frutex hic crescit in Malabaria, Ceilona &c. cum reliquis candidis atque odoratis Neriis. Sed hæc species, per totum etiam annum florida, est inodora.

GEBRUIK. De bast, des wortels, van dezen Heester, wordt gehouden, voor een der beste middels, tegen den rooden loop.

Nerium antidysentericum L.

Ribes grossularia L.

RUIGE KRUISBES.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels* 4 *St. bl.* 343.

BESSENBOOM, *met gedoornde takken, de bladsteeltjes, op de kanten, hairig, de vruchten ruig.*

a. *Een tak, van dit Heestergewas, met zijne bladen en vruchten.*

b. b. b. *De gesteelde, ongeveer hartformige en getande bladen, die, van den bovenkant, hardgroen, doch beneden, merkelijk bleker zijn.*

c. *Een der stekels, die niet in het Hout, maar enkel, in de schors, vastzitten.*

d. d. d. *De halfrijpe Vruchten, die een grooteren trap, van rijpheid, hebben, naar mate zij lager zijn geplaatst.*

e. *Eene half rijpe doorgesnedene Vrucht, welke ons vertoont het uitwendig omkleedsel, benevens de zappige zelfstandigheid, der Bes, met de naakte zaadjes, in het midden.*

f. *De naakte zaden afzonderlijk, met hunne omkleedende doorschijnende vliesjes.*

BLOEITIJD. *Vroeg in het Voorjaar.*

RIBES GROSSULARIA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆUS *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 420.

RIBES, ramis aculeatis, petiolorum ciliis pilosis, baccis hirsutis.

a. Ramus hujus Fruticis, cum ipsius foliis fructibusque.

b. b. b. Folia petiolata, subcordata, dentata, quæ superne profunde viridia, inferius conspiciuntur longe pallidiora.

c. Unus Aculeorum, qui non ligno, sed tantum cortici infixi haerent.

d. d. d. Fructus semimaturi, qui semper eo maturiores deprehenduntur quo humilius ponuntur.

e. Fructus inmaturus transversim dissectus, ut monstretur externum involucrum, cum succulenta baccæ substantia, quæ semina nuda in medio continet.

f. Semina nuda separatim cum arillis pellucidis, quæ eadem continent.

TEMP. FLOR. Primo Vere.

GEBRUIK. Deze zoort van Kruisbessen is de aangenaamste, van allen, voor den smaak, wanneer zij volkomen rijp is. Ook schijnen deze Vrüchten als dan vrij onschadelijk. Half rijp zijn zij, over het algemeen, zeer nadelig, vooral voor alle die gene, voor welke de wrange zuuren schadelijk zijn.

DRUIF ZONDER KORRELS.	VITIS APYRENA.
DE Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 9de St. bl.* 374.	Conf. LINNÆI *Species Plant* Ed. *Tertia Tom. I. p. m.* 293.
WIJNGAARD, *met gekwabde uitgesnedene naakte bladen. Te weten, eene varieteit daarvan, zonder Pitten.*	VITIS foliis lobatis, sinuatis, nudis.
a b. *Een takje van den Wijngaard, van het welk de bladen en vruchten afhangen. Het is aanmerkelijk, hoe de blad- en vruchtsteelen, onder verschillende bochten en draaijingen, uit de takjes voortkomen.*	*b.* VITIS corinthiaca sive Apyrena. *a.* Ramulus Vitis, a quo folia Fructusque dependent. Animadversione dignum est, quo modo Petioli pedunculique, sub diversis angulis gyrisque, e ramulis nascuntur.
b. c. *Een der bladen, waar uit het gelobd, ingesneeden en getand maaksel, onder het oog, valt.*	*b. c.* Unum foliorum e quo ipsorum fabrica lobata, incisa, dentataque, sub oculos, cadit.
d. *Een tros Korenten, volkomen ingericht, als de gewoone Druiven, en alleen daar van verschillende, in grootte.*	*d.* Racemus uvarum corinthiacarum prorsus ejusdem structuræ, cum uvis vulgaribus, et magnitudinis tantum diversæ.
e. *Eene geheele rijpe Korentendruif.*	*e.* Uva corinthiaca matura integra.
f. *Eene doorgesnedene halfrijpe korent, om het maaksel, daar van, te toonen.*	*f.* Uva corinthiaca semimatura, transversim secta, ad demonstrandam ejus fabricam.
BLOEITIJD. *Met de overige Druiven, in het begin, van den zomer.*	TEMP. FLOR. Cum reliquis uvis, aestatis principio.

GEBRUIK. De Korenten schijnen het eerst, te Korinthen, bekend te zijn geworden, en daar van hun naam te hebben ontvangen. Thans groeijen zij overal, in het Zuidelijk Europa, doch zij worden wel voornamelijk geteeld, op de Jönische Eilanden, Xante &c. Men gebruikt dezelve, gelijk bekend is, tot verzoeting, van allerhande Gebakken, en ook dikwijls, in Purgeerdrankjes, met Senebladen &c. Men zegt, dat er ook witte Korenten, in Italie, worden gevonden.

WORM-

Tab. LX.

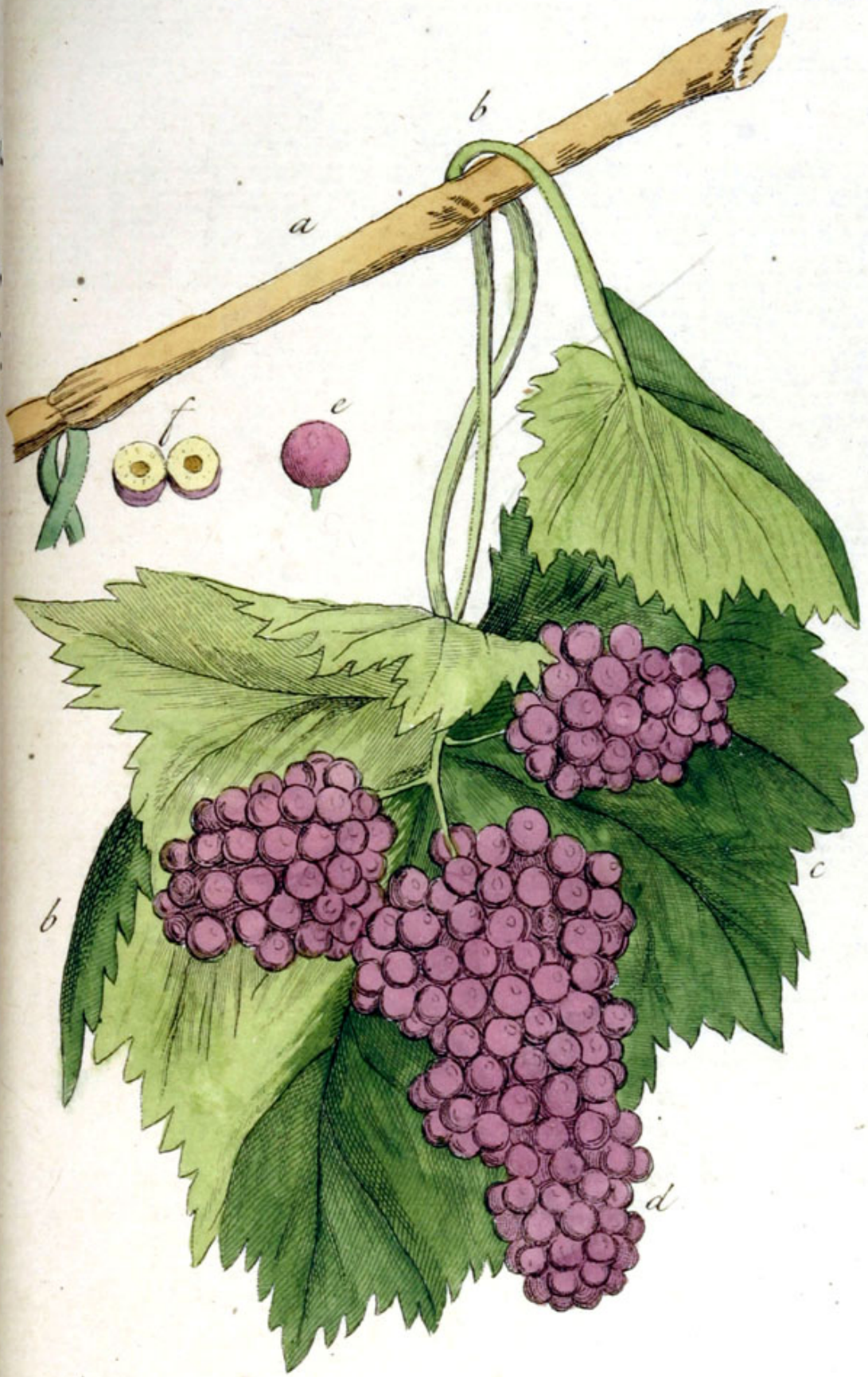

Vitis apyrena L.

Chenopodium anthelminticum L.

WORMDRIJVEND GANZEVOET.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 7de St. bl.* 778.

GANZEVOET, *met eirond-langwerpige, getande bladen en ongebladerde trossen.*

a. *Een tak, der plant, waar aan de Bladen en Bloemen vastzitten.*

b. b. *De Bladen der plant, welke vrij langwerpig eirond zijn, met schuine tanden, eenigzins, naar de gedaante der zaagtanden, toelopende Beneden verschijnen de Bladen, zeer duidelijk, beurtelings geschikt; doch verder, naar boven, is die verdeling minder duidelijk.*

c c. *De zamengestelde Bloemsteeltjes, die, met groote Bloemtrosjes, bezet zijn, met tusschenbeide komende Blaadjes. Omtrent de schikking, der Bloemstelen, heeft het zelfde plaats, als het geen, zo even, aangaande de Bladen, gezegd is. Dan dit wordt meestal in zoortgelijke gevallen, gezien*

d. d. *De Bloemhoopjes zelve, bestaande, uit zeer kleine bloemmetjes.*

e. e. *De naakte Bloempjes zelve*

f. f. *Het vrouwelijk Deel alleen.*

g. *De naakte Zaadjes.*

BLOEITIJD. *In het midden, van den Zomer.*

CHENOPODIUM ANTHELMINTICUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi, part. 1mæ, pag.* 449.

CHENOPODIUM, foliis ovato-oblongis, dentatis, racemis aphyllis.

a. Ramus plantæ, cui folia et flores adnectuntur.

b. b. Folia plantæ, quæ satis longitudinaliter ovata sunt, cum dentibus obliquis, qui quodammodo serræ incisionibus sunt similes. Inferne prodeunt folia satis accurate alternatim disposita; sed versus rami terminum ista, divisio est minus manifesta.

c. c Pedunculi compositi confertis flosculorum collectionibus repleti, cum foliolis interpositis. Quoad positionem Pedunculorum idem fere locum habet, atque id, quod statim, ratione Foliorum, adnotatum est: verum id, in omnibus ejusmodi casibus, eadem fere ratione, locum habet.

d d. Florum acervuli ipsi, constantes, ex exiguis flosculis.

e. e. Ipsi Flosculi nudi.

f. f. Pars feminina sola.

g. Semina nuda.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK Dit Kruid is, uit de Westindien, afkomstig en bezit een ambrozijnen reuk. Het groeit ook, in Pensijlvanien, alwaar deszelfs Zaad, met een uitmuntend gevolg, tegen de Wormen, wordt gebruikt.

WIT SANDELHOUT.

DE IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door. HOUTTUIN, *IIde Deels 2de St. bl.* 295.

Dewijl deze Boom gene medezoorten heeft, zo hebben, noch HOUTTUIN, *noch* GMELIN *eene nadere zoortelijke beschrijving.*

a. a. *Een tak, van den witte Sandelhouts boom, met zijne Bladen.*

b. b. b. *De bladen zelve, die schoon groen geaderd, aan denzelven, voorkomen: zij zijn voorts langwerpig rond, puntig, tegen elkanderen overgesteld en gesteeld.*

HOUTTUIN *brengt dezen Boom, volgens de oudere uitgaven, van* LINNÆUS, *tot de achtste classe; terwijl vervolgens gebleken is, dat hij, tot de vierde, behoorde.*

Het wit en het citroengeel Sandelhout behoren tot denzelfden Boom: zijnde het eerste het buitenste en het laatste het binnenste Hout. Dit citroenkleurig hout is veel kragtiger, dan het andere, en wordt daarom voornamelijk, in de Geneeskunde, gebruikt.

De Boom, die het rood Sandelhout geeft, was, ten tijde, der beschrijving, van HOUTTUIN, *nog onbekend, doch is naderhand bevonden te zijn, de* PTEROCARPUS SANTALINUS.

SANTALUM ALBUM.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi, part. 1mæ, pag.* 276.

Quia haec Arbor non habet species socias, nec HOUTTUINUS, nec GMELINUS descriptionem magis specificam exhibent.

a. a. Ramus Arboris santali albi, cum foliis.

b. b. b. Folia pulchre viridia ipsa, quæ hanc Arborem exornant. Sunt eadem porro ovalia, acuminata, sibi mutuo opposita et petiolata.

HOUTTUINUS, ex antiquioribus LINNÆI editionibus, hanc arborem retulit, ad classem octavam, dum deinceps apparuit, illam ad quartam fore referendam.

Santalum album et citrinum, ad eandem arborem, pertinent. Ita ut prius sit lignum exterius, alterum vero lignum interius. Citrinum hoc, albo, viribus longe præcellit, ac propterea præsertim, in Medicina, adhibetur.

Arbor, quæ profert Santalum rubrum, tempore descriptionis HOUTTUNII, erat adhuc incognita, sed postea deprehensa fuit PTEROCARPUS SANTALINUS.

GEBRUIK. Dit hout is zweetdrijvend en wordt zomwijlen, in de zogenoemde Houtdranken, tegen de Venusziekte &c. gedaan.

Santalum album L.

Quassia Simaruba L.

SIMAROUBA BOOM.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2 Stuk. bl.* 245.

QUASSIA, *met eenhuizige Bloemen, met beurtelings geplaatste blaadjes, een naakten bloemsteel, en waaijerswijze uitgespreide Bloemen.*

a. *Een takje, met zijne Bladen, Bloemen en Vruchten.*
b. *Een bloemsteel, met de Bloempjes.*
c. *De onrijpe Vruchten.*
d. e. *geopende Bloempjes.*
f. *Een bloempje met een der Helmstijltjes, in het groot.*
g. *Het bloempje, van achteren te zien.*
h. *Het vrouwlijk deel, in het Bloemkransje.*
i. *Het gesloten Bloempje.*
k. *Het vrouwelijk deel alleen.*
l. *Twee geheele Vruchten, aan een steeltje.*
m. *Eene doorgesnedene Schaal, waardoor men de geheele pit kan zien.*

BLOEITIJD. *Even als bij de overige planten, der heete Gewesten, onbepaald.*

QUASSIA SIMAROUBA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi. part. imæ, pag.* 682.

QUASSIA, Floribus monoïcis, foliolis altenis, suppetiolatis, petiolo nudo, floribus paniculatis.

a. Ramulus, cum suis foliis floribus et fructibus.
b. Pedunculus, cum suis flosculis.
c. Fructus inmaturi.
d. e. Flosculi aperti.
f. Flosculus, cum uno staminum, plena magnitudine.
g. Flosculus, ab aversa parte.
h. Pars feminina in Corolla.
i. Flosculus clausus.
k. Pars feminina sola.
l. Duo integri fructus uni pedunculo adnati.
m. Putamen dimidiatim dissectum ut integer nucleus appareat.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti apud reliquas plantas Regionum aestuantium.

GEBRUIK. In het jaar 1713 wierd de Bast van dezen Boom, voor de eerste maal, van Cajenne, naar Europa, overgebragt. De Heer JUSSIEU bragt denzelven, voor de eerste maal, in gebruik, tegen den rooden loop. Ook wordt dezelve, nog heden ten dage meenigmalen, tegen die kwaal, en voornamelijk tegen het einde, daar van, voorgeschreven.

SLANGENHOUT BOOM.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de St. bl.* 117.

SLANGENHOUT, *met spits ovale bladen en enkele klaauwieren.*

De Slangenhoutboom wordt dus genoemd, om dat zijn Hout van binnen gespikkeld is, en daardoor iets, van een Slangenhuid, heeft.

a. a. *Een tak van den Slangenhoutboom, met takjes, bladen en Vruchten.*

b. b. *De tegenovergestelde dikke, zappige, zenuwachtige bladen.*

c. c. *De gehele Vruchten, zo als zij aan de Bloemsteeltjes, zitten.*

d. *Een der doorgesnedene Vruchten, waaruit blijkt, dat dezelve eene bes is, die drie naakte zaden bevat.*

e. *Een dier naakte zaden afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *Van tijd tot tijd, gelijk aan de Gewassen in de heete Gewesten eigen is.*

STRYCHNOS COLUBRINA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sist Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ pag.* 387.

STRYCHNOS, foliis ovatis acutis, cirrhis terminalibus.

Arbor Colubrina ita vocatur, quia ipsius lignum intus est variegatum, atque inde quid habet similitudinis, cum pelle Colubri.

a. a. Ramus arboris Colubrinae, cum ramulis foliis et Fructibus.

b. b. Folia opposita, crassa, succo plena et insigniter nervosa.

c. c. Fructus integri, sic uti pedunculis adnati deprehenduntur.

d. Unus Fructuum imidiatim sectorum, ex quo apparet illam fore baccam, quae tria semina nuda continet.

e. Unum seminum istorum nudorum separatim.

TEMP. FLOR. uti vegetabilibus in zona torrida proprium.

GEBRUIK. Alle deelen dezes Booms zijn zeer bitter, en worden voor zweetdrijvend gehouden. Ondertusschen zijn zij niet vrij, van verdenking, van vergiftigheid en moeten dus, zo men die al gebruiken wil, in geene groote hoeveelheid worden aangewend. Onder anderen prijst men het afrekfel van het Hout aan tegen de derdedaagsche Koorts.

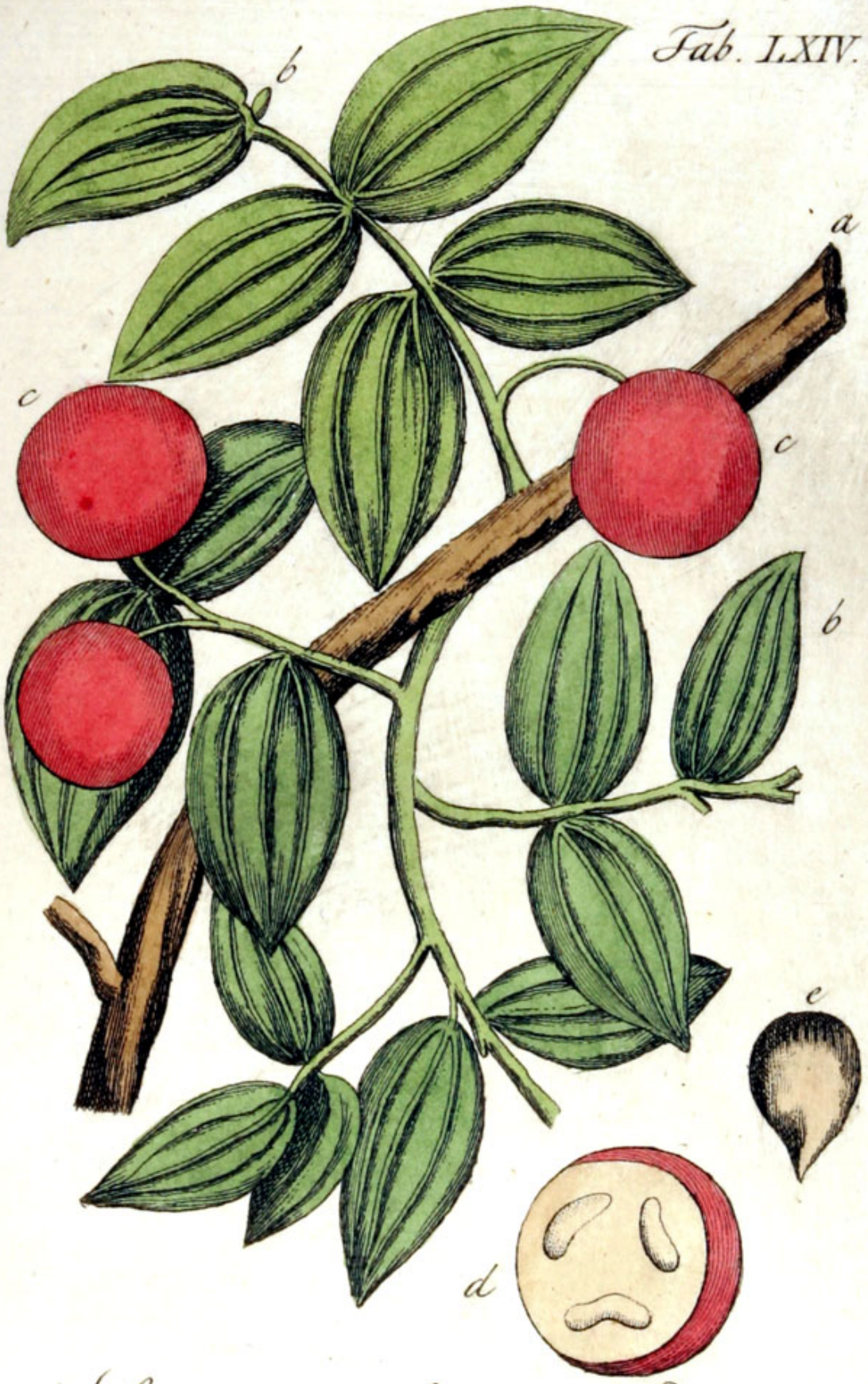

Strychnos colubrina L.

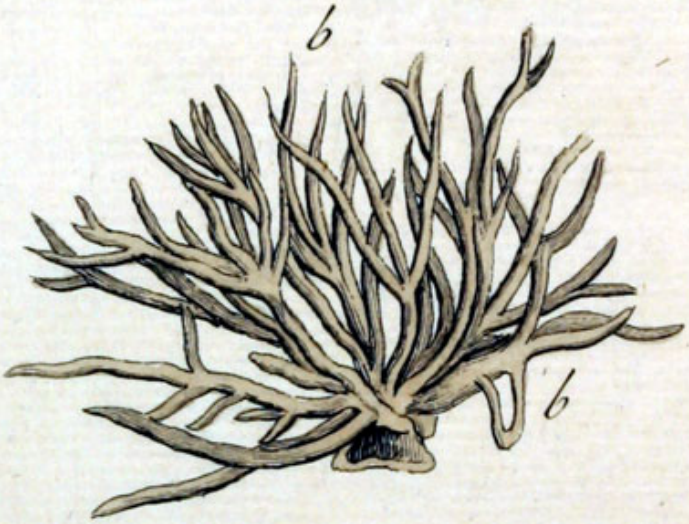

Lichen roccella L.

ORSEILLE of ORCEL.

DE XXIVste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels XIVde Stuk bl.* 548.

SCHURFTMOS *dat heesterig is en digt, ongebladerd, eeniger mate takkig, met overhoeksche knobbeltjes.*

a. *Een takje van het Koraal gewas, waar aan deze Mosplant doorgaans vast zit. Men vindt denzelven ook onmiddellijk met zijn kalkaartig voetje aan de rotsen gehegt.*

b. b. *De Mosplant zelve.*

BLOEITIJD *Dezelve is, in deze gelijk in vele Mos-soorten, onzeker. In grote menigte komt deze Mos voor, aan de Klippen der Stranden, van de Middelandsche Zee, zoo dat dezelve eene soort van Waterplant is, die gaarne de besproeijing met Zeewater begeert. Zeer menigvuldig vind men het ook, aan de Rotsen, zo van de Middellandsche, als van de Atlantische Zee. Waardoor men het onder anderen, in een zeer grooten overvloed, op de Canarische Eilanden, verzamelt.*

LICHEN ROCCELLA.

CLASSIS XXIVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ. pag.* 377.

LICHEN solidus, aphyllus, subramosus, tuberculis alternis.

a. Ramulus Corallii quali hic Muscus ordinarie adnexus deprehenditur. Inmediate etiam, pedicelli calcarei ope, rupibus adhaeret.

b. b. Muscus ipse.

TEMP. FLOR. uti in plerisque Muscis, incertum est. Magna hic quntitate reperitur, in rupibus maritimis maris mediterranei. Sicut planta quasi aquatica, sit quae libenter irrigationem aquae marinae tolerat. Frequentissime etiam reperitur, in rupibus, tam maris mediterranei, quam atlantici, unde etiam, insigni abundantia, in Insulis Canariis colligitur.

GEBRUIK. Deze Mosplant dient, tot eene paarsche of bruinrode Verftstof, die dikwijls gebezigd wordt, dan die ongelukkig dit gebrek heeft, dat zij, op den duur tegen de lucht niet bestand is. Doorgaans wordt de verwende kleur uit deze stoffe getrokken door weeking in Pis.

EUROPISCH LOODKRUID.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 7de St. bl.* 520.

LOODKRUID, *met omvattende, lancetvormige ruwe bladen.*

a. b. *De Wortel, met lange ruwe recht nederwaardsschietende vezelen.*

c. c. *De Stengel met de bladen en Bloemen.*

d. *Een der omvattende bladen.*

e. *De gesloten Bloempjes.*

f. *De geopende Bloemen.*

g. *Een der geopende Bloempjes, afzonderlijk.*

h. *Het Kelkje afzonderlijk.*

i. *Een afgeplukt en geopend Bloempje, om de vijf Helmslijltjes en de Helmpjes te toonen.*

k. *Een der Helmslijltjes en der Helmpjes afzonderlijk.*

l. *Het Vrouwelijk deel alleen te zien.*

m. *Het Vruchtbeginsel.*

n. *Een der Zaadjes.*

BLOEITIJD. *In den Voorzomer.*

PLUMBAGO EUROPAEA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ, pag.* 337.

PLUMBAGO, Folüs amplexicaulibus, lanceolatis scabris.

a. b. Radix, cum longis rigidis recte deorsum tendentibus fibris.

c. c. Caulis cum folüs Floribusque.

d. Unum foliorum amplexicaulium.

e. Flosculi etiamnum clausi.

f. Flores aperti.

g. Unus Flosculorum apertorum seorsim.

h. Perianthium separatim.

i. Flosculus discerptus et apertus, ut monstrentur quinque stamina, cum suis Antheris.

k. Unum Staminum et Antherarum seorsim.

l. Pars feminina separatim conspicua.

m. Germen.

n. Unum seminum.

TEMP. FLOR. Incipiente Aestate.

GEBRUIK. Dit Kruid is van eene zeer heete en bijtende hoedanigheid, waarom hetzelven, in Provence, alwaar het alomme in de Wildernissen groeit, genoemd wordt *Herba Enrabiado.* Men prijst het gekwaauwd zijnde aan tegen den Tandpijn uit holle Kiezen. Ook het aftrekfel in Olie tegen het Schurft.

KOE-

Plumbago europæa L.

Laurus culilaban L.

KOELILABAN BOOM.

DE IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 2 St. bl.* 344.

LAURIER, *met drievoudig geribde bladen, die gepaard zijn.*

a. *Een takje van den Koelilaban-Boom, met zijne Bladen, Bloemen en Vruchten.*

b. b. *De dikke, sterke, driedubbeld gezenuwde Bladen.*

c. c. *De Bloempjes, gedeeltelijk geopend, en gedeeltelijk uitgebloeid.*

d. *Drie onrijpe Vruchten, die in hunnen volkomen staat naar Eikels gelijken, en zaden bevatten, met die van den gewonen Lauwrierboom overeenkomende.*

e. *Een ontaarde Vrucht, hoedanige dikwijls aan dezen boom, voorkomen. Want wanneer dezelve de grootte eener halve Olijf hebben, bekomen vele dier Vruchten eene meelachtige uitbotting, die dezelve geheel omkleedt, haar eene monsterachtige gedaante geeft, en de Vrucht geheel bederft.*

BLOEITIJD. *Het geheele jaar door.*

LAURUS COELILABAN

CLASSIS IXna.

Conf. LINNÆUS *Syst. Nat. Ed.* GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ. pag.* 649.

LAURUS, folüs triplinervüs oppositis.

a. Ramulus arboris Coelilaban cum suis Folüs, Floribus et Fructibus.

b. b. Folia crassa, robusta, triplinervia.

c. c. Flosculi, partim aperti, partim in statu deflorescentiæ.

d. Fructus immaturi, qui in statu perfectionis glandi similes sunt, et semina continent, quae, cum illis Lauri communis conveniunt.

e. Fructus degener, quales passim in hac arbore proveniunt. Nam quando magnitudinem, dimidiae Olivae nacti sunt, acquirunt multi istorum fructuum farinaceam efflorescentiam, quae eosdem totos investit, illosque reddit facile monstrosos, omnemque fructum corrumpit.

TEMP. FLOR. Per totum annum.

GEBRUIK. Uit den bast van dezen Boom wordt eene zeer heete wezenlijke Olie gestookt, die onder anderen van eene grote nuttigheid is, om als een smeersel tegen Jigtpijnen te gebruiken.

CANDIASCHE BEERWORTEL.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 8ste St. bl.* 71.

BEERWORTEL, *met platteruigesmalle vinblaadjes, de Bloem, blaadjes in tweeën ingedeeld. de Zaden langwerpig ruig.*

a. *De Stengel, zo als dezelve uit den Wortel voortkomt, verzierd met rondlopende ringetjes.*

b. *De Schildblaadjes, die de takjes omringen en beschermen.*

c. *Het blad dezer Plant, in fijne onregelmatige takjes verdeeld.*

d. *De algemeene zamengestelde Bloemkrans.*

e. *Dezelfde uitgebloeide Bloemkrans, met de half rijpe Zaden.*

f. *Een afgeplukte Bloemkrans, met de Mannelijke en Vrouwelijke deelen.*

g. *Een uitgedroogd Bloemblaadje.*

h. *De beide Zaden met elkanderen, vereenigd.*

i. *Een der Zaden afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

ATHAMANTA CRETENSIS.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. imæ, pag.* 477.

ATHAMANTA, Foliolis linearibus, planis, hirsutis petalis bipartitis, seminibus oblongis, hirsutis.

a. Caulis, uti ex radice nascitur, ornata circulis illam cingentibus.

b. Bracteae, quae ramulos ambiunt et defendunt.

c. Folium hujus Plantae, in subtiles atque irregulares ramulos, divisum.

d. Corolla universalis composita.

e. Eadem Corolla deflorata, cum seminibus semimaturis.

f. Corolla discerpta, cum partibus virilibus atque feminis.

g. Petalum emarcidum.

h. Ambo semina, uti inter se uniuntur.

i. Unum seminum seorsim.

TEMP. FLOR. media Aestate.

GEBRUIK. Het geheel Gewas heeft een doordringenden Specerijachtigen smaak, vooral in de Zaden, die hierom, onder den naam, van *Semina Dauci Cretici*, als Windbrekend, Pisdrijvend &c. worden aangeprezen.

CAM-

Tab: LXVIII.
e
d
c
b
b
f
g
h
i
a
Athamanta Cretensis L.

Hæmatoxylum campechianum L.

CAMPECHE HOUT.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de St. bl.* 414.

CAMPECHIE HOUT, *zonder verdere zoortelijke omschrijving, omdat dit geslacht, tot dus verre, maar eene zoort heeft.*

a. *Een takje, met de geveerde bladen en de Bloemtrossen, aan het einde.*

b. b. *De afgebroken eindigende bladsteelen, met tegen over elkanderen gestelde blaadjes, die eenigzins, naar die, van gewonen Palm, gelijken.*

c. *De tweeuiterste Bloemenristen, wier Bloemen nog ongeopendzijn*

d. d. *De beide benedenste Bloemenristen, wier Bloemen gedeeltelijk geopend zijn.*

e. e. *De rijpe half geopende Peultjes, in welke men de zaden kan zien.*

BLOEITYD. *Onzeker, gelijk in meeste gewassen der heete Gewesten.*

HAEMATOXYLUM CAMPECHIANUM.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆUS. *Syst. Nat. Ed.* GMELINI. *Tom. IIdi part. imæ. pag.* 677.

HAEMATOXYLON CAMPECHENSE, absque ulteriore descriptione specifica, quia haec species est unica, in suo genere.

a. Ramulus, cum foliis pinnatis et racemis terminalibus.

b. b. Petioli abruptim pinnati, cum foliolis oppositis, quae quodammodo illis Buxi vulgaris, sunt similia.

c. Extremi duo Racemi, quorum Flores nondum sunt aperti.

d. d. Duo racemi inferiores, quorum Flores partim sunt aperti.

e. e. Maturae semiapertae siliquae, in quibus semina apparent.

TEMP. FLOR. Incertum, uti in plerisque calidarum Regionum vegetabilibus.

GEBRUIK. De Campéche Boom groeit voornamelijk aan de Baaij, van dien naam, in Zuid America, aan welke daar nva, jaarlijks eene groote hoeveelheid, door de Engelschen, van Jamaika, wordt gekapt. Men gebruikt dit Hout voornamelijk, in de Verwerijen, tot een grondslag der paarsche deuren. Thans ook zomwijlen het uittreksel, in de Geneeskunde, als een zamentrkkeend middel.

ZUIKER WORTEL.	SIUM. SISARUM.
DE Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 8ste St. bl.* 117.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 383.
WATER-EPPE, *met gevinde Bladen, die bij de Bloemen drievoudig zijn.*	SISARUM, Folüs pinnatis, Floralibus ternatis.
a *De Spilwortel, die, aan alle kanten, dikke vezelen uitgeeft.*	*a.* Radix fusiformis, quae undique crassas fibras emittit.
b. *De Stengel, bezet met omvattende Schildbladen.*	*b.* Caulis, cincta bracteis amplexicaulibus.
c. *Een tak met de bladen en de Bloemen.*	*c.* Ramus cum folüs et Floribus.
d. *Een drievoudig, onder de Bloemenkroontjes geplaatst, blad.*	*d.* Folium ternatum, infra umbellas positum.
e. *Een Bloemkroontje, met nog ongeopende Bloempjes.*	*e.* Umbella cum flosculis nondum apertis.
f. *Een gelijksoortig Bloemkroontje, waarvan de Bloempjes geopend zijn.*	*f.* Similis Umbella, cujus flosculi sunt aperti.
BLOEITIJD. *In den Zomer.*	TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. De Wortels van dit Gewas zijn voor lange tijden in gebruik geweest, en schijnen natuurlijker wijze in Nederduitschland te groeijen. Het Gewas is niet groot, en wordt zelden eene El hoog: zijnde hetzelve voorzien, met zodanige getandde en gevinde Bladen, als men gewoonlijk vindt, aan de Planten van dat slag. De Steel geeft veele Worteltjes uit, waarvan het middenste steeds het grootste is, schoon zelden zo dik, als eene vinger en eenigzins geringd. De gemelde Worteltjes zijn zoet van smaak, en niet alleen meelig en voedsaam, maar ook balsamiek en versterkende. Waarom men dikwijls deze Wortels kookt, als een zeer gezond voedsel, voor teeringachtige voorwerpen, en van hun, die door andere Ziekten aanmerkelijk zijn verzwakt.

CAM-

Tab. LXX.

Sium Sisarum L.

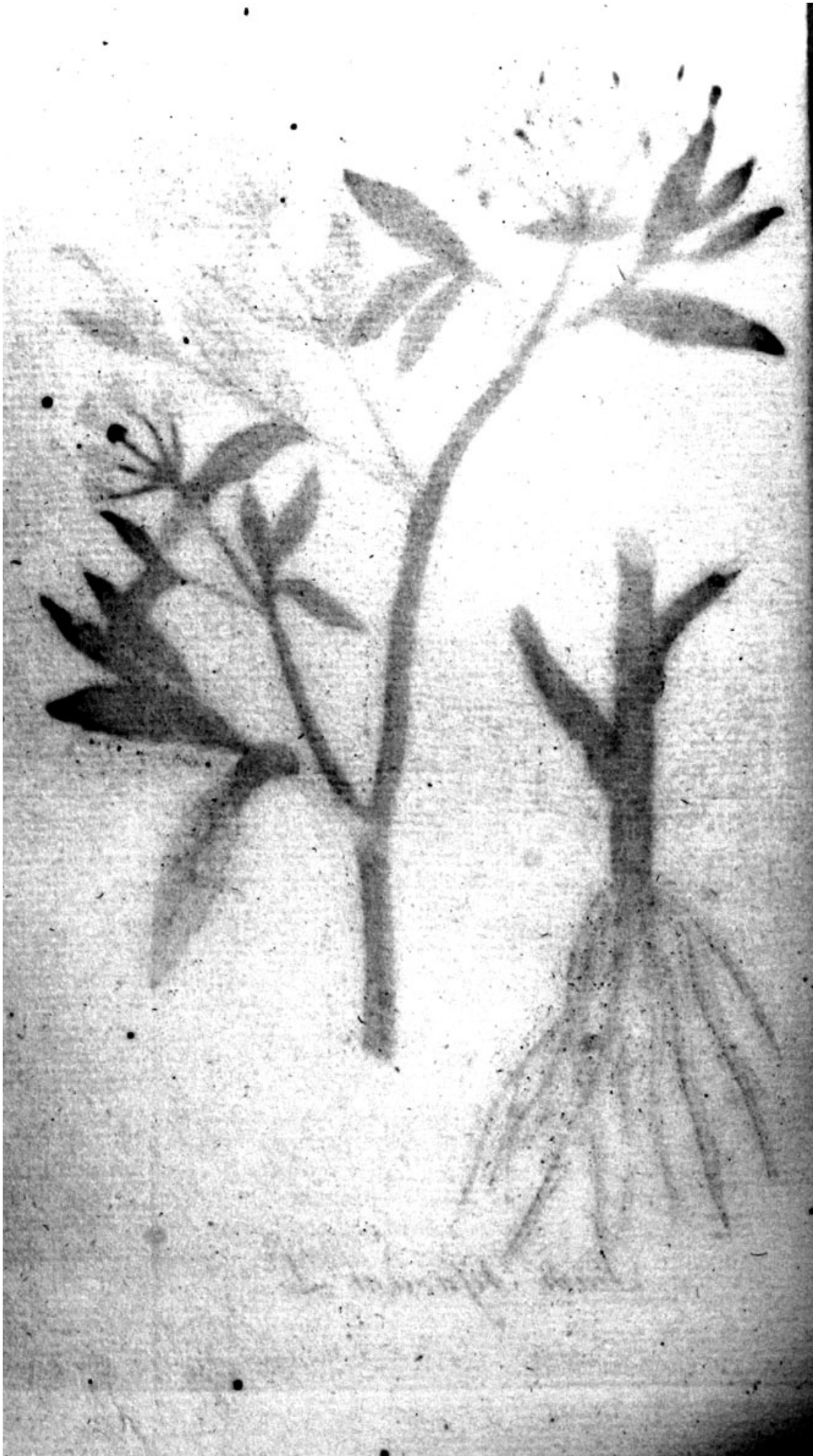

Canella alba L.

WITTE KANEEL.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de St. bl.* 512.

WITTE KANEELBOOM, *zonder verdere beschrijving, dewijl dezelve de eenigste soort van haar geslagt, is.*

a. *Een der takken van dezen Boom, met zijne Bladen en Vruchten.*

b. *Een Bloemtros, voorzien met Bloemen, die gedeeltelijk gesloten en gedeeltelijk geopend zijn. Dezelve bestaan uit vijf Bloemblaadjes, met een gesloten en afgeknot Honinghuisje, tegen hetwelk de Helmpjes zijn aangeplakt.*

c. *De onrijpe Vruchten, die rijp geworden echter steeds groen blijven.*

d. *De langwerpige omgekeerd eironde Bladen.*

e. *Een van de Korrels, uit welke de Vrucht bestaat.*

BLOEITIJD. *Tegen het einde van het Voorjaar.*

CANELLA ALBA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆUS *Syst. Nat. Ed.* GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ. pag.* 749.

CANELLA, absque aliqua ulteriore descriptione, quia unica est species, in suo genere.

a. Unus ramorum hujus Arboris cum suis folüs fructibusque.

b. Thyrsus gaudens floribus, partim clausis, partim apertis. Constant illi, ex floribus pentapetalis, cum nectario clauso, truncato, contra cujus partem exteriorem antherae sunt adplicatae.

c. Fructus immaturi, qui maturi redditi tamen virides manent.

d. Folia oblonga inverse ovata.

e. Unus Acinorum, e quibus Fructus componitur.

TEMP. FLOR. Versus finem Veris.

GEBRUIK. De witte Kaneelboom, zo als dezelve, door den Zeevoogd WINTER, aan de Maggellansche kust is waargenomen, is eene schoone hooge Boom, voorzien met een graauwen scherp-specerijachtigen Bast, dien men voor Peper kan gebruiken. De witte Kaneel wordt veel, onder de verwarmende en versterkende middelen, voorgeschreeven.

KNOBBELIGE IRIS.

DE IIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIIde Deels 12de St. bl.* 85.

IRIS, *met ongebaarde Bloemen, en vierhoekige bladen.*

a. a. *De vierkante, deze zoort kenschetsende bladen, tusschen welke de Bloemen voortkomen.*

b. *De Bloem, met alle zijne zamenstellende deelen.*

c. *De Bloem, boven half doorgesneden, om te tonen, hoe de Stempelblaadjes uit de Steel voortkomen: ziende men daar ook de plaatsing van twee der Helmstijltjes.*

d. *Een der Bloemblaadjes afzonderlijk.*

e. *Een der Blaadjes van het merk, afzonderlijk. Deze Blaadjes, zijn in deze zoort in tweeën gespleeten.*

f. *Een der Helmstijltjes, met zijn Helmpje. Aanmerkelijk is ook de oorsprong van de Helmstijltjes, uit bolletjes.*

g. *De Zaadjes van dit Gewas.*

BLOEITIJD. *In het Voorjaar.*

IRIS. TUBEROSA.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, Pag.* 116.

IRIS, Floribus imberbibus Foliisque tetragonis.

a. a. Folia tetragona huic speciei characteristica, inter quae Flores prodeunt.

b. Flos, cum omnibus suis partibus constituentibus.

c. Flos desuper dimidiatus, ut appareat, quomodo styli foliola e stylo proveniunt. Apparent ibi etiam duo stamina.

d. Unum Petalorum seorsim.

e. Unum Foliolorum Stigmatis seorsim. Haec foliola in hac specie bifida sunt.

f. Unum staminum, cum sua Anthera, seorsim. Notabilis est etiam filamentorum origo e globulis.

g. Semina hujus plantae.

TEMP. FLOR. Verno Tempore.

GEBRUIK. Zeer overvloedig vindt men deze Iris, die met zijne vierkante gegroefde Bladen eene zonderlinge figuur maakt, in Arabie en in den Levant. De Bloem is ook zonderling, wegens hare groenachtige kleur. Voorts dient het Gewas, tot dus verre, alleen tot zieraad.

WIT-

Tab. LXXII.

Iris tuberose L.

Tab. LXXIII.

Amyris Elemifera L.

BRASILIAANSCHE AMYRIS.

DE VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 2de St. bl.* 294.

AMYRIS, *met gevinde bladen, die uit drie of vijf blaadjes, van onderen wollig, zyn te zamen gesteld.*

a. b. *Een takje van dezen Boom, van tijd tot tijd, met een knobbel voorzien.*

c. c. *De geheele spiesvormige blaadjes, die hier alle drievoudig worden afgebeeld.*

d. *Een Bloemtrosje, voorzien met meerendeels geopende Bloemen.*

BLOEITIJD. *In den Zomer.*

AMYRIS ELEMIFERA.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi part. 1mæ. pag.* 614.

AMYRIS, folüs ternatis, quinatis, pinnatisque subtus tomentosis, floribus tetrapetalis racemosis.

a. b. Ramulus hujus Arboris tuberculis sparsim dispositis, exornatus.

c. c. Foliola, integerrime lanceolata, quae hic omnia ternatim exhibentur.

d. Thyrsus, gaudens flosculis, maxima pro parte, apertis.

TEMP. FLOR. Aestate.

GEBRUIK. Deze Braziliaansche Boom, die wel naar den Beukenboom gelijkt, wordt hoog van Stam, doch niet zwaar. Uit de Oxels der gevinde Bladen, komen de Bloemen voort aan Trosjes, die uit vier groene kelk- en dito Bloemblaadjes bestaan. De Vrucht heeft de grootte, van eene Olijf en de kleur, van een Granaatappel, met een harsachtigen reuk, die veel van de Dille heeft. Voornamelijk bekomt men deze Hars, door insnijdingen in den Bast te maken, waar uit zij, als Terpentijn vloeit, en tot de dikte van Manna stremt. Dezelve is bleek geelachtig van kleur, met een groenachtigen weerschijn. Deze Hars, als eene pleister gebruikt, is een voortreffelijk hart en maagsterkend middel. Dezelve kan dus, zeer wel, voor de Gom Elemi gebruikt worden; schoon die duidelijk het voortbrengsel is van een anderen Boom, te weten van de BURSERIA.

KLEINE STEENBREEKE.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels. 8ste St. bl.* 220.

BEVERNEL, *met enkelde gevinde bladen, Vinnetjes en de Wortelbladen rondachtig, die der bovenste bladen liniaal.*

a. *Een enkel gevind Wortelblad, met eironde scherp getande blaadjes.*

b. *Een tak zonder bladen, doch met Bloemen.*

c. c. *Bloemekronen, met geopende Bloemen.*

d. *Eene Bloemenkroon, welkers Bloemetjes reeds zijn afgevallen, waardoor zich de halfrijpe Zaadjes vertonen, met de overgeblevene Vrouwelijke Stijltjes.*

e. *Een der Bloemetjes, afzonderlijk te zien, vertonende zich hier de vijf Bloembladjes, met de vijf Helmstijltjes, en de twee Stampertjes, die op het Vruchtbeginsel staan.*

f. *Een der Zaden, van deze Plant.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

PIMPINELLA SAXIFRAGA

CLASSIS. Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. 1mæ, pag.* 220.

PIMPINELLA, caule striato glabro, folüs pinnatis glabris, foliolis subrotundis, argute dentatis, caulinis bipinnatis, linearibus.

a. Folium radicale simpliciter pinnatum, Foliolis acute dentatis.

b Ramus, sine folüs, sed cum Floribus.

c. c. Umbella, cum flosculis apertis.

d. Umbellae, cujus flosculi jam delapsi sunt, unde sese exhibent semimatura femina, cum superstitibus Stylis femininis.

e. Unus flosculorum seorsim conspicuus, in quo apparent quinque petala, cum quinque Staminibus et duplici Stylo, qui Germini impositi deprehenduntur.

f. Unum semnium, hujus Plantae.

TEMP. FLOR. MediaAestate.

GEBRUIK. De Wortels en Zaden dezer Plant bezitten de algemeene Oplossende, Pisdryvende en Windbrekende eigenschappen, welke, aan die deelen der Kroontjes-Bloemen, egen zyn.

A M-

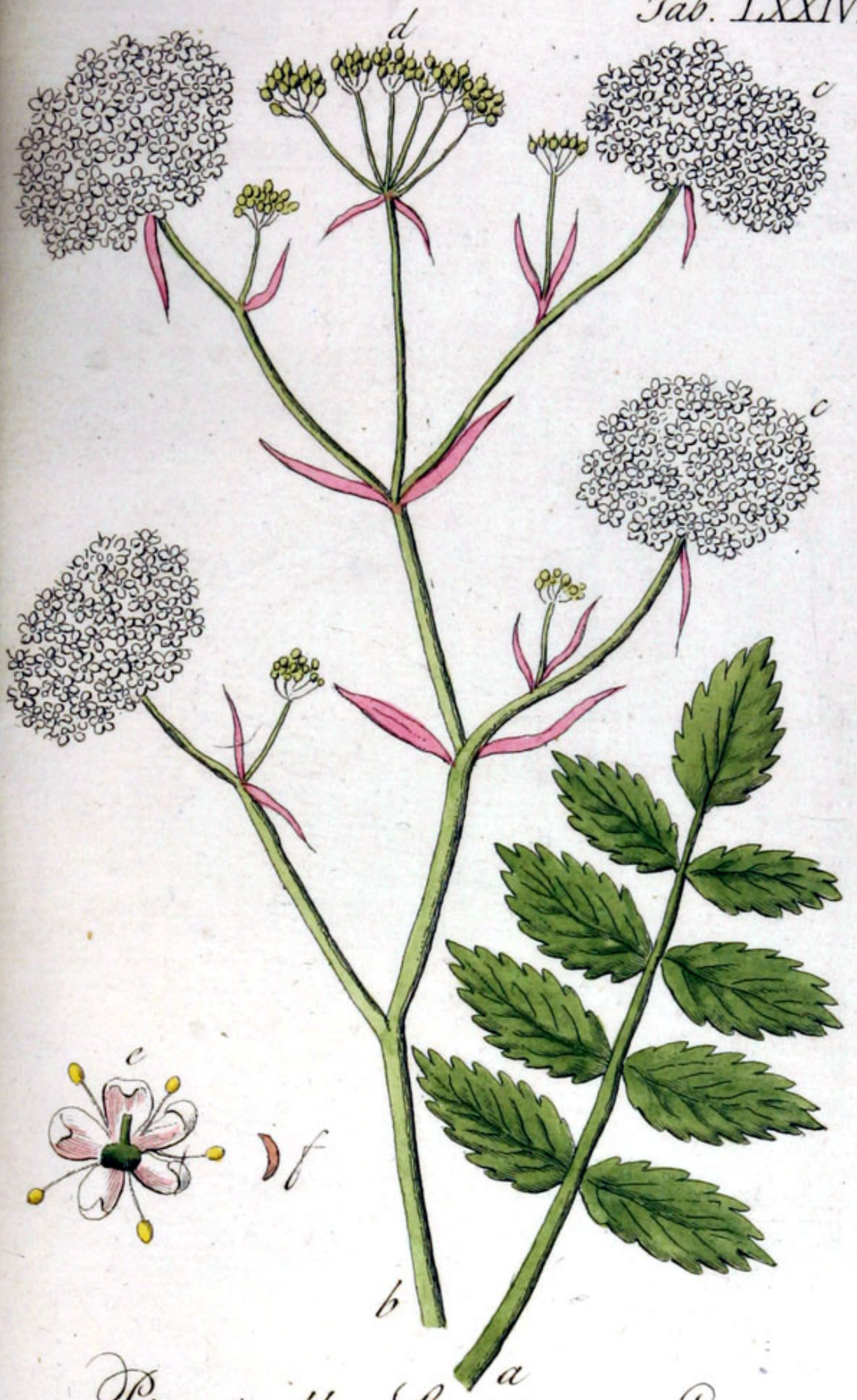

Pimpinella Saxifraga L.

Styrax benzoin L.

BENZOE HOUDENDE STYRAX.

DE Xde CLASSE.

Deze Boom is aan den Heer HOUTTUIN niet bekend geweest

STIJRAX, *met langwerpige puntige van onder en wollige bladen, en met zamengestelde Bloemristen, ter lengte van de Bladen.*

a. b. *Een tak, van dezen Boom, waar aan men de Bladen en Bloemen geplaatst ziet.*

c. c. *De langwerpige ronde scherpe Bladen, die geheel van rand beurtswijze, aan de takjes, zijn geplaatst.*

d. d. *De ristachtige Bloemstelen, dezes Booms, versierd met hunne nog niet geopende Bloempjes.*

e. *Een der ongeopende Bloempjes, apart.*

f. *Eene afgeplukte en opengesnedene Bloemkrans, waar in men de vijf natuurlijke insnijdingen der Krans kan zien.*

g. *Het Honinghuisje met de tien daar op staande Helmstijltjes.*

h. *Het vruchtbeginsel vast zittende in de Kelk.*

i. *Een der omgekeerde Bladen, om de wolligheid te toonen.*

BLOEITIJD. *van tijd tot tijd.*

STYRAX BENZÖE.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 699.

STYRAX. Folüs acuminatis, oblongis, subtus tomentosis, racemis compositis, longitudine Foliorum.

a. b. Ramus hujus Arboris, cui Folia Floresque annexi deprehenduntur.

c. c. Folia oblonga, acuminata margine integerrima, quae ramulis suis alternatim adnectuntur.

d. d. Pedunculi racemosi hujus Arboris, exornati suis flosculis nondum apertis.

e. Unus Flosculorum nondum apertorum seorsim.

f. Una corollarum discerptarum apertarumque, ut appareant quinque nativae incisiones hujus corollae monopetalae.

g. Nectarium, cum decem ipsi inpositis staminibus.

h. Germen Perianthio innatum.

i. Unum Foliorum inversorum, ad monstrandam illorum lanuginem.

TEMP. FLOR. De tempore in tempus.

GEBRUIK. Onzeker, want de ware Benzoëboom behoort onder de Laurieren.

KOMYN-ZAAD.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 8ste Stuk, Bl.* 132.

KOMYN, *zonder verdere zoortonderscheidende beschrijving, om dat 'er tot hier toe nog maar eene zoort bekend is.*

a. *De kruipende vezelachtige worteltjes.*

b. *De Stammetjes, met de daar aan voorhandene takjes en fijn ingesnedene Blaadjes.*

c. c. c. *De Takjes en Blaadjes zelve.*

d. d. *De onrijpe nog niet geopende Bloempjes.*

e. e. e. *De geopende Bloemenkransjes, die maar weinig buiten hunne Kelkjes uitkomen.*

f. *Een Trosje met uitgebloeide Bloemetjes.*

g. *Een dubbeld gegroefd Zaad, met het overschot van de Stampertjes.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

CUMINUM CYMINUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ, pag.* 484.

CUMINUM. Absque ulteriore descriptione specifica, quia unica tantum hactenus occurit species.

a. Radiculae Fibrosae, repentes.

b. Cauliculi cum Annexis ipsis ramuliis Foliolisque tenuiter incisis.

c. c. c. Ramuli et Foliola ipsa.

d. d Flosculi inmaturi nondum aperti.

e. e. e. Corollulae apertae, quae modo paululum e caliculis suis egrediuntur.

f. Umbella cum Flosculis exoletis.

g. Semen striatum duplex cum pistillorum reliquiis.

TEMP. FLOR. Aestate media.

GEBRUIK. Het Zaad bezit een bijzonderen Specerijachtigen smaak, die de Kaas zeer smakelijk maakt. Het komt voorts in kragten overeen met de overige Kroontjesbloemen van dit slag. Hier te lande kan het alleen in de bakken worden aangekweekt. Doch het wordt overvloedig voortgeteeld in Italien en in andere heete Gewesten.

CY-

Tab. LXXVI.

Cuminum cyminum L.

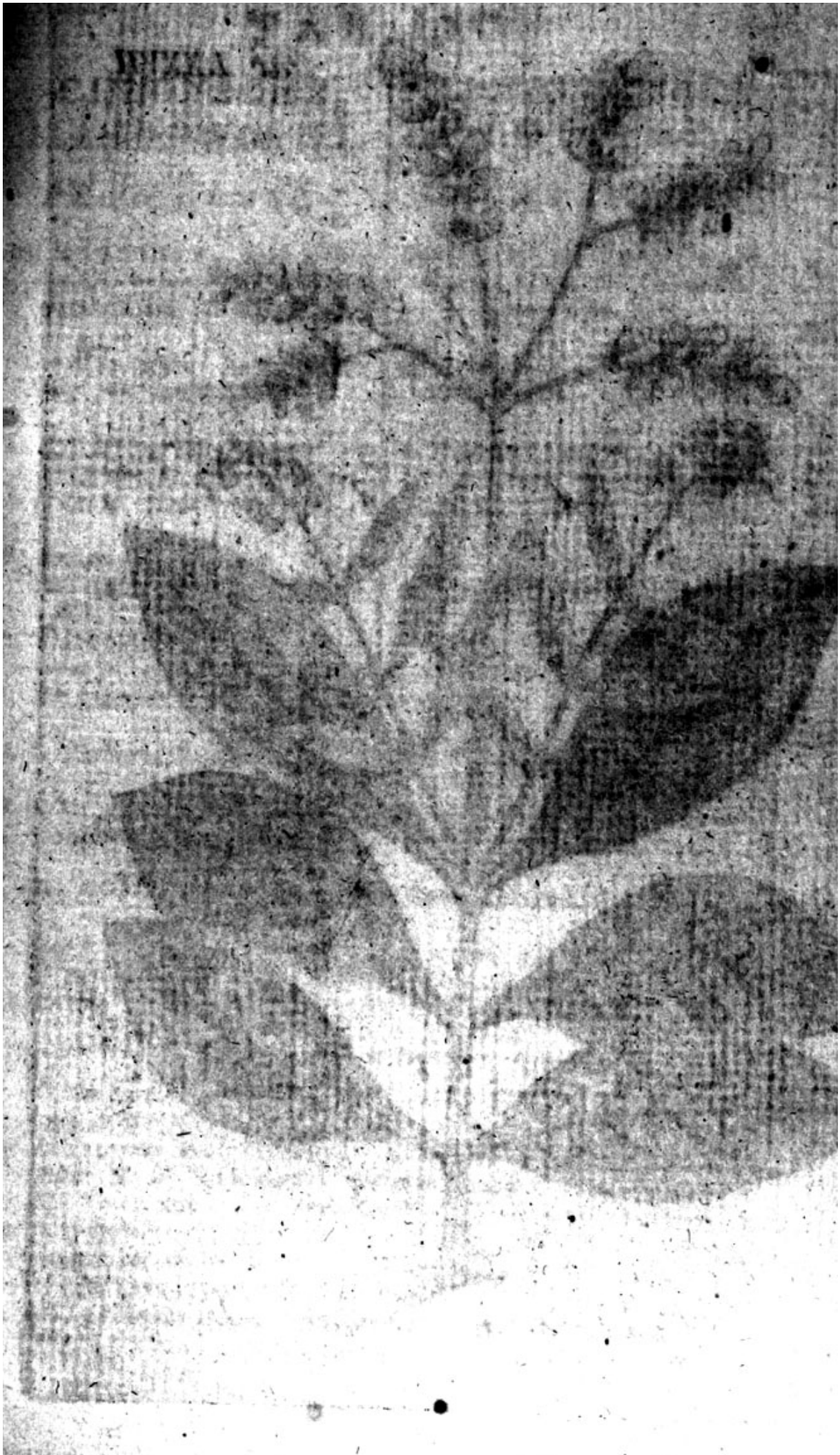

Ophiorrhiza mungos L.

CIJLONSCHE SLANGENWORTEL.

DE Vde CLASSE.

Bij HOUTTUIN, niet afzonderlijk beschreven, maar verward met OPHIOXIJLON.

LANGENWORTEL, *met lansformig- eiformige Bladen.*

a. *Een Houtig takje, waar uit het groen Bloem, en vruchtdragend Hout voortkomt.*

b. *Zodanig een teder Takje met zijne Bladen en Bloemen.*

c. c. *De Donkergroene lansvormig- eiformige Bladen, die tegen elkander overstaan.*

d. d. *Kleinere Blaadjes.*

e. e. *De kleine trechterformige klokformige Bloemetjes.*

f. *Het fijngebladerd eindtakje.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk doorgaans in de hete gewesten.*

OPHIORRHIZA MUNGOS.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 326.

OPHIORRHIZA. Foliis lanceolato-ovatis.

a. Ramulus ligneus, e quo ramuli teneri, qui Flores Fructusque vehunt, prodeunt.

b. Tener ejusmodi ramulus, cum suis foliis Floribusque.

c. c. Folia profunde virentia lanceolato-ovata opposita.

d. d. Foliola minora.

e. e. Flosculi parvi infundibuliformes campanulati.

f. Ramulus terminalis foliolosus.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti plerumque subzona torrida obtinet.

GEBRUIK. De Wortel van dezen Boom is het veelvermogend tegengift, waarvan men in de Oostindiën gebruik maakt, tegen het verschrikkelyk vergift van den Brilslang. (*Coluber Naja*). LINNÆUS. (*Amoen. academ. II. pag.* 116—) bewijst voldoende, dat deze Wortel zij het waar Slangenhout en ook de ware Mungos van Kaempher. Met reden beklaagt hij zich over de verwarring, die in dezen plaats grijpt, waardoor dat gene, hetwelk hier voor in de Apotheken verkogt wordt, geenzins aan het oogmerk voldoet.

OREGO UIT CANDIA.

DE XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 9de St. bl.* 385.

OREGO, *met vergaarde lange rechte Prismatische Airen en vliesige Blikjes, tweemaal zoo lang als de Kelken.*

a. a. *De Kantige Struikjes der Plant, aan welke de Bladen Bloemen, Blikjes, &c. zijn vastgehegt.*

b. b. *De kleine langwerpige ronde Bladen der Plant, die bij tweeën of drieën, als tegen de Struikjes zijn aangeplakt, zonder Bladsteeltjes.*

c. *Een Airtje, waar van de Bloemetjes nog gesloten zijn.*

d. d. d. *Airen wier Bloemen reeds geopend zijn, met de geslagtsdeelen die uit de openstaande Bloemkransjes voor den dag komen.*

e. e. *De vliesige Blikjes die tusschen de Bloemetjes geplaatst zijn.*

f. f. *De Blaadjes, uit welker oxels de Bloemsteeltjes voortkomen.*

BLOEITIJD. *Midden in den Zomer.*

ORIGANUM CRETICUM.

CLASSIS XIVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 2dæ, pag.* 912.

ORIGANUM, Spicis aggregatis longis prismaticis rectis; bracteis membranaceis calice longioribus.

a. a. Cauliculi plantea angulati, cui folia, Flores bracteae, &c. annexae sunt.

b. b. Folia plantae exigua ovato-oblonga binatim ternatimve caulibus quasi adnata absque petiolis.

c. Spica cujus Flosculi hactenus sunt clausi.

d. d. d. Spicae, quarum flores jam sunt aperti, cum genitalibus, quae e patentibus corollis prodeunt.

e. e. Bracteae membranaceae, quae inter Flores interponuntur.

f. f. Foliola, e quorum axillis Flores prodeunt.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. De toppen van dit Kruid, bevatten uitmuntende afdrijvende windbrekende en verwarmende krachten. De Olie daar uit getrokken, is zeer scherp en wordt, met een watje als anderzints in eene holle Kies gedaan, veelmalen gebruikt tegen de Kiespijn.

BLA-

Tab. LXXVIII.

Origanum creticum L.

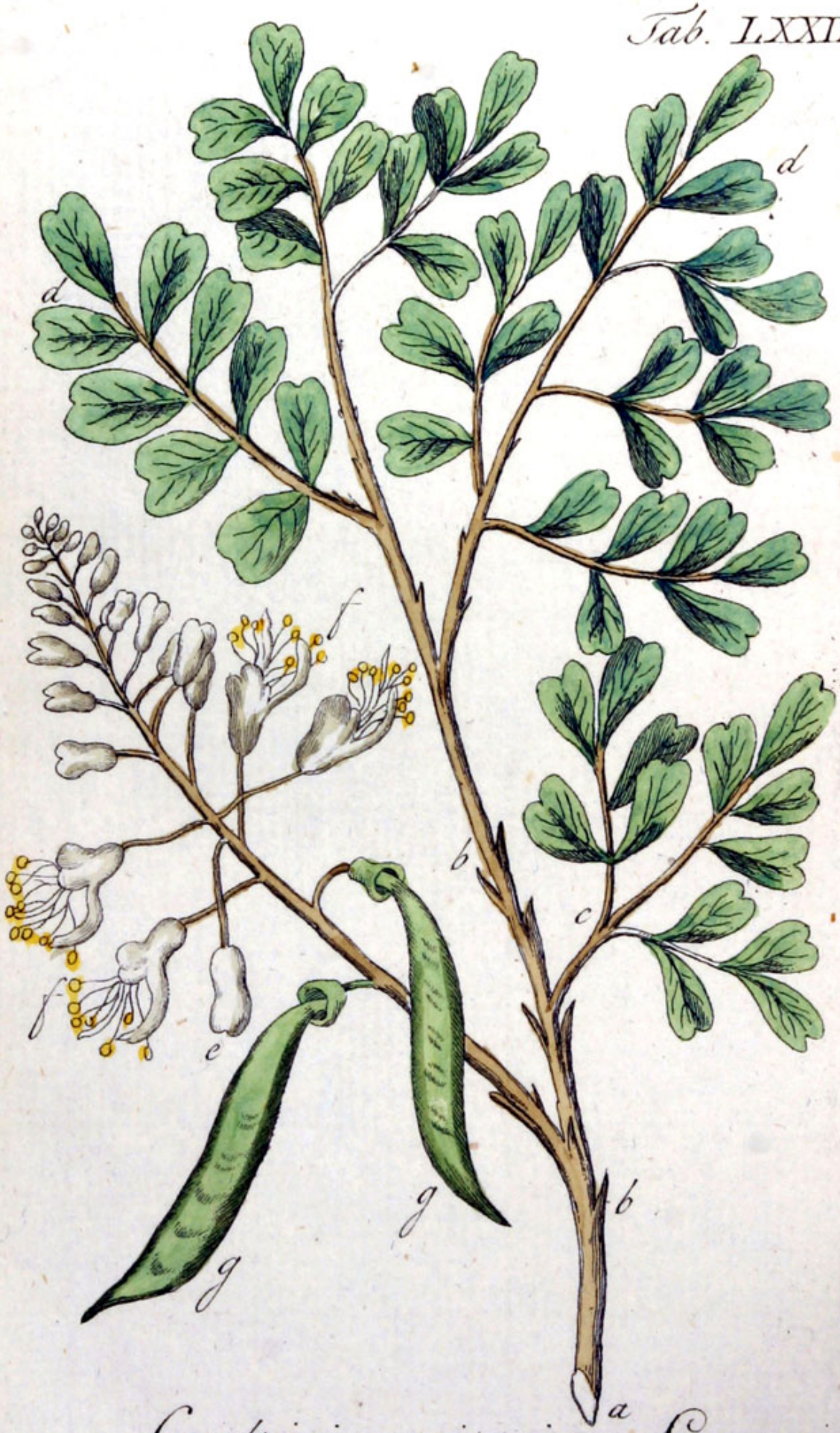

Casalpinia vesicaria L.

BLAZIGE CAESALPINIA.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 2de Stuk. bl.* 385.

CAESALPINIA, *met een gedoornden Stam, en rondachtige hartformige Bladen.*

a. *Een Takje van dezen Boom, met de daar aan vastgehegte Bladen, Bloemen en vruchten.*

b. *De enkele, beurtelings, of tegen elkander en overgeplaatste Stekels.*

c. *Een Takje met de daar aan gehegte Bladen.*

d. d. *De Bladen zelve, die geveerd zijn, met een ongelijk Blaadje aan het einde: zijnde deze Blaadjes omgekeerd hartformig.*

e. *Een nog niet geopende Bloem.*

f. f. *Geopende Bloemen, die ongeregelde Bloemkransen vertonen, met het benedenst Bloemblaadje groter en schoner, dan de overige. Tefens vertonen zich de Geslagtsdeelen, die langer zijn, dan de Bloemkransen.*

g. *De omgekromde halfrijpe peulen.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk doorgaans in de heete gewesten.*

CAESALPINIA VESICARIA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ, pag.* 672.

CAESALPINIA, caule aculeato Foliolis obcordatis subrotundis.

a. Ramulus hujus arboris, cum annexis foliis, Floribus Fructibusque.

b. Aculei simplices, alternatim obvii, vel sibi invicem oppositi.

c. Ramulus cum annexis ipsi foliis.

d. d. Folia ipsa, quae sunt pinnata cum inpari suntque ista foliola obcordata.

e. Flos nondum apertus.

f. f. Flores aperti, qui corollas irregulares exhibent, cum petalo inferiore reliquis majore pulchrioreque. Apparent simul genitalia corollis longiora.

g. g. Legumina incurvata inmatura.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti plerumque in torridis regionibus.

GEBRUIK. Deze Boom dient tot cieraad en in de Verfkonst.

SENEBLADEN.

DE Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 5de Stuk. bl.* 27

CASSIA, *met zesparige eirondachtige Bladen, de Steeltjes ongeklierd.*

a. *Een Takje van dit Heestergewas, met zijne Bladen, Bloemen en vruchten.*

b. b. *De gevinde Bladen, met een ongepaard Blaadje aan het einde.*

c. c. c. *Nog niet geopende Bloemetjes.*

d. *Een half geopend Bloemetje.*

e. e. e. *Schone geele geheel geopende Bloemen.*

f. f. *De afgeplukte Bloemmetjes op verschillende wijzen te zien*

g. g. *De onrijpe Peultjes.*

h. h. *Een Peultje in de langte doorgesneden, om de Plaatzing der Zaadjes te kunnen zien.*

i. i. *De Zaadjes zelve uit hun Peultje genomen.*

BLOEITIJD. *In het begin van den Zomer.*

CASSIA. SENNA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 669.

CASSIA. Folüs sejugis subovatis petiolis eglandulatis.

a. Ramulus hujus Fruticis cum suis Folüs, Floribus Fructibusque.

b. b. Folia pinnata cum Foliolo terminali inpari.

c. c. c. Flosculi nondum aperti.

d. Flos semiapertus.

e. e. e. Flosculi elegantes lutei prorsus aperti.

f. f. Flosculi decerpti diversa ratione conspicui.

g. g. Siliquae inmaturae.

h. h. Siliqua longitudinaliter aperta, ut situs seminum appareat.

i. i. Semina ipsa e siliqua sua exemta.

TEMP. FLOR. Aestate initio.

GEBRUIK. De Bladen van dit Boompje zijn, gelijk bekend is, een zeer gebruikelijk purgeermiddel. De beste Sene-Bladen komen uit Egypten en Syrie, en zijn merkelijk puntiger, dan de min kragtige Italiaansche. Hier te lande kan men dit Gewas niet wel aankweeken, dan in heete kassen of bakken.

ZE-

Cassia Senna L.

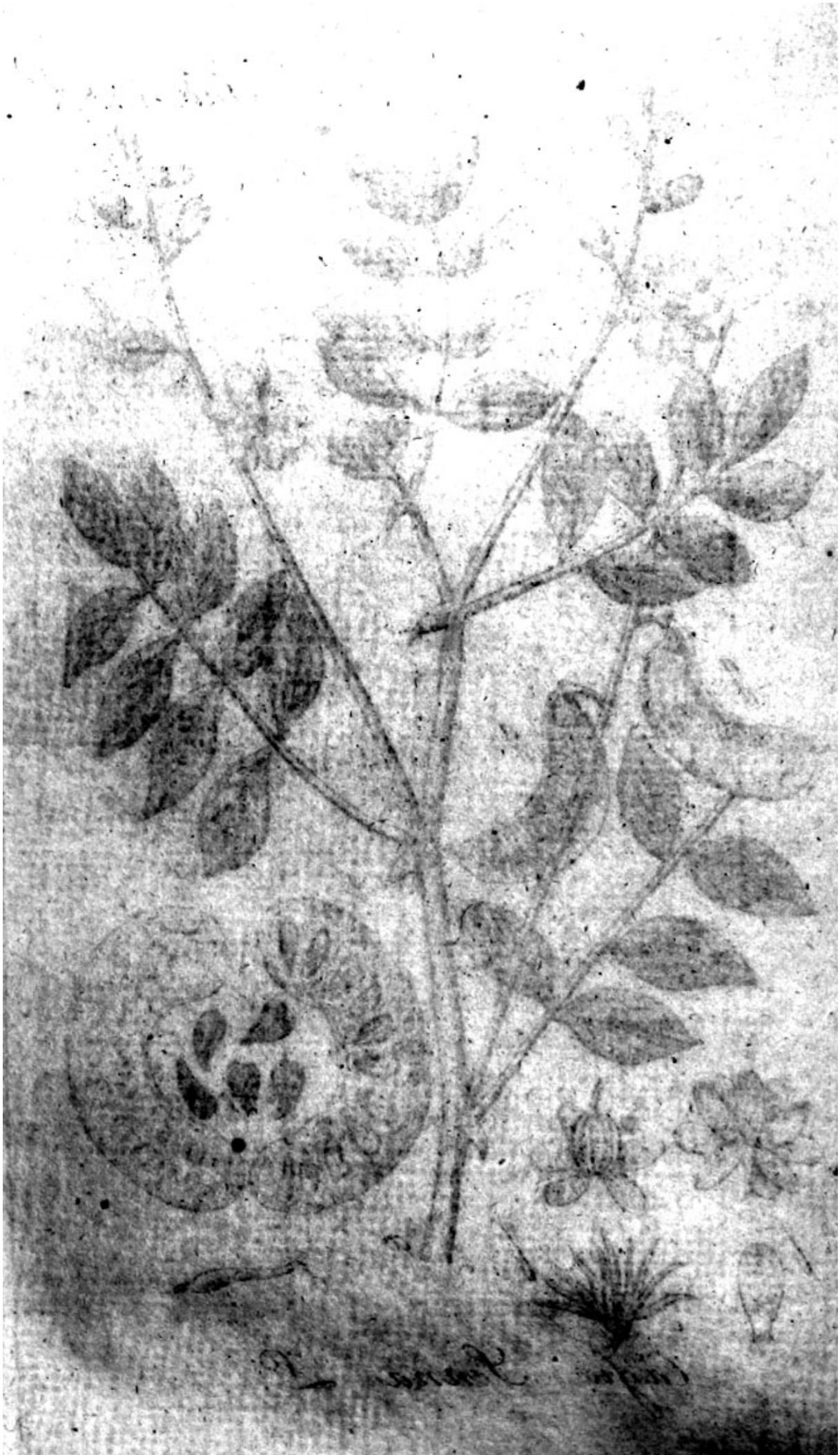

Sophora heptaphylla L.

ZEVENBLADIGE SOPHORA.

DE Xde CLASSSE.

Zie LINNÆUS, *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 5de Stuk bl.* 5.

SOPHORA. *met gevinde Bladen, de Blaadjes zeven in getal en glad.*

a. *Een Takje von de Sophora met de daar aangenegte Bladen, Bloemen en vruchten.*

b. b. *De gevinde Bladen, bestaande uit drie paren Blaadjes en een ongepaard, aan het einde. Teffens ziet men hoe de Blaadjes van voren, glad en donker groen zijn, en van achteren wit en wollig.*

c. c. *De Bloemstengen met de Bloemen, gedeeltelijk geopend, en gedeeltelijk gesloten. De geopende Bloemen vertonen teffens hunne geslagtdelen die langer zijn, dan de Bloemkransjes.*

d. d. *De zonderlinge vruchten van dit gewas, welke zijn knopige haauwen, bevattende ieder haauw eene vrucht, zoo groot als eene gewone Erwt.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk bij de meeste gewassen der hete Gewesten plaats grijpt.*

SOPHORA HEPTAPHYLLA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi Part. Imæ, pag.* 664..

SOPHORA. Folüs pinnatis, Foliolis septenis glabris.

a. Ramulus Sophorae, cum annexis Folüs, Floribus Fructibusque.

b. b. Folia pinnata, composita tribus Foliolorum paribus, unoque terminali inpare. Apparet simul, quomodo Folia sunt antice glabra et profunde viridia: postice vero alba et tomentosa.

c. c. Pedunculi cum Flosculis, partim apertis et partim ad huc clausis. Aperti flores simul etiam monstrant sua genitalia, corollis Flosculorum suorum longiora.

d. d. Fructus hujus Fruticis singulares, qui sunt legumina nodosa, quorum singuli nodi unum semen continent piso vulgari simile.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti in plerisque regionum calidarum plantis obtinet.

GEBRUIK. Dit Gewas is zeer gemeen op Java, op de Molucquen &c. en aldaar in eene zeer hoge achting, om dat het uitmuntende geneeskundige krachten bezit, tegen drie aldaar zeer algemeene kwalen. Het Bort. Het Zijdewee, en het Vergif.

WAR-

WARRIG SCHURFTMOS.

DE XXIVste CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN, *IIde Deels 14de Stuk. bl.* 554.

SCHURFTMOS, *dat vezelig is, en hangende met door elkanderen gevlochtene Takken, en gestraalde Schildjes.*

a. *Dit Schurftmos, in zijne natuurlijke gedaante, zoo als het van de Takken der Bomen benedewaards hangt en zich allengskens in zeer fijne Takjes verdeelt.*

b. b. *De Schildjes of Bekertjes, die de verborgene geslagtsdeelen van dit Mos, en van alle gelijksoortige bevatten.*

c. *De Kwetzuur van het Boomtakje van het welk het Schurftmos is afgescheurd.*

GROEIPLAATS. *Men vindt dit Schurftmos overal, niet alleen in Europa - maar ook in de heetste Indische Gewesten.*

LICHEN PLICATUS.

CLASSIS XXIVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 387.

LICHEN. Pendulus, ramis inplexis, scutellis radiatis.

a. Lichen hic, forma nativa, uti e ramis arborum dependet deorsum, seque sensim in ramos subtilissimos dividit.

b. b. Scutellae, quae abscondita genitalia hujus Lichenis continent, uti in omnibus similibus obtinet.

c. Vulnus rami arbusculi, a quo Lichen est avulsus.

LOCUS CRESCENDI. Reperitur fere ubique; non tantum scilicet in Europa sed et in ardentissimis Indiae regionibus.

GEBRUIK. Voorheen wierd dit Mos in de Apotheken nagehouden, onder den naam van *Usnea*, als een uitwendig zamentrekkend middel, tegen neusbloeden, Breuken &c. doch het is eindelijk in het vergetelboek geraakt. Nog ongegronder, ja volkomen belachgelijk was het geloof, dat zo men zodanig een Mos kon bekomen, hetwelk op den Kop van iemand gegroeid was, die door een geweldigen dood was omgebragt, dezelve alsdan eene eigendommelijke kracht, tegen de vallende-ziekte zou bezitten. Ook gebruikte men deze Stof weleer in een kostbaar Reukpoeder, het geen ook in onbruik is geraakt.

PI-

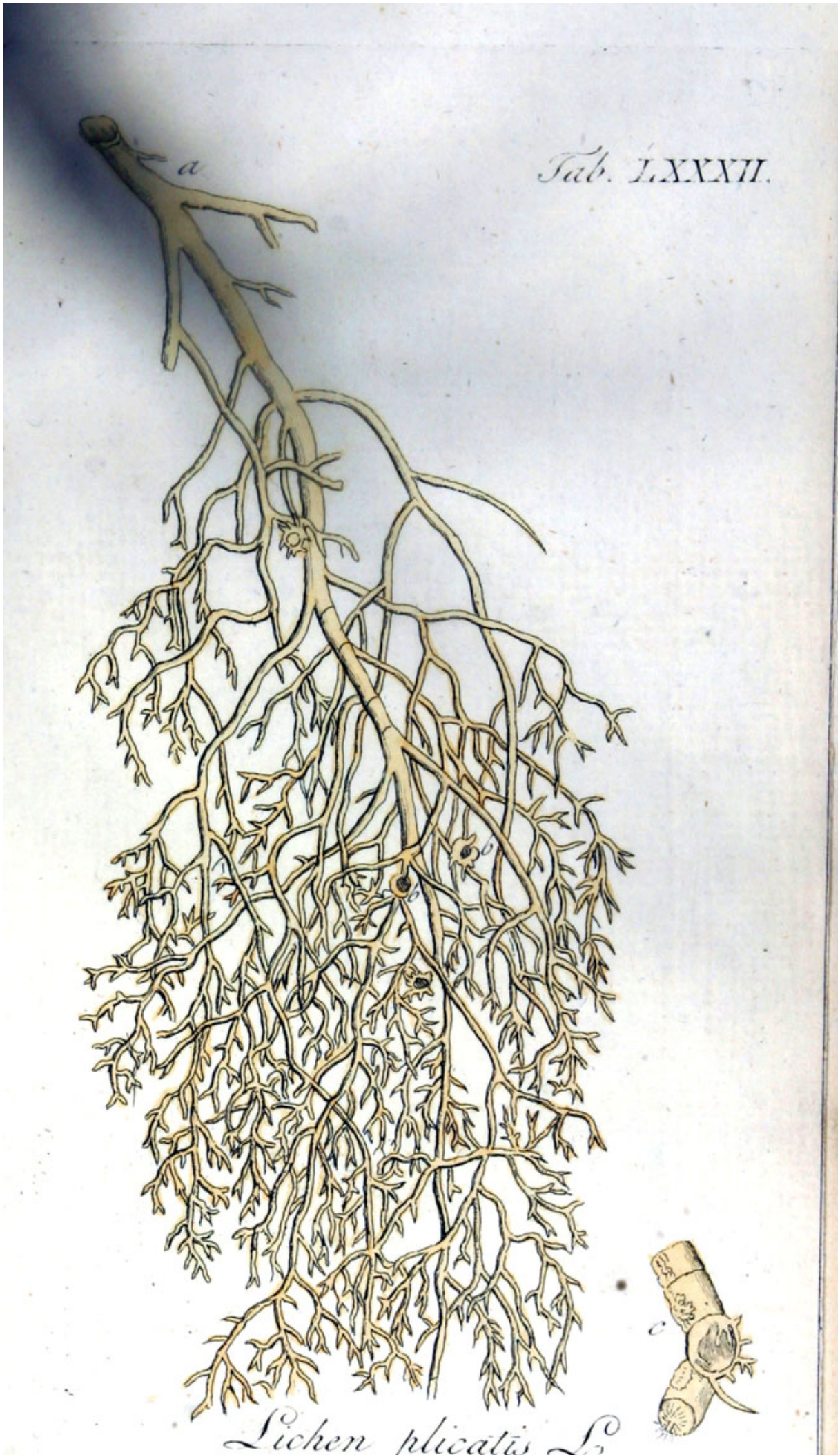

Lichen plicatis L.

Laurus pichurim L.

PICHURIM BOOM.

DE IXde CLASSE.

Daar het niet volkomen zeker is, dat deze Boom eene Laurier soort zij, wordt daar van door HOUTTUIN geen gewag gemaakt.

De amboinsche Boom LEIJTUN, *die voor eene Laurierzoort wordt gehouden.*

a. *Een takje van dezen Boom, met zijne Bladen Bloemen en Vruchten.*

b. b. *Nog ongeopende Bloemtrossen.*

c. c. *Geopende Bloemtrossen, met hunne vooruit komende Bloemkransen.*

d. d. *De onrijpe Vruchten van dezen Boom.*

e. *Eene rijpe afgeplukte Pichurim-Boon alleen te zien.*

f. *Eene geopende Boon, om de Pit in hare natuurlijke ligging te zien.*

g. *Eene meerder geopende Noot, om de Pit nog beter te doen voor den dag komen.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk doorgaans in de heete Gewesten plaats grijpt.*

LAURUS PICHURIM.

CLASSIS IXna.

Quum haud prorsus certum sit, hanc arborem fore Lauri speciem, apud GMELINUM eadem haud reperitur.

LAURUS, quae Lauraster amboinensis *Leytun. Rumph. Amboin 2 p. 70. t. 15 an ?.*

a. Ramulus hujus arboris, cum suis Foliis, Floribus Fructibusque.

b. b. Florum nondum apertorum umbellae.

c. c. Flores aperti, cum prominentibus ipsorum corollis.

d. d. Fructus inmaturi hujus arboris.

e. Nux pichurina matura seorsim conspicua.

f. Nux aperta, ad nucleum in nativo suo situ ostendendum.

g. Nux magis aperta, ut nucleus magis prodeat.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti plerumque in regionibus aestuantibus obtinet.

GEBRUIK. Het nut van deze specerijachtige Boon is aanmerkelijk in de Geneeskunde. Behalven hare algemeene verwarmende en versterkende krachten, werkt zij uit der maten gunstig, op de Maag- en Darmpijnen, die daar door dikwijls zeer gelukkig worden genezen. Inzonderheid is zij ook nuttig in den rooden loop, na eene voorafgaande buikzuivering.

GEVLEKTE DOLLE KERVEL.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist* door HOUTTUIN. *IIde Deels 8ste Stuk. bl.* 55.

SCHIERLING, *met ongedoornde Zaden en met een zeer Takkigen gladden gevlekten stengel.*

a. *De Wortel met den daar uit voortkomenden gevlekten stengel.*

b. *De verder bovenwaards lopende stengel, met kleinere vlekjes.*

c. *Een tros met nog niet ontwikkelde Bloemen.*

d. *Een tros met geopende Bloemmetjes.*

e. *Een uitgebloeide kroon met halfrijpe Zaden.*

f. *Een geopende Bloem afzonderlijk, om de zitplaats en het maaksel te tonen, zoo der Bloembladen, als der helmstijltjes, en des vruchtbeginsels.*

g. *Een afzonderlijk vruchtbeginsel, na het afvallen van het Bloemkransje.*

h. *Het vruchtbeginsel van boven te zien, zoo als het op den bodem der kelk zit.*

BLOEITIJD *In Zomermaand; waar op verdient gelet te worden, om niet, gelijk den Apothekers wel eens gebeurt, in plaats van deze Plant, de veel vroeger bloeijende, doch krachteloze* Myrrhis, *af te snijden.*

CONIUM MACULATUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed GMELINI *Tom. IIdi part. 1mæ, pag* 475.

CONIUM. Seminibus inermibus caule ramosissimo, maculato glabro.

a. Radix, cum caule maculato, ex eadem prodeunte.

b. Ulterius sursum tendens caulis, cum maculis exiguis.

c. Umbella cum Flosculis nondum evolutis.

d. Umbella cum Floribus apertis.

e. Umbella deflorata, cum seminibus semimaturis.

f. Flos apertus separatim, ad monstrandam sedem et fabricam, tam petalorum, quam Staminum et germinis.

g. Germen Separatum, post lapsum corollae.

h. Germen desuper conspiciendum, ut pateat, qua ratione id *Calyci* adhaereat.

TEMP. FLOR. Junio mense, ad quod attendum ne, uti Pharmacopoeis aliquando contingit, hujus plantae loco, longe maturius Florens sed fatua Myrrhis resecetur.

GEBRUIK. Deze Plant, en vooral de Wortel, is een sterk verdovend vergift. In de Geneeskunde gebruikt men het Poeder en het Uittrekfel der Bladen, tegen verstoppingen en tegen verharde Klergezwellen; hoewel zelden met veel gevolg.

ITA-

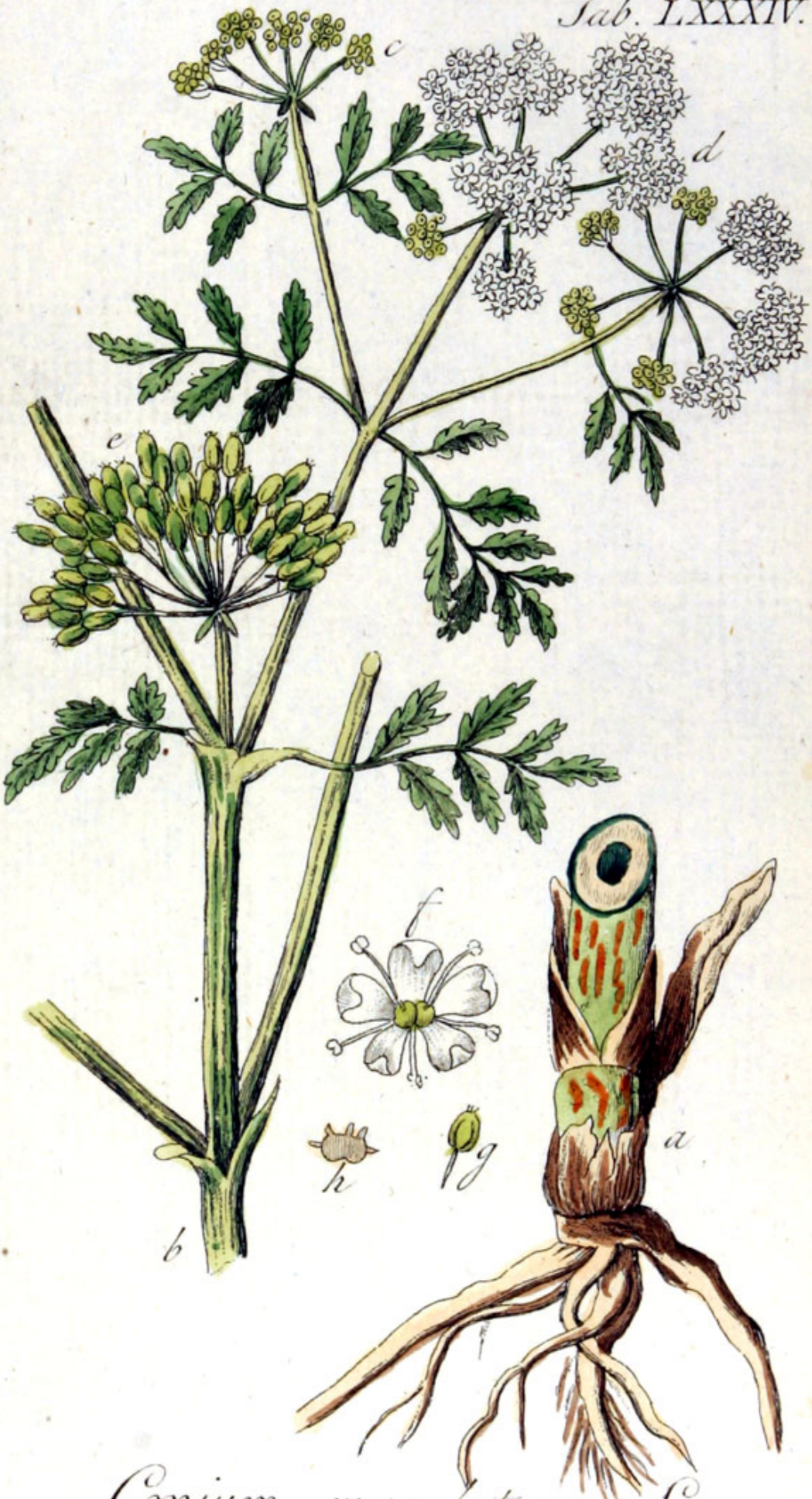

Conium maculatum L.

Tab. LXXXV.

Beta cicla L.

ITALISCHE BEETWORTEL

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 2de Stuk bl.* 785.

BEETE: *met drievoudige Bloemen.*

a. *De Grooterecht nederwaards lopende Spilwortel van deze Plant, met zijne zijdtakjes.*

b. *De afgesneden kroon der Wortelbladen, die tot eene aanmerkelijke hoogte opgroeijen.*

c. *Het einde van een recht opschietenden Stengel.*

d. *Een der Stengelblaadjes, die zeer klein zijn, in vergelijking met de Wortelbladen,*

e. e. *De kleine geopende Bloemetjes, zonder Bloemsteeltjes, in de oxels der Blikjes als aan de steelen vastgeplakt.*

f. f. *Bloemetjes, die nog niet open zijn gegaan.*

g. *Een der Bloemetjes afzonderlijk, waarin men de Helmstijltjes aan het Kelkje ziet vastgehegt, zonder Bloemkrans, die in dit geslacht ontbreekt.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

BETA CICLA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 452.

BETA. Floribus ternis.

a. Radix longa deorsum, currens, Fusiformis hujus plantae, cum suis radiculis lateralibus.

b. Corona resecta Foliorum, radicalium quae ad insignem altitudinem increscunt.

c. Finis caulis recte adscendentis.

d. Unum Foliorum caulinorum, quae valde exigua sunt, relative ad Folia radicalia.

e. e. Flosculii exigui aperti, in axillis bratearum suarum, absque pedunculis, caulibus quasi agglutinati.

f. f. Flosculi nondum aperti.

g. Unus Flosculorum seorsim, in quo apparent Stamina adfixa Perianthio, absque corolla, qua hoc genus caret.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. De verschillende Beetzoorten zijn, op verschillende manieren, van een groot nut voor Menschen en Beesten, als voedsel. Voor jaren wist men ook al, dat 'er Zuiker in de Beetwortel aanwezig was, en thans heeft men veel hope, dat deze Wortel een genoegzamen voorraad van Zuiker zal opleveren, om de Colonïale te kunnen missen.

ZEDOAR. WORTEL.

DE Iste CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 2de Stuk, bl.* 13.

AMOMUM. *met den Bloemsteng naakt, de Kolf langwerpig stomp.*

a. *De kruipende knobbelige Wortel, met zijne loten en grondwortelteltjes.*

b. c. *De Bloemstengel, zoo als dezelve, met ineengerolde Bladen omkleed is.*

d. *Eene grote spruit, die in een Blad zal overgaan.*

e. *Een volkomen Blad van eene langwerpige gepuntte gedaante.*

f. *Het kolfachtig einde van den Bloemsteng, vol met halfgeopende Bloemen.*

g. *Een dezer Bloemen, van ter zijden te zien.*

h. *Een andere Bloem, zodanig afgebeeld, dat de geslachtsdeelen duidelijk in het oog vallen.*

i. *Het eenigst Helmstijltje, dezer Bloemen, met het daar aan vastgegroeid Helmpje.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk gewoonlijk in de heete Gewesten.*

AMOMIM ZERUMBETH.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 5.

AMOMUM, Scapo nudo, spica oblonga obtusa.

a. Radix repens nodosa, cum suis stolonibus et radiculis terrae infixis.

b. c. Scaphus, Folüs convolutis investitus.

d. Tyrio major in Folium evolvendus.

e. Folium perfectum figurae oblongae acutae.

f. Terminus scaphi spicatus, repletus Floribus semiapertis.

g. Unus Florum a latere conspicuus.

h. Alius Flos ita depictus ut genitalia distincte appareant.

i. Unicum horum Florum filamentum cum ipsi adnata anthera.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti ordinarie in Aestuosis regionibus.

GEBRUIK. In de Apotheken draagt deze wilde Gemberzoort den naam van Zedoaria-Wortel, die in aart veel met den drogen Gember overeenkomt, en gelijksoortige verwarmende en versterkende krachten bezit. Op Java maakt men ook gebruik van dezen Wortel, vooral in Buikpijnen: terwijl ook dezelve, gelijk die des gewonen Gembers, worden ingelegd. De jonge Bladen en Steelen worden daar ook gegeten.

Amomum Zerumbeth L.

Amomum grana paradisi L.

PARADIJS-KORRELS.

DE 1ste CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 7de St. bl.* 17.

AMOMUM, *met een zeer korten takkigen Bloemsteng.*

a. a. *De geleedde, gedeeltelijk kruipende, gedeeltelijk opgerichte Wortel.*

b. *Een Stengel, zonder groote bladen, doch met een Bloemstengel.*

c. *Een Stengel, die een bladerigen tak uitgeeft.*

d. *De Bloemsteng, met de nog ongeopende Bloemen.*

e. *Een der nog ongeopende Bloemen.*

f. *Eene onrijpe nog gesloten Vrucht.*

g. g. *Eene halfrijpe Vrucht op verschillende manieren te zien.*

h. *Eene volkomen rijpe geheel opengespatte Vrucht.*

i. *De kleine roode Zaadjes afzonderlijk.*

k. *Eene bladrijke Kroon, veel naar eene der geheelbladerige Palm gelijkende.*

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk doorgaans in de heete Gewesten.*

AMOMUM GRANA PARADISI.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 5.

AMOMUM, scapo ramoso brevissimo.

a. a. Radix geniculata, partim repens partim erecta.

b. Caulis absque folüs majoribus, sed scapum emittens.

c. Caulis ramum foliosum emittens.

d. Pedunculus, cum floribus suis tiamnum clausis.

e. Unus Florum hactenus non apertorum.

f. Fructus inmaturus hactenus clausus.

g. g. Fructus semimaturus, varia ratione conspicuus.

h. Fructus maturus penitus dehiscens.

i. Semina exilia rubra seorsim.

k. Corona foliosa haud dissimilis illi Palmarum integrifoliarum.

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti plerumque in aestuosis regionibus.

GEBRUIK. Het Zaad dezer Plant bezit de heete krachten van den Gember en van de Peper, en wordt zomwijlen, hoewel niet zeer dikwijls, in de Geneeskunde gebruikt, wanneer er sterk verhittende middelen worden gevorderd.

KAMPHERKRUID VAN MONTPELLIER.	CHAMPHOROSMA MONSPELIENSE.
DE IVde CLASSE.	*CLASSIS IVta.*
Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 7de St. bl.* 368.	Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. 1ma, pag.* 280.
KAMPHERKRUID, *met liniale ruige Bladen.*	CAMPHOROSMA, Foliis linearibus hirsutis.
a. *De houtige Stengel van dit Gewas.*	a. Caulis ligneus hujus suffruticis.
b. b. *De Takjes die in hun oorsprong ook houtig zijn, waaraan de smalle Bladjes zijn vastgehecht.*	b. b. Ramuli, qui in origine sua etiam sunt lignei et quibus foliola angusta sunt annexa.
c. *Een Bloemtak, waaraan de Bloemen airswijze zijn geplaatst. De geele kleur derzelve ontstaat niet uit de Bloembladjes, dewijl die daaraan ontbreken, maar uit de Helmpjes.*	c. Ramus floridus, cui Flores spicatim sunt annexi. Color ipsorum flavus haud oritur e petalis, quum Flores hujus plantæ ipsis careant, sed exantheris.
d. *Een halfgeopend Bloemtje.*	d. Flos semiapertus.
e. *Eene geheel geopende Bloem, waar in zich het Vruchtbeginsel en de Helmpjes vertonen.*	e. Flos prorsus apertus, in quo sese principium Fructificationis et Stamina exhibent.
f. *Een der Helmstijltjes, met het Helmpje.*	f. Unum Staminum cum Anthera.
g. *Het geheel vrouwelijk deel.*	g. Tota pars feminina.
h. *De Zaadjes van dit Gewas.*	h. Semina hujus Suffruticis.
BLOEITIJD. *In het begin van den Zomer.*	TEMP FLOR. In Aestatis principio.

GEBRUIK. Schoon dit Gewas een doordringenden Campherachtigen reuk bezit, schijnt hetzelve in de Geneeskunde het eerst gebruikt te zijn, door den Heer BURLOTT in Engeland, in het begin der vorige eeuw, tegen Aamborstigheid en Waterzucht. Doch vervolgens heeft dit middel weinig opgang gemaakt.

LASCH

Tab. LXXXVIII.
c
b
b
a
f
e
d
g
h
Camphorosma monspeliense L

Tab. LXXXIX.

Phormium tenax L.

VLASCHLELIE UIT NIEUW ZEELAND.

DE VIde CLASSE.

Dit in later tijd ontdekt Gewas, komt niet voor bij HOUTTUIN.

Taaje VLASCHLELIE.

a. *De Bladerige Stronken waar binnen de Bloemstengel ligt opgesloten.*

b. *De zamengestelde Bloemsteng, verzierd met menigvuldige Lelieachtige Bloemen.*

c. c. *Bloemen, die nog niet open zijn gegaan.*

d. d. *De schone geele geheel geopende Lelieachtige Bloemen.*

e. *De zes Helmstijltjes, die langer zijn dan de Bloemkranssen, met hunne pijlformige Helmpjes.*

f. *Het Vrouwelijk Vruchtbeginsel zoo als hetzelve zich tusschen de Helmstijltjes vertoond.*

g. *Het Vrouwelijk Teeldeel afzonderlijk met een daaraan gehecht Helmstijltje.*

h. *Het eenigzins bogtig Helmstijltje afzonderlijk met zijn Helmpje.*

i. *Het Vrouwelijkstijltje zoo als hetzelve allengskens naar boven dunner wordt.*

h. *Het geknopt merkje van het Stampertje.*

BLOEITIJD. *Onbepaald gelijk doorgaans in de heete Gewesten plaats grijpt.*

PHORMIUM TENAX.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag* 561.

PHORMIUM tenax.

a. Caulis Foliosus qui pedunculum flosculosum includit.

b. Pedunculus flosculosus Floribus multiplicibus ornatus liliaceis.

c. c. Flosculi nondum aperti.

d. d. Flores elegantes flavi liliacei, jam prorsus aperti.

e. Antheræ numero sex, corollis suis longiores, et munitæ Antheris sagittatis.

f. Principium Fructificationis Femininum, uti se illud inter Stamina exhibet.

g. Pars genitalis Feminina seorsim cum uno Staminum ipsi annexo.

h. Quodammodo incurvatum Stamen seorsim cum sua Anthera.

i. Stylus Femininus uti sursum sensim extenuatur.

k. Stigma Pistilli globosum.

TEMP. FLOR. Indeterminatum uti ordinarie in æstuosis regionibus obtinet.

GEBRUIK. De Stengels dezer Leliezoort, bevatten zeer fijne taaije draden, die daar uit, gelijk bij het Vlasch en de Hennip door rotting, &c. worden bekomen. De Nieuwzeelanders bereiden daaruit een sterk Linnen, &c.

LOOP-

LOOPSTOPPENDE BRUCEA.

DE IVde CLASSE.

By HOUTTUIN, wordt deze in later tijd ontdekte Plant niet gevonden.

Loopstoppende BRUCEA, *zonder nadere beschrijving, omdat er geene meerdere soorten van dit Gewas tot hiertoe bekend zijn.*

a. b. *Een Hoofdtak van dit Gewas zich boven openende bij* b. *om nog meerder Zijdtakjes uit te laten.*

c. *Een Zijdtakje met kleine stekeltjes voorzien.*

d. d. *De bijna ongesteelde bladen van eene diepgroene, naar het ijzerachtige hellende kleur.*

e. *Een ristachtige Bloemsteel, waaraan de Bloemetjes knoopswijze opgehoopt vast zitten*

f. g. *De Bloemverzamelingen afzonderlijk, die tot de tweeslagtige behoren, en in sommige voorwerpen mannelijk, doch in andere vrouwelijk zijn.*

h. *Een vierbladig Kelkje alleen te zien.*

i. *Een geopend Bloemetje waarin men ziet de plaatsing der vierbladerige Bloemkrans, binnen het vierbladig Kelkje. Ook ziet men de vier Helmstijltjes, met hunne Helmpjes, en in het midden het Honighuisje.*

k. *Een nog ongeopend Bloemetje*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

BRUCEA ANTIDYSENTERICA.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 475.

BRUCEA antidysenterica, absque descriptione ulteriore quia hactenus haud aliæ species hujus Plantæ innotuerunt.

a. Ramus princeps hujus vegetabilis, se aperiens apud b. ad plures ramos laterales emittendos.

c. Ramulus lateralis subaculeatus.

d. d. Folia fere sessilia coloris profunde viridis, ad ferrugineum inclinantis.

e. Pedunculus racemosus, cui Flosculi verticillatim adnectuntur.

f. g. Flosculorum collectiones seorsim, quae ad dioicas spectant et inquibusdam Masculinae, in aliis vero Femininæ deprehenduntur.

h. Perianthium tetraphyllum seorsim.

i. Flosculus apertus in quo conspicitur situs corollæ tetrapetalæ, intra Perianthinm tetraphyllum. Apparent etiam quatuor Stamina cum suis Antheris et cum Nectario in medio.

k. Flosculus nondum apertus.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. Deze Plant is heilzaam tegen den Rodenloop.

GE-

Tab. XC.
d
f
g
b
c
d
c
h
a
k
i
Brucea antidysenterica L.

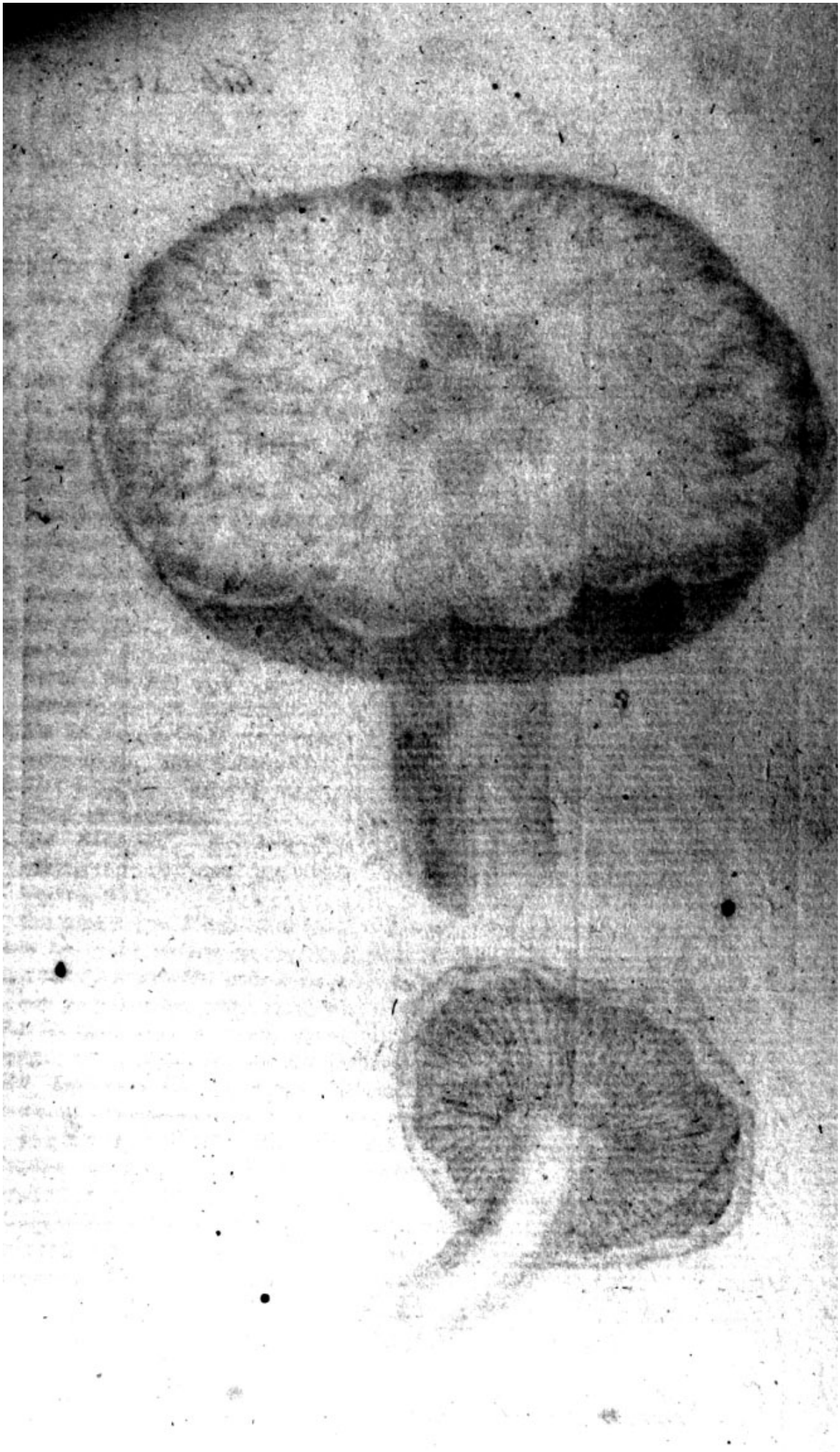

Tab. XCI.

Agaricus Campestris L.

GEWONE KAMPERNOELJE.

DE XXIVste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 14de St. bl.* 610.

KAMPERNOELJE, *die gesteeld is, met een verhevenrond geschubd witachtig hoedje en rosse plaatjes.*

a. *De Steel, met welken deze Kampernoelje uit den grond opschiet.*

b. *Het witachtig een weinig verhevenrond hoedje.*

c. *De schijfjes, die van den achterkant den hoed vullen, die eerst witachtig zijn, doch die vervolgens ros worden.*

d. *De kromwordende stam eener verouderde Kampernoelje.*

e. *Het hoedje, hetwelk verlept stond en inkrimpt.*

f. *De Plantjes, die insgelijks inkrimpen en van gedaante veranderen.*

GROEITIJD. *Veelmalen vindt men ze in de velden en bosschen van zelven voortkomende, doch op zommige plaatsen, gelijk rondsom Parijs en elders, worden zij met zorge uit de Plantjes en stukjes der Stammen &c. voortgeteeld.*

AGARICUS CAMPESTRIS.

CLASSIS XXIVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. 2dæ pag.* 1399.

AGARICUS stipitatus, pileo squamato convexo albido, lamellis rufis.

a. Caulis, cum quo ejusmodi Agaricus e terra emergit.

b. Pileolus albescens, paululum convexeus.

c. Lamellæ, quæ posticam cavitatem pilei replent, quæque sunt primum albicantes, sed quæ postea rufescunt.

d. Caulis incurvatus Agarici veterascentis.

e. Pileus, qui etiam rugosus fit et se contrahit.

f. Lamellæ, etiam sese contrahentes, et facie immutatae.

TEMP. CRESCENDI Reperiuntur saepe in sylvis pratisque sponte prodeuntes, sed quibusdam in locis, uti circum Lutetium et alibi summa cum cura propagantur ex lamellis, caulium segmentis &c.

GEBRUIK. Het Vleesch der Kampernoeljes of Paddestoelen is op zich zelven onsmakelijk, doch door koken, braden, bereiding met Specerijen, &c. worden daaruit zeer aangename spijzen geboren, die echter door veelen vermijd worden, uit vreze van verwisseling der eetbare zoorten met andere, die zeer vergiftig zijn.

ZONNEWENDIGE WOLFSMELK.

DE XIde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 8ste St. bl.* 763.

WOLFSMELK, *met een vijfdeelig in driën gedeeld Kroontje; gegaffeld, de omwindseltjes stomp eirond; de Bladen wigvormig zaagswijze getand.*

a. *De vezelige Spilwortel van deze Plant.*

b. b. *De Takken dezer Plant op hare einden als in Kroontjes verdeeld.*

c. c. *De Bloemetjes, die tusschen de Bloeiblaadjes geplaatst, de Kroontjes uitmaken.*

d. *Een der Bloemetjes afzonderlijk geopend; waar in men ziet de zonderlinge tolvormige afgeknotte Bloemblaadjes, tusschen welke zich de slippen des Kelks vertoonen. Verder binnenwaards ziet men zommige der Helmstijltjes, die ongelijk van lengte zijn en die nooit teffens uitkomen. In het midden vertoont zich het op een Stijltje geplaatst Vrucht beginsel, met zijne drie omgekromde Stampertjes.*

e. *Het driedradig Zaadhuis overdwars doorgesneden.*

f. *Het langwerpig Zaad.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

EUPHORBIA HELIOSCOPIA.

CLASSIS XIma.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 765.

EUPHORBIA, Umbella quasi trifida dichotoma. Involucellis obovatis, Folüs cuneiformibus ferratis.

a. Radix fusiformis fibrosa hujus Plantæ.

b. b. Rami hujus Plantæ terminales in umbellas quasi divisæ.

c. c. Flosculi, qui inter Folia floralia collocati, umbellas efficiunt.

d. Unus Florum apertorum seorsim, in quo conspiciuntur petala singularia, turbinata, truncata inter quæ se calicis labia demonstrant, magis interne apparent Staminum nonnulla quæ sunt inæqualis longitudinis, et quæ nunquam simul prodeunt. In medio se ostendit germen pedicellatum, cum Stylis suis tribus incurvatis.

e. Pericarpium tricoccum transversim sectum.

f. Semen oblongum.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. Onbekend. Men verzekert, dat het Melkagtig Zap van dit Onkruid zoet is, en dat het dus niet zou bezitten de gewone bijtende hoedanigheden, anderzins eigen aan dit Geslacht.

CA-

Euphorbia helioscopia L.

Mimosa Catechu L.

CATECHU BOOM.

DE XIIde CLASSE.

Dit Gewas was ten tijde van HOUTTUIN nog onbekend en wordt dus in zijne Natuurlijke Historie niet gevonden.

MIMOSA CATECHU.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 804.

KUISCHBOOM, *met uitgebreide Stoppeldoornen, veelparige Bladen; enkele klierende Zijdvinnen en dubbele of driedubbele Airen, uit de Oxels voortkomende.*

MIMOSA, Spinis stipularibus, Foliis multijugis, Glandulis partialibus singulis, spicis axillaribus geminis ternisve pedunculatis.

a. *Een Takje van dezen Boom, waaruit de gevederde Bladen en de Bloeiairen voortkomen.*

a. Ramulus hujus arboris e quo folia pinnata, atque spicæ floridæ prodeunt.

b. *De voornoemde lange zamengestelde Bladen zelve.*

b. Prædicta folia longa composita ipsa.

c. c. *De Bloemdragende Airen, zoo wel de Mannelijke als de Vrouwelijke en tweeslagtige, die door elkanderen aan dezelfde Takken zijn geplaatst.*

c. c. Spicæ florigerae, tam Masculinæ quam Femininae et hermaphroditæ, quæ sparsim in iisdem ramis collocatæ sunt.

d. *Een Mannelijk Bloemetje, waarvan de Kelk en Bloemkrans zijn weggenomen, om alleenlijk de Helmstijltjes te doen zien.*

d. Flosculus Masculinus, cui perianthium et corolla sunt ademta, ut sola in oculos cadant Stamina.

d. *Een der groote opgeblazene Peulen dezes Booms, die maar zeer weinig zaden bevatten.*

e. Una magnarum inflatarumque siliquarum hujus arboris quæ pauca tantum Semina continent.

f. f. *De bruine eenigzins puntige Zaden zelve, zoo als zij aan hunne Peulen zijn gehegt.*

f. f. Semina fusca aliquantulum acuminata ipsa uti siliquis suis annectuntur.

BLOEITIJD. *Onbepaald, gelijk bij de meeste Planten in de heete Gewesten.*

TEMP. FLOR. Indeterminatum, uti id in plerisque Plantis sub zona torrida obtinet.

GEBRUIK. Het uitgedamt Zap van dit Gewas verschaft ons het zogenoemd zamentrekkend *Catechu* Zap, 't welk zomwijlen verkeerdelijk eene Aarde genoemd wordt.

VLIEGDODENDE CAMPERNOELJE.

DE XXIVste CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IId Deels. 14de St. bl. 604.*

KAMPERNOELJE, *die gesteel is met gehalveerde eenzame Plaatjes, en geringden Steel aan den top verbreed, aan den voet eirond.*

a. *De langwerpige beneden bol rondagtige Steel, met veel Schubben verzierd, die voor Worteltjes dienen.*

b. *Een overblijfsel des Kelks, waarin de Kampernoelje voorheen was opgesloten.*

c. *De brede Hoed van boven te zien, die zeer fraai rood is met witte vlekjes.*

d. *Dezelfde Kampernoelje van achteren te zien, met zijn bolachtige Steel naar boven.*

e. *De nog weinig geschondene gedaante des Kelks, waarin de Kampernoelje is opgesloten geweest.*

f. *De Plaatjes dezer Kampernoelje van beneden te zien.*

GROEIPLAATS, *zeer overvloedig in de Bosschen, in den Herfst.*

AGARICUS MUSCARIUS

CLASSIS XXIVta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. 2dæ, pag.* 1397.

AGARICUS, pileo sanguineo verrucis, lamellis stipiteque albis, hoc basi globoso.

a. Stipes oblongus inferne subglobosus, quamplurimis squamulis exornatus, qui pro radiculis inserviunt.

b. Residuum Volvæ, in qualolim integer hic Agaricus includebatur.

c. Pileus latus, desuper conspiciendus, eleganter coccineus, cum maculis albis.

d. Idem Agaricus, a postica parte conspicuus, cum subgloboso ipsius stipite sursum converso.

e. Parum violata hactenus volvæ forma, in qua hic Agaricus quondam erat occlusus.

f. Lamellæ hujus Agarici inferne conspicuæ.

TEMP. CRESC. Abundanter valde in sylvis autumno.

GEBRIUK. Deze Kampernoelje is nadelig voor die genen, welke aan haar niet gewoon zijn, en doet zodanige lieden voor een tijd als dol worden. In stukjes gesneden en in de Vensterbanken gelegd is zij zeer nuttig, om de Vliegen te doen sterven. In Melk gekookt of met water gestampt, is zij insgelijks voor die diertjes zeer schadelijk. Ook zegt men dat het Zap van dit Gewas voor de Weegluizen dodelijk is.

CAN-

Tab. XCIV.

Agaricus Muscarius L.

Tab. XCV.

Teucrium creticum L.

CANDIASCHE GAMANDER.

DE XIVde CLASSE

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels 9de St. bl.* 276.

GAMANDER, *met lancetformige liniale effenrandige bladen en drievoudige getroste bloemen.*

a. *Een houtachtig Stammetje dezer heesterachtige Plant, uit het welk de Blad en Bloem dragende takjes voortkomen.*

b. b. *De kleinere takjes zelve.*

c. c *De lijnrechte in den rand geheel onverdeelde puntige Blaadjes, die op verschillende manieren geplaatst zijn: zijnde zommige tegen elkanderen overgeplaatst, andere beurtlings en andere als in knopjes verzameld.*

d. *Een bladknopje, in het welk zich de opengaande Bloemetjes vertonen.*

e. e. *De geheel en al geopende Bloemetjes, kennelijk aan de genoegzaam geheel ontbrekende bovenlip.*

BLOEITIJD. *Deze Plant bloeit in den Zomer. Op het eiland Candia groeit dezelve in het wilde, doch zij wordt ook in onze tuinen aangekweekt. De Bloemen zijn zeer aangenaam van reuk en hebben veel van den Rosmarijn, met een bitteren smaak.*

TEUCRIUM. CRETICUM.

CLASSIS XIVta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. 2dæ, pag.* 893.

TEUCRIUM, Foliis linearibus integerrimis acuminatis, subtus niveis; racemo Floribus ternatis solitarüsque.

a. Trunculus hujus Plantæ Fruticosæ subligneus, e quo ramuli minores, qui Folia Floresque proferunt.

b. b. Ramuli minores ipsi.

c. c. Foliolia linearia, in margine prorsus indivisa acuminata, quæ diversa ratione collocata deprehenduntur, quum quædam sint opposita alia alternatim disposita alia demum quasi in nodulos collecta.

d. Nodulus foliaceus, iquo Flosculi, qui sese aperire incipiunt, apparent.

e. e. Flosculi prorsus aperti, qui facile cognoscuntur ex defectu fere plenario labii superioris

TEMP. FLOR. Planta haec quæ Aestate floret, in insula Cretæ sponte crescit, sed etiam in hortis nostratibus colitur. Flores jucundo admodum odore gaudent, suntque satis similes Rosmarini, cum sapore amaro.

GEBRUIK. Deze Plant behoort, met alle hare delen, onder de prikkelende Specerijachtige Gewassen. Tegenwoordig is dezelve niet veel in gebruik, doch wierd voormaals onder anderen geteld onder de zamenstellende deelen van den *Thetiakel* en van het *Mithridaat*, onder den naam van *Polium creticum.*

ZAAIBAAR LOOGKRUID.	SALSOLA SATIVA.
IDE Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels. 7de St. bl.* 790.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 452.
LOOGKRUID, *dat zich kruidig verspreidt, met ronde gladde Bladen en zamengehoopte Bloemen.*	SALSOLA, herbacea diffusa, Foliis teretibus glabris, Floribus conglomeratis.
a. a. *De bochtige Vezelachtige Wortel, uit welken de overige deelen van dit Gewas voortkomen.*	a. *a.* Radix tortuosa Fibrosa, e qua reliquæ partes hujus Plantæ prodeunt.
b. *Oorsprong der Takjes, uit den Stam, nabij den Grond.*	b. Origo ramulorum ex trunco prope terram.
c. c. *Bladerige Takjes, rijkelijk voorzien van kleine ronde Blaadjes.*	c. *c.* Ramuli Flosculosi valde onusti parvis Foliolis subrotundis.
d. d. *Hoger opschietende Takjes, uit welke voornamelijk de Bloemetjes voortkomen.*	d. *d.* Ramuli altiores, e quibus Flores praesertim prodeunt.
e. *Een bloeijend Takje afzonderlijk, om te doen zien, op hoedanig eene wijze de Blaadjes werwelswijze geplaatst zijn, en hoe de Bloemen uit derzelver Oxels voortkomen.*	e. Ramulus florens seorsim, ut appareat, qua ratione Foliola verticillatim collocantur, et quomodo ex eorum axillis Flores prodeunt.
f. *Een Bloemkelkje afzonderlijk.*	f. Perianthium seorsim.
g. *Een Bloemetje insgelijks afzonderlijk te zien.*	g. Flosculus etiam separatim conspiciendus.
h. *Een opengesneden Bloemkransje, om de plaatsing 1 Helm stijltjes te tonen.*	h. Corollula discisfa, ad monstrandum situm Stamium.
i. *De Zaadjes dezer Plant.*	i. Semina hujus Plantæ.
BLOIETIJD. *In het midden van den Zomer.*	TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. Deze Plant bevat, gelijk de overige soorten van dit geslagt, eene groote hoeveelheid van delfstoffelijk Loogzout, een noodzakelijk middel om zuiver krijstalglas en om harde Zeepen te bereiden. Men zaait hierom, in het zuiden van Spanjen, deze Plant op de Zeestranden, en bereidt het vermelde Zout uit hare asch.

DUI-

Tab. XCVI.

Salsola Sativa L.

Tab. XCVII.

Chironia centaurium L.

DUIZENDGULDEN-KRUID.

DE Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Syst.* door HOUTTUIN. *IIde Deels. 7de St. bl.* 824.

GENTIAAN, *met vijfdeelige trechterachtige Bloemen, gegaffelde stengen, en een enkelen Stamper.*

Weleer werd dit gewas gesteld onder de Gentiaansoorten hoedanig het voorkomt bij HOUTTUIN *en zelfs nog bij* GMELIN; *doch in later tijden heeft men gemeend hetzelve te moeten inlijven in het geslagt der Chironias, voornamelijk om dat het maar een Stampertje heeft, terwijl de Gentiaan tweewijvig zijn.*

a. *De vezelige Wortelen van deze Plant, met het begin des Stronks.*

b. *Een Steel van deze Plant, waar aan de Bladen en de Bloemen zijn gehegt.*

c. c. *De tegen over elkanderen gestelde bladen, met hunne zenuwen.*

d. *Een der nog niet geopende Bloemen.*

e. e. *De geopende trechterformige Bloemen.*

f. *Een geopend en doorgesneden Bloemkransje, hetwelk de zitplaats der Helmstijltjes vertoont.*

g. *De deeltjes der Vruchtmaking afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *In den Zomer.*

CHIRONIA CENTAURIUM.

CLASSIS Vta.

Conf. spec. Plant LINNÆI, edente clar WILDENOW, *Tom. I part. 2. p.* 1068.

CHIRONIA, Folüs ellipticis trinervüs, caule dichotomo corymboso, calicinis lacinüs subulatis, subpatulis, corollæ limbo plano.

Quondam hoc vegetabile enumerabatur inter Gentianas qualiter et apud HOUTTUNIUM imo apud GMELINUM occurrit. Verum deinceps conveniens judicatum fuit, illud inserere generi Chironiarum, quia tantum unicum habet pistillum, dum Gentianæ sunt digynæ.

a. Radix hujus Plantæ, fibrosa, cum caulis principio.

b. Cauli ejusdem Plantæ cum annexis Folüs Floribusque.

c. c. Folia opposita cum nervis eorundem.

d. Flos nondum apertus.

e. e. Flores infundibuliformes aperti.

f. Flos apertus longitudinaliter dissectus sedem Staminum exhibens.

g. Partes Fructificationis seorsim.

TEMP. FLOR. Aestate.

GEBRUIK. Dit Kruid is een zeer voortreffelijk bitter en versterkend middel; ook zeer oplossende in slijmerige en waterige verstoppingen en ophopingen.

VUUR-

VUURVATTENDE ZWAM.

DE XXIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels. 14de St. bl.* 622.

ZWAM, *die ongesteeld is, gekussend, effen, met fijne gaatjes.*

a. *De vuurvattende Zwam van beneden te zien alwaar zich de menigvuldige gaatjes waarmede de zelfstandigheid doorboord is, vertoonen.*

b. *De uitwendige gedaante van deze Zwam, die veel gelijkheid heeft met eene paarden hoef. Aan den rand is dezelve dun, in het midden dik, boven glad, wit of bruinachtig van onderen wit of paarschachtig, met een goudgeel taai Vleesch en Pijpjes van een duim met kleine gaatjes.*

e. *Het fijn poeder dat de porien opvult.*

f. *Hetzelfde door het Microscoop vergroot.*

BEREIDING. *Na het wegnemen der Schors, wordt de zachte zelfstandigheid in een loog van Asch of van Salpeter gekookt, en verder in lappen gesneden, of ook in haar geheel gedroogd en tot tontel gebruikt. Voorts worden de daartoe geschikte stukken in lapjes gesneeden, in bondeltjes gebonden, dus in de Winkels verkogt.*

BOLETUS IGNIARIUS.

CLASSIS XXIVta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. 2dæ, pag.* 1436.

BOLETUS, pulvinatus lævis poris tenuissimis.

a. Boletus igniarius ab interiori parte, ubi sese exhibent multiplicia foraminula, quibus haec substantia perforata est.

b. Exterior facies hujus Boleti, qui multum similitudinis habet cum ungula equina. In margine idem tenuis, in medio crassa desuper glaber, colore albescens vel fuscescens, inferne albus vel purpurascens, cum carne pulchra aurea et tenui et cum tubis pollicem crassis cum exiguis foraminulis.

e. Pulvis subtilis, qui poros replet.

f. Idem Microscopio auctus.

PRAEPARATIO. Post ablationem corticis coquitur mollis interior substantia in lixivio cinerum vel Nitri, et porro in frusta secatur, vel et integre exsiccata pro igniario adhibetur. Porro frusta huic negotio apta in minora resecantur, fasciatim colligantur, et sic in officinis venduntur.

GEBRUIK. In het dagelijks leven is deze Zwam zeer nuttig, om in de plaats van Tontel te dienen, dewijl dezelve door het minste vonkje vuur vat. Nog aanmerkelijker is de nuttigheid dezer lapjes van wegen derzelver uitmuntende bloedstempende kragt in kleine wonden.

De beroemde bloedstempende Eiken Zwam komt met de beschrevene volkomen overeen, en het gering onderscheid waarin zy mogt verschillen, ontstaat alleen uit het onder-

Tab. XCVIII.

Boletus Igniarius L.

Tab. XCIX.

Cimicifuga foetida L.

STINKENDE WEEGLUISVERDRIJVER

DE XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels. 9de St. bl.* 169.

STINKENDE WANTSDRIJVER, *zonder eenige nadere beschrijving, dewijl er maar eene soort van dat Kruid bekend is.*

a. *Een Tak van deze Plant, met zijne bladen en Bloem steelen, welke deelen alle met een zeer kleverig vocht bedekt zijn. Voor het uitwendige gelijkt dit gewas veel naar het geaaird St. Christoffelkruid, doch de deelen der Vruchtmaking zijn wezendlijk verschillende.*

b. *De kleverige diepgroene Bladen van dit Gewas, welke zijn gepend drieparig, met een oneven blaadje, voorts met eirondachtige scherp ingezaagde Bladen.*

c. c. *De Bovenste blaadjes minder te zamen gesteld.*

d. d. *Bloemstengeltjes der Vrouwelijke Bloemetjes.*

e. e. *Bloemstengen der Mannelijke bloemetjes, in welke na het afvallen van den Kelk zich de Helmstijltjes zeer duidelijk vertonen met hunne Helmpje.*

f. f. *Nog ongeopende Mannelijke Bloemetjes.*

BLOEITIJD. *In het midden van den Zomer.*

CIMICIFUGA FOETIDA.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 839.

CIMICIFUGA FOETIDA, absque ulteriore determinatione quæ unica tantum species hactenus et cognita.

a. Ramus hujus Plantæ, cum ipsius Folüs et pedunculis, quæ partes omnes succo valde viscoso tectæ sunt. Habitu externo hoc vegetabile multum convenit cum Actaea Christophoriana, verum partes Fructificationi inservientes essentialiterase invicem differunt.

b. b. Folia foetentia profunde viridia hujus vegetabilis, quæ sunt pinnata, trijuga cum impari, Foliolis subovatis acutis

c. c. Foliola suprema minus comsita.

d. d. Pedunculi Flosculorum Femininorum.

e. e. Pedunculi Flosculorum virilium in quibus, post lapsum Calycis distincte admodum apparent Filamenta cum suis Antheris.

f. f. Nondum aperti flosculi Masculini.

TEMP. FLOR. Media Aestate.

GEBRUIK. Deze Plant behoort onder de stinkende verdovende vergiftige Gewassen, en is teffens gelyk de Tabak, sterk purgerend en waterdryvend. De Weegluizen kunnen dit Kruid niet verdragen en vluchten daar voor. Doch de verschrikkelyke onaangename stank van hetzelve belet het gebruik daar van.

CISTUS UIT CANDIA.

DE XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS. *Nat. Hist.* door HOUTTUIN. *IIde Deels. 5de St. bl.* 263.

CISTUS, *die boomachtig is, spatelvormig-eironde gesteelde ongeaderde ruwe Bladen, de Kelkbladen lancetformig.*

a. *Een Tak van den Cistusboom uit welken de kleinere Takje voortkomen.*

b. b. *De kleine Blad en Bloemdragende Takjes zelve.*

c. c. *De Bladen die dikwijls min of meer zyn te zamengesteld.*

d. d. *Een Bloem van achteren te zien, om de betrekking van den Kelk tot de Bloemkrans aan te wijzen.*

e. *Een opengaande Bloem, wiens Bloemkrans nog half gesloten is.*

f. *Een geheel geopende Bloem, in welke zich de deeler der Vruchtmaking in het ruwe vertonen.*

g. *Een geheel geopende Bloem van ter zijden, in welke de plaatsing en de gedaante der Helmslijtjes naaukeuriger vertoond worden.*

h. *Een zamengerold stuk Ladanum hars die met een daartoe bijzonder geschikt lederen Zweepachtig werktuig, van de klevende Bladen van dit Gewas wordt afgescheiden en die in de nevensgaande rollen word overgezonden.*

BLOEITIJD. *In den Zomer.*

CISTUS CRETICUS.

CLASSIS XIIitia.

Conf. LINNÆI. *Syst. Nat.* Ed. GMELINI. *Tom. IIdi part. Imæ, pag.* 823.

CISTUS, arborescens, exstipulatus, Folüs spatulato-ovatis, petiolatis, enervüs, scabris, calycibus lanceolatis.

a. Ramus hujus Cisti arborescentis, e quo minores ramuli prodeunt.

b. b Parvi ramuli ipsi e quibus Folia et Flores prodeunt.

c. c. Folia, quæ sæpe magis minusve sunt composita.

d. Flos a postica porte conspicuus, ad monstrandam relationem Perianthii ad corollam.

e. Flos, qui se aperire incipit, et cujus corolla adhuc est semiclausa.

f. Flos penitus apertus, in quo partes Fructificationi dictae sese ruditer exhibent.

g. Flos prorsus apertus, a latere conspiciendus, in quo situs et forma Staminum magis accurate demonstrantur.

h. Rotula convoluta resinae Ladani, quæ ope peculiaris instrumenti e corio ex Folüs hujus arboris viscosi coligitur et sub figura rotulæ convolutæ hic exhibitæ ad nos vehitur.

TEMP. FLOR. Aestate.

GEBRUIK. De Hars van dit Gewas is van een groot gebruik onder de Reukmiddelen en onder de verdryvende middelen. Onder anderen is dezelve een hoofdzamenstellend middel van het *Empl. de Labdano.*

Cistus creticus L.

DE Iste CLASSE. — CLASSIS Ima.

		Tab.
Groote Galanga.	Marantha galanga. . .	51
Zedoar wortel.	Amomum zerumbeth. . .	86
Paradijs korrels.	——— Grana paradisi .	87

DE IIIde CLASSE. — CLASSIS IIItia.

Winter Tarw.	Triticum hybernum . .	35
Springhaankruid.	Valeriana locusta . . .	43
Tweezijdige gerst.	Hordeum distichon . .	49
Gewoone Rog.	Secale cereale	50
Langwortelig Cypergras.	Cyperus longus . . .	52
Gemeene zuiker.	Saccharum officinale . .	53
Knobbelige Iris.	ris tuberosa	72

DE IVde CLASSE. — CLASSIS IVta.

Italiaansch Weegbree.	Plantago cynops	41
Zwemmende Waternoot.	Trapa natans	42
Wit Sandelhout.	Santalum album	62
Kampherkruid van Montpellier.	Champhorosma monspeliensis	88
Loopsloppende Brucea.	Brucea antidysenterica . .	90

DE Vde. CLASSE. — CLASSIS Vta.

Egijptische sebestenboom.	Cordia sebestena	1
Witte Plumeria.	Plumeria alba	2
Persiaansche holstok.	Ferula asfafoetida	3
Gemene waterkervel.	Phellandrium aquaticum .	4
Gomdragende pinxternakel.	Pastinaca Opoponax . . .	5
Gemene karweij.	Carum carvi	6
——— *peterselie.*	pium petroselinum . . .	7

		Tab.
Americaanſche Vergiftboom.	Rhus vernix	40
Gegoffelde Wonderbloem.	Mirabilis Dichotoma . .	44
Knobbellge Nachtſchade.	Solanum tuberoſum . .	45
Varkensvenkel.	Peucedanum officinale. .	46
Jobenboom.	Rhamnus zizyphus . . .	54
Carolijnſche Camperſolie.	Lonicera ſymphoricarpos .	55
Marilandſche ———	Spigelia marylandica . .	56
Zeewinde	Convolvulus Soldanella .	57
Geneeskragtige Oleander.	Nerium antidyſentericum.	58
Ruige kruisbes.	Ribes groſularia. . . .	59
Druif zonder korrels.	Vitis apyrena. . . .	60
Wormdrijvend Ganzevoet.	Chenopodium anthelminticum.	61
Slangenhout boom.	Strychnos colubrina. . .	64
Europiſch loodkruid.	Plumbago Europœa. . .	66
Candiaſche Beetwortel.	Athamanta cretenſis. . .	68
Zuijkerwortel.	Sium Siſarum.	70
Kleine Steenbreken.	Pimpinella ſaxifraga. . .	74
Komeinzaad.	Cuminum cyminum. . .	76
Cijlonſche Slangewortel.	Ophiorrhiza mungos. . .	77
Gevlekte Dolle Kervel.	Conium maculatum . .	84
Italiaanſche Beetwortel.	Beta cicla.	85
Zaaibaar Loogkruid.	Salſola ſativa.	96
Duizend guldenkruid.	Chironia centaurium. .	97

DE VIde CLASSE.	CLASSIS VIta	
Sapodilleboom.	Achras sapota	8
Ajuin.	Allium fistulosum . . .	26
Chalotte.	——— ascalonicum . .	29
Bieslook.	——— Schoenopraſum .	30
Ujen.	——— Cepa.	31
Knoflook.	——— Sativum. . . .	32
Rotting gewas.	Calamus rotang. . . .	33
Vlasch lelie uit Nieuw zeeland	Phormium tenax. . . .	89

DE VIIIste CLASSE.	CLASSIS VIIIva.	
Veenbesſen.	Vaccinium oxycoccus . .	28
Ongedoornde Lawſonia.	Lawſonia inermis. . . .	36
Vinbladige Zeepboom.	Sapindus ſaponaria. . .	38
Sweedſche Ahornboom.	Acer platanoides. . .	39
Braſilaanſche Amijris.	Amyris elemifera. . . .	37

DE IXde CLASSE.	CLASSIS IXna.	Tab.
Levantsche Rhabarber.	Rheum raponticum.	47
Koellabanboom.	Laurus culilaban.	67
Pichurumboom.	—— Pichurim.	83

DE Xde CLASSE.	CLASSIS Xma.	
Mahonyhoutboom.	Swietenia Mahogoni.	9
Wond kruid.	Sedum anacampseros.	10
Scherphuislook.	—— acre.	11
Kwassie hout.	Quassia amara.	48
Simaroubaboom.	—— simarouba.	63
Campeche hout.	Hœmatoxylum campechianum	69
Benzoe houdende Stijrax.	Styrax Benzöe	75
Blazige Coesalpinia.	Cœsalpinia veficaria.	79
Senebladen.	Cassia Senna.	80
Zevenbladige Sophora.	Sophora heptaphylla.	81

DE XIde CLASSE.	CLASSIS XIma.	
Witte kaneel.	Winteria aromatica.	21
Wouw.	Refeda Luteola.	34
Zonnewendige Wolfsmelk.	Euphorbia helioscopia.	92

DE XIIde CLASSE.	CLASSIS XIIma.	
Kersenboom.	Prunus cerasus.	12
Abricozenboom.	—— armeniaca.	13
Tamme Sorbenboom.	Sorbus domestica.	14
Fransche Roos.	Rosa gallica.	15
Witte ——	—— alba.	16
Noordsche Braamboos.	Rubus arcticus.	17
Orleaanboom.	Bixa orellana	18
Thee Boe.	Thea Bohea.	19
Groene Thee.	—— viridis.	20
Steranijs.	Illicium anisatum.	22
Gemeene Peerenboom.	Pyrus communis.	27
Witte kaneel.	Canella alba.	71
Catechu Boom.	Mimosa Catechu.	93

DE XIIIde CLASSE.	CLASSIS XIIItia	Tab.
Stinkende Weegluisverdrijver.	Cimicifuga foetida .	99
Cistus uit Candia.	Cistus creticus . .	100
DE XIVde CLASSE	CLASSIS XIVta	
Hof munt.	Mentha Gentilis . .	23
Bosch anjoorn.	Stachys Sylvatica . .	24
Origanum uit Candia	Origanum creticum .	78
Candiasche Camander	Teucrium creticum .	95
DE XVIIde CLASSE	CLASSIS XVIIma	
Brandende Slingerboom.	Dolichos urens	25
DE XIXde CLASSE	CLASSIS XIXtia	
Wild averuit.	Artemisia campestris . .	37
DE XXIVste CLASSE.	CLASSIS XXIVta	
Orseille.	Lichen roccella	65
Warrel Schurftmos.	—— plicatus.	82
Gewoone Kampernoelje.	Agaricus campestris . . .	91
Vliegdodende ——	—— muscarius. . . .	94
Vuurvattende Zwam.	Boletus Igniarius. . . .	98